

अध्याय एक
परिचय तथा पृष्ठभूमी

अध्याय १. परिचय तथा पृष्ठभूमी

१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमी

सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तरगत रहेका ९ वटा जिल्लाका कृषक, कृषि प्राविधिक तथा कृषि पेशासँग सरोकार राख्ने व्यक्तिहरूको ज्ञान, धारणा र सीपमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन सहज वातावरणको निर्माण होस् भन्ने उद्देश्य अनुरूप तत्कालीन श्री ५ को सरकारको मिति २०६०/०४/२९ को निर्णय बमोजिम भैरहवामा रहेको क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्रलाई कृषि पाइलट फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुरमा स्थानान्तरण गरिएको थियो । क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्र (साविक) र हाल कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर जिल्लाको सदरमुकाम महेन्द्रनगर देखि पूर्व बेदकोट नगरपालिकाको लालपुरसम्म ५ कि.मि. र महेन्द्रराजमार्गको लालपुर देखि ३ कि.मि. दक्षिण (नहरको किनार पक्की बाटो भएको) बेदकोट नगरपालिका वा.नं. ९ को सुन्दरपुर गाँउमा अवस्थित छ ।

साविक क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्र र हाल कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुरले मुख्यतया विगतको सुदूरपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको रूपमा रहेको र हाल सुदूरपश्चिम प्रदेशका दुई अञ्चल सेती (कैलाली, डोटी, अछाम, बझाङ, बाजुरा) र महाकाली (कञ्चनपुर, डडेल्धुरा, बैतडी, दार्चुला) का ९ वटा जिल्लाहरू र आवश्यकता अनुसार अन्य क्षेत्रका जिल्लाहरूका लागि समेत कृषि विषयवस्तुमा तालिम प्रदायक संस्थाका रूपमा सेवा पुऱ्याउदै आइरहेको छ ।

यो तालिम केन्द्र रहेको परिसरको कुल २३.८ हेक्टर क्षेत्रफल मध्ये ८.८ हेक्टरमा कार्यालय भवन आवास, सडक, श्रेशिंग फ्लोर, ग्यारेज तथा गोदाम घर का साथै बीउ विजन प्रयोगशाला, माटो तथा मल परिक्षण प्रयोगशाला, बाली संरक्षण प्रयोगशालाका साथै कृषि विकास फार्मका भवनहरू रहेका छन् भने खेतियोग्य १५ हेक्टर क्षेत्रफलमा हाल कृषि विकास फर्मले बीउ उत्पादनको कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको छ ।

यस तालिम केन्द्रले विभिन्न विषयवस्तुमा आधारित चौथौं, पाचौं र छैठौं तहका प्राविधिक तथा अगुवा कृषक स्तरीय तालिमहरू आयोजना गर्ने गरेको छ । यी तालिमहरूलाई प्रभावकारी बनाउन बेला-बेलामा पाठ्यक्रम एवं पाठ्य सामाग्रीहरूको परिमार्जन/व्यवस्थापन गर्ने गरीएको छ भने विभिन्न निकायहरूबाट अनुभवी प्रशिक्षकहरूलाई आमन्त्रण गरी प्रशिक्षण कार्य गर्ने गरिएको छ । तालिम पश्चात तालिमको प्रभावकारीता अध्ययनका लागि अनुगमन तथा मूल्यांकन पनि गरिदै आइरहेको छ ।

कृषि व्यवसायको प्रवर्द्धन र सहयोग गर्ने हेतुले आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि यस केन्द्रबाट कृषकहरूलाई कृषि उद्यमी बनाउन सहयोग गर्ने उद्देश्यका साथ कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम संचालन गर्दै आएको छ । यसै गरी राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेडको कंचनपुर जिल्लाको पुनर्वास नगरपालिका स्थित ७४ विघा जमीनमा कृषि अनुसन्धान, कृषि प्रसार तथा कृषि शिक्षा कार्यक्रम समेत शुरु गरीएको छ ।

२ भावी सोच (Vision)

मानवीय विकास मार्फत आर्थिक विकास गर्नका लागि सक्षम जनशक्ति विकास गर्नु एवं व्यवसायिक कृषक तयार गर्नु यस तालिम केन्द्रको भावी सोच रहेको छ ।

३ ध्येय (Mission)

कृषक तथा कृषि प्राविधिकहरुको प्राविधिक तथा संस्थागत विकास सम्बन्धि आवश्यक ज्ञान, सीप अभिवृद्धि गरी उनीहरुको धारणामा सकारात्मक परिवर्तन गरी कृषि प्रणालीलाई व्यवसायिक एवम् प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीमा रूपान्तरण गर्न टेवा पुर्‍याउनु यस केन्द्रको ध्येय रहेको छ ।

४ उद्देश्यहरु

- कृषि व्यवसाय प्रवर्धनका लागि आवश्यक सहयोग गरी व्यवसायीक कृषकहरु तथा कृषि उध्यमीहरु को सँख्या बृद्धी गर्ने ।
- कृषि प्राविधिकहरु तथा कृषकहरुको व्यवसायीक कृषि तथा उन्नत कृषि प्रविधि सम्बन्धि आवश्यक ज्ञान तथा सीप व्यवहारीक तालिमका माध्यमबाट विकास गर्ने ।

५ नीति/रणनीति (Policy/Strategy)

- कृषक तथा विभिन्न तहका कर्मचारीहरुको लागि सरोकारवालाहरुको सहयोगमा तालिम आवश्यकता पहिचान गर्ने ।
- तालिम आवश्यकताका आधारमा तालिम पाठ्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।
- समावेशीताका आधारमा सहभागीहरुको छनौट गर्ने कार्य कृषि ज्ञान केन्द्र तथा स्थानीय निकायका कृषि शाखाहरुले गर्ने ।
- तालिमको विषयका आधारमा तालिम स्थल तथा प्रशिक्षकहरुको छनौट गर्ने कार्य यस केन्द्र ले गर्ने र तालिम सचालन गर्ने ।
- कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उध्यमशिलता विकासका लागि कृषि उस्मायन स्थल छनौट गरी उस्मायन स्थलमा नै सहभागीहरुको कृषि ब्यवसाय संचालन गर्न ब्यवहारीक तालिम मार्फत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- उस्मायन स्थलमा क्षमता अभिवृद्धि गरेका कृषकहरुलाई ब्यवसायीक योजनाका आधारमा पूजीगत अनुदान प्रदान गर्ने ।
- नौ वटै जिल्लामा एकिकृत कृषि बजार निर्माण गरी संचालनका लागि सम्बन्धित कृषि बजार ब्यवस्थापन समितीलाई हस्तान्तरण गर्ने ।

- राष्ट्रिय आवास कम्पनीको कंचनपुर जिल्लाको पुनर्वास स्थित ७४ विघा जमीनमा कृषि अनुसन्धान, कृषि प्रसार र कृषि शिक्षा कार्यक्रम अन्तरगत अनुसन्धानको कार्य क्षेत्रिय कृषि अनुसन्धान निर्देशनालय, भागेतडा, डोटी ले संचालन गर्ने र बीउ उत्पादनको कार्य यस केन्द्रले संचालन गर्ने ।

६ मुख्य कार्यहरु (Mandate)

६.१ तालिम कार्यक्रम संचालन

क) चौथो ,पाचौ र छैठौ तहका प्राविधिक स्तरीय तालिम

- आधारभूत सेवाकालिन तालिम (३५ दिने) ।
- प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (२ हप्ते)
- विभिन्न किसिमका क्षमता अभिवृद्धि तालिम (२ हप्ते)
- विभिन्न विषयका कृषि प्रविधि सम्बन्धि तालिम (१ हप्ते वा २ हप्ते)
- बजार, बजारीकरण तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धि तालिम (१ हप्ते वा २ हप्ते)
- योजना तर्जुमा तथा प्रस्ताव लेखन सम्बन्धि तालिम (१ हप्ते वा २ हप्ते)
- संस्थागत विकास सम्बन्धि तालिम

ख) अगुवा कृषक स्तरीय तालिम

- श्रोत कृषक प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (२ हप्ते)
- विभिन्न विषयका प्राविधिक तालिमहरु (१ हप्ते वा २ हप्ते)
- संस्थागत विकास तथा सहकारीकरण तालिम (१ हप्ते वा २ हप्ते)

ग) ग्रामिण कृषि कार्यकर्ता तालिम (५१ दिने)

घ) ग्रामिण कृषि कार्यकर्ता पुनर्ताजगी तालिम (२ हप्ते)

ड) क्षमता अभिवृद्धि तालिम तथा माग बमोजिमका अन्य तालिमहरु संचालन गरिने

६.२ कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग

क) कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम

ख) एकिकृत कृषि बजार निर्माण, संचालन तथा हस्तान्तरण

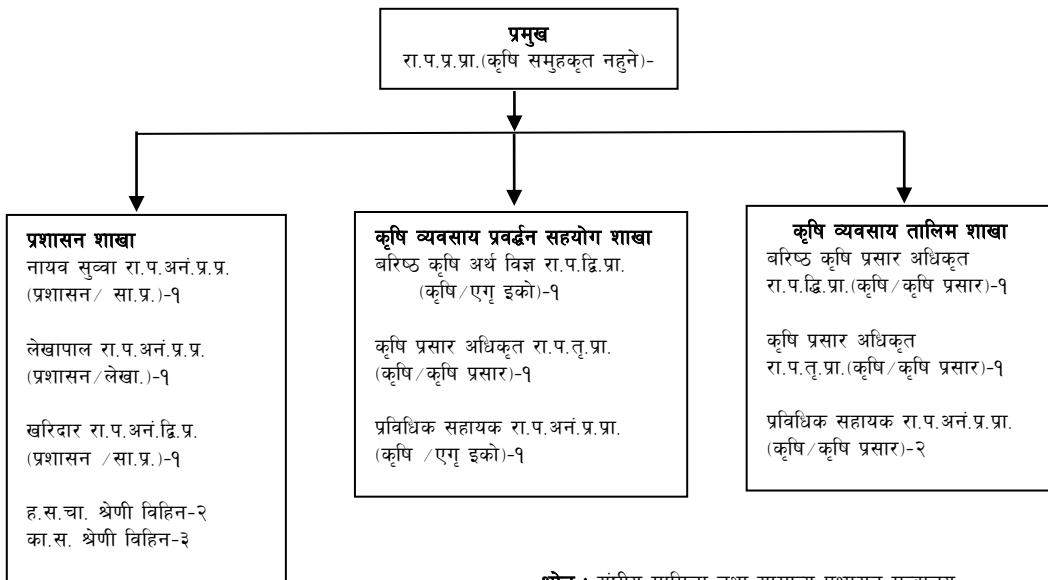
ग) कृषि अनुसन्धान, प्रसार र शिक्षा कार्यक्रम

६.३ तालिम अनुगमन तथा मूल्यांकन

६.४ तालिम पाठ्यक्रम तर्जुमा तथा परिमार्जन

६.५ तालिम केन्द्र परिसरमा नमूना फिल्ड प्रदर्शन ।

७ हालको संगठन संरचना:

श्रोत : संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

८. कार्यविवरण

८.१ कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग शाखा

- प्रदेशस्तरका कृषि उद्यमी तथा व्यवसायीहरूको रोष्टर तयार तथा अद्यावधिक गर्ने,
- प्रदेश अन्तरगत कृषि बाली र वस्तुको विकास एवं विस्तारका लागि व्यवसायिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन र कृषि उद्यमी तथा व्यवसायीहरूलाई व्यवसाय संचालनका लागि आवश्यक व्यवसायिक योजना तयारीमा सहयोग गर्ने,
- कृषि उद्यमी तथा व्यवसायीहरूलाई व्यवसाय संचालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार तथा सुविधाको पहिचान गरी आवश्यक कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- कृषि उद्यमी तथा व्यवसायीहरूलाई व्यवसाय संचालनमा आवश्यक सेवा सुविधा प्राप्तिका लागि सम्बन्धित निकायहरूसँग सम्बन्ध स्थापित गराइदिने,
- विभिन्न कृषि उद्यम तथा व्यवसाय संचालनका लागि आधारभूत जानकारीहरू प्रदान गर्ने,
- कृषि उद्यम तथा व्यवसाय प्रवर्द्धन सम्बन्धित निकायहरूबीच समन्वय कायम गर्ने,
- विदेशवाट फर्केका कृषि व्यवसाय तथा उद्यम गर्न चाहने युवा कृषकहरूलाई उद्यम तथा व्यवसाय संचालनमा आवश्यक सहजीकरण गर्ने,
- कृषि बजार तथा पूर्वाधार विकासमा सहयोग

- प्रदेशस्तरमा कृषि प्रविधि विस्तार कार्यमा सहयोग गर्ने ।

८.२ कृषि व्यवसाय तालिम शाखा

- कृषि उद्यमी तथा व्यवसायीहरूलाई व्यवसाय संचालनका लागि आवश्यक ज्ञान तथा सिप प्रदान गर्न तालिम आवश्यकता पहिचान गरी सो अनुरूप विशिष्टीकृत ज्ञान, शीप प्रदान गर्न विशिष्टीकृत तालिम कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- प्रदेश र स्थानीय तहमा कार्यरत प्राविधिक कर्मचारीहरूलाई तालिम आवश्यकता पहिचानमा आधारित तालिम संचालन तथा क्षमता विकासका कार्यहरू गर्ने ।
- तोकिएको शुल्क लिइ अन्य निकायबाट माग भइ आए बमोजिम कृषि उद्यम तथा व्यवसाय संचालन एवं प्रबर्द्धन सम्बन्धी तालिमहरू संचालनको व्यवस्था गर्ने,
- कृषि ज्ञान केन्द्रहरूबाट संचालित व्यवसायिक योजना कार्यान्वयन तथा शिप विकास सम्बन्धि कार्यहरूको अनुगमन गर्ने तथा निर्देशन दिने ।

८.३ प्रशासन शाखा

८.३.१ लेखा फाँट

- आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरू गर्ने ।
- नियमित रुपमा लेखा परिक्षण गराउने ।
- बेरुजु हुन नदिन तर्फ सतर्क रहने तथा बेरुजु रेकर्ड अद्यावधिक राख्ने र नियमित रुपमा बेरुजु फछ्यौट सम्बन्धि कार्यहरू गर्ने ।

८.३.२ सामान्य प्रशासन तथा स्टोर फाँट

- कर्मचारी प्रशासन तथा सामान्य प्रशासन सम्बन्धि कामहरू गर्ने ।
- जिन्सी व्यवस्थापन सम्बन्धी सम्पूर्ण कामहरू गर्ने ।
- कार्यालयको सम्पत्तिको सुरक्षा गर्न तथा दुरुपयोग हुन नदिन आवश्यक कार्य गर्ने ।
- वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गर्न योजना अनुगमन शाखालाई सहयोग गर्ने ।
- तालिम केन्द्रमा रहेको खर्च भएर नजाने प्रकृतिका जिन्सी सामानहरूको विवरण अद्यावधिक राख्ने ।
- अभिलेखीकरण, बैठक, निर्णय लेखन, बैठक व्यवस्थापन ।
- अन्य शाखाको कार्यविवरणमा नपरेका प्रशासनिक लगायत अन्य सबै कार्य गर्ने ।
- दर्ता/चलानी साथै सक्कल कागजात सम्बन्धित ठाउँमा पुर्याउने ।

९. जनशक्ति/दरबन्दी विवरण

क्र. सं.	दर्जा	श्रेणी	कुल दरबन्दी		पदपूर्ति		रिक्त		क
			अप्रा.	प्रा.	अ.प्रा.	प्रा.	अ.प्रा.	प्रा.	
१	प्रमुख	रा.प.प्र.प्रा.		१				१	
२	ब.कृ.प्र.अ.	रा.प्र.द्वि.प्रा.		१		१			
३	व.कृ.अर्थ विज्ञ	रा.प.द्वि.प्रा.		१				१	
४	कृ.प्र.अ.	रा.प.तृ.प्रा.		२		१		१	
५	प्रा.स.	रा.प.अनं.प्रथम		३		२		१	
६	ना.सु.	रा.प.अनं.प्रथम	१		१				
७	लेखापाल	रा.प.अनं.प्रथम	१		१				
८	खरिदार	रा.प.अनं.द्वितीय	१		१				
९	हल्का स.चालक	श्रेणी विहित	२		१		१		
१०	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहित	३		३				
जम्मा			८	८	७	४	१	४	

१०. हाल कार्यरत कर्मचारीहरुको बिबरणः

१०.१ स्थायी कर्मचारीहरु

क्र.सं.	कर्मचारीको नाम, थर	स्थायि ठेगाना	संकेत नम्बर	पदको नाम	श्रेणी /तह	सेवा/समुह/उप समुह	हालको पदमा स्थायी नियुक्ति	स्थायी सेवा प्रवेश गरेको शुरु मिति	यस अघि कार्यरत कार्यालय	यस केन्द्रमा हाजिर भएको मिति	कृषियुक्त
१	श्री गोकुल प्रसाद बोहरा	बेदकोट-७, कंचनपुर		ब.कृ.प्रअ.	रा.प. द्धि. (प्रा.)	कृषि, कृषि प्रसार	2074.3.16	2067.6.13	भूमि ब्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय कैलाली	श्रावण २० २०७९	
२	श्री गोविन्द सिजापती	कमलबजार न.पा -०३ अछाम	२३२१२०	कृ.प्र.अ	सातौं	कृषि प्रसार	२०७५/०७/१४	२०७५/०७/१४	कृषि ज्ञान केन्द्र ,बाजुरा	कार्तिक १७ २०७८	
३	श्री बलदेव जीशी	भि.न.पा. १९, कञ्चनपुर	११५९९	अधिकृत	छैटौं	प्रशासन सा.प्र.	२०६९।०३।२९	२०६०।०४।१८	जि.हुलाक कार्यालय बैतडी	२०७५/१२/२९ पदस्थापन	
४	श्री सरीता पन्त	अजयमेरू गा.पा.२ डडेल्धुरा	191096	अधिकृत	छैटौं	कृषि,एग्रीईको मार्केटिङ	2076/02/10	2065/08/22	कृषि विकास निर्देशनालय दिपायल	2078/07/28	

५	श्री दिपा चन्द	भि.न.पा.१८ कञ्चनपुर	६६९४६३	लेखापाल	पाचौं	लेखा	२०७५।०५।२७	२०७५।०५।२७	को ले नि का अछाम	२०७६।०४।०२ पदस्थापना	
६	श्री शेर बहादुर बोहरा	भि.न.पा.२ कञ्चनपुर	०९७७१३	सहायक	पाँचौं	प्रशासन, सा.प्र.	२०४६।०२।०९	२०७०।१०।०४	जिल्ला बन कार्यालय डडेल्धुरा	२०७५।११।०६ पदस्थापना	
७	श्री हर्क बहादुर विष्ट	सुडा ५ सुन्दरपुकञ्चनपुर	२६९१२४	चालक (ह.स.चा.)	श्रेणी विहिन	प्रशासन	२०५५।११।०६	२०५५।११।०६	कृ.ब्य.प्र.स.तथा ता.के	२०७०/०३/०५	
८	श्री उद्धब खडाएत	भि.न.पा.१० कञ्चनपुर	६२७६६३	का.स.	श्रेणी विहिन	प्रशासन	२०५३।०६।३०	२०५३।०६।३०	जि.पशु सेवा कार्यालय दार्चुला	२०७६।०३।१५ पदस्थापना	
९	श्री गोपाल दत्त जोशी	श्रीकोट ५, बैतडी	२३२०७३	का.स.	श्रेणी विहिन	प्रशासन	२०५१।११।१९	२०५५।११।०६	कृ.ब्य.प्र.स.तथा ता.के	२०७६/०३/०५	
१०	श्री देशराज भट्ट	भागेश्वर ४, डडेल्धुरा	४६६६२४	का.स.	श्रेणी विहिन	प्रशासन	२०५३।०१।०९	२०५२।१२।२९	कृ.ब्य.प्र.स.तथा ता.के	२०७६/०३/०५	

१०.२ करारमा कार्यरत कर्मचारीहरु

सि.नं.	नाम थर	स्थायी ठेगाना	पद	सेवा अवधि	कै
१	लोकराज जोशी	गन्यापधुरा गाउँपालिका-२, डडेल्धुरा	कृषि प्रसार अधिकृत सातौं	२०७७ माघ २५ देखि	भू.व्य.कृ.त. स. मन्त्रालय बाट नियुक्ति बाट आएका
२	गीता कुमारी जोशी	बेदकोट न.पा.-९, कञ्चनपुर	कृषि प्राविधिक	२०७८ पुष १६ देखि	
३	रामदत्त भट्ट	बेदकोट न.पा.-७, कञ्चनपुर	हलुका सवारी चालक	२०७६/३/१ देखि	
४	भिककु राना	बेदकोट न.पा.-९, कञ्चनपुर	कार्यालय सहयोगी	२०६४/४/४ देखि	
५	सौनी चौधरी	बेदकोट न.पा.-९, कञ्चनपुर	कार्यालय सहयोगी	२०६४/७/३ देखि	
६	रिता चौधरी	बेदकोट न.पा.-९, कञ्चनपुर	कार्यालय सहयोगी		

११. उपलब्ध भौतिक पूर्वाधार/ सुविधाहरुको विवरण:

सि.नं.	पूर्वाधार/श्रोत-साधन/सुविधाहरुको विवरण	इकाई	परिमाण/थान/संख्या	अवस्था	कैफियत
१	जग्गा-जमिन	हेक्टर	२२.८	१५ हे.मा कृषि विकास फार्म ले विउ उत्पादन गर्दै आइरहेको छ भने अन्यमा भवन, सडक, छात्रावास, आदि रहेको ।	
२	कार्यालय भवन	संख्या	१	राम्रो	
३	तालिम भवन	संख्या	१	राम्रो	२ वटा हल भएको ।
४	सेमिनार भवन	संख्या	१		कृषि विकास फार्म ले प्रयोग गरी राखेको ।
५	क्यान्टिन भवन	संख्या	२	चालु	
६	छात्रावास भवन	संख्या	२	मर्मत गर्नु पर्ने अवस्थामा	महिला (१० कोठा) तथा पुरुष (२४ कोठा) अलग-अलग भवन रहेको ।

७	क्वाटर भवन	संख्या	४	मर्मत गर्नु पर्ने अवस्थामा	१ वटा अधिकृत स्तर क्वाटर माटो तथा मल.प.प्र. ले प्रयोग गरिरहेको ।
८	गोदाम घर	संख्या	१	राम्रो	कृषि बिकास फार्म ले प्रयोग गरिरहेको ।
९	ग्यारेज	संख्या	१	मर्मत गर्नु पर्ने	
१०	डेस्कटप कम्प्युटर	संख्या	१४	७ वटा राम्रो	३ वटा मर्मत गर्नु पर्ने र ४ वटा लिलाम गर्नु पर्ने ।
११	ल्यापटप	संख्या	१२	५ राम्रो	२ मर्मत गर्नु पर्ने र ५ लिलाम गर्नु पर्ने ।
१२	क्यामेरा	संख्या	३	१ राम्रो	२ वटा लिलाम गर्नु पर्ने
१३	फोटोकपी मेशिन	संख्या	५	२ चालु	३ वटा लिलाम गर्नु पर्ने
१४	मिनिबस	संख्या	१	१ चालु	
१५	जीप	संख्या	१	चालु	
१६	मोटरसाइकल	संख्या	६	चालु	
१७	टि.भि.सेट	संख्या	२	चालु	
१८	इन्भर्टर	सेट	४	१ चालु अवस्थामा	३ लिलाम गर्नु पर्ने
१९	जेनेरेटर	संख्या	२		२ लिलाम गर्नु पर्ने
२०	एक्वा गार्ड	संख्या	४	४ चालु अवस्थामा	
२१	रेफ्रिजेरेटर	संख्या	१	चालु अवस्थामा	
२२	स्क्यानर	संख्या	२	चालु अवस्थामा	१ मर्मत गर्नु पर्ने
२३.	टिस्यू कल्चर ल्याब भवन	संख्या	१		निर्माण भएको तर आवश्यक पुर्बाधार नभएको

१२. स्थापनाकाल देखि हालसम्मका कार्यालय प्रमुखहरु

क्र.सं	नाथ, थर	ठेगाना	पद	सेवा अवधि		कैफियत
				देखि	सम्म	
तालिम केन्द्र, भैरहवामा स्थापना भई सुन्दरपुरमा स्थानान्तरण हुँदा सम्मका केन्द्र प्रमुखहरु						
१	श्री परशुरामलाल कर्ण		-	०३८	०३९	
२	श्री गोकर्ण जी.सी.		-	२०३९	०४०	
३	श्री मिश्रिलाल शाह		-	२०४०	०४१	
४	श्री शालीग्राम अधिकारी		तालिम अधिकृत	२०४१	०४९	
५	श्री पूर्णमान शाक्य		का.मु तालिम अधिकृत	२०४९	०५२	

क्र.सं	नाथ, थर	ठेगाना	पद	सेवा अवधि		कैफियत
				देखि	सम्म	
६	श्री डण्डपाणी खनाल		का.मु तालिम अधिकृत	२०५२	०५४	
७	श्री रामानन्द कुर्मी		तालिम अधिकृत	२०५४	०५५-जेष्ठ	
८	श्री शालीग्राम अधिकारी		तालिम अधिकृत	२०५५	०५५-भाद्र	
९	श्री अब्दुल रंउफ		तालिम अधिकृत	२०५५	०५७	
१०	श्री आत्माराम लोहनी		तालिम अधिकृत	२०५७	०६०	
क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्र, सुन्दरपुरमा स्थापना भए पश्चातका केन्द्र प्रमुखहरु						
११	श्री अकवाल अहमद खाँ	कपिलवस्तु	तालिम अधिकृत	२०६०/०७/२४	२०६१ फाल्गुन	
१२	श्री देवराज भट्ट	वैतडी	का.मु.प्रमुख ता. अ.	२०६१ फाल्गुन	२०६२ /०२/२४	
१३	श्री प्रेमराज ओझा	डडेल्धुरा	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०६२ /०२/२५	०६३ वैशाख	
१४	श्री निर्मल लामा	भैरहवा	निमित्त प्रमुख ता.अ. (कृ.प्र.ता.अ.)	२०६३ वैशाख	०६३ पौष	
१५	श्री टिकाराम थापा	बझाङ्ग	निमित्त प्रमुख ता.अ. (कृ.प्र.ता.अ.)	२०६३ माघ	२०६४/२/१२	
१६	श्री विनोद कुमार भट्टराई	कपिलवस्तु	निमित्त प्रमुख ता.अ. (कृ.प्र.ता.अ.)	२०६४।२।१३	२०६४।४।२२	
१७	श्री टिकाराम थापा	बझाङ्ग	निमित्त प्रमुख ता.अ. (कृ.प्र.ता.अ.)	२०६४।४।२३	२०६४/११/३०	
१८	श्री अब्दुल रहमान	कपिलवस्तु	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०६४/११/०१	२०६५/१२/३१	
१९	श्री टिकाराम थापा	बझाङ्ग	निमित्त प्रमुख ता.अ. (कृ.प्र.ता.अ.)	२०६६/०१/०१	२०६६/०१/२३	
२०	श्री जनकराज जोशी	वैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (प्रा.स.)	२०६६।१।२४	<u>२०६६।३।२४</u>	
२१	श्री टिकाराम थापा	बझाङ्ग	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०६६।०३।२५	२०६७।०७।१३	
२२	श्री राम अयोध्या महतो	सिरहा	प्रमुख तालिम अधिकृत	२०६७/०७/१४	२०६९/०१/२२	

क्र.सं	नाथ, थर	ठेगाना	पद	सेवा अवधि		कैफियत
				देखि	सम्म	
२३	श्री धन बहादुर थापामगर	गोरखा	निमित्त प्रमुख ता.अ. (वा.वि.ता.अ.)	२०६९/०१/२३	२०६९/०५/१४	
२४	श्री बलराम प्रसाद कोइराला	महोत्तरी	प्रमुख तालिम अधिकृत	२०६९/०५/१५	२०६९/०६/२६	
२५	श्री धन बहादुर थापामगर	गोरखा	निमित्त प्रमुख ता.अ. (वा.वि.ता.अ.)	२०६९/०६/२८	२०६९/०९/०१	
२६	श्री श्रीधर ज्ञवाली	दाङ्ग	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०६९/०९/०२	२०७१/०६/१९	
२७	श्री दिव्यदेव भट्ट	वैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.वा.सं.ता.अ.)	२०७१/०६/२०	२०७१/०६/२६	
२७	श्री राजेन्द्र प्रसाद मिश्र	दाच'ला	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०७१/०६/२७	२०७१/१०/०४	
२८	श्री दिव्य देव भट्ट	वैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.वा.सं.ता.अ.)	२०७१/१०/०५	२०७२/०४/०५	
२९	श्री राजु घिमिरे	लमजुंग	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०७२/०४/०६	२०७२/१२/२४	
३०	श्री राजाराम अधिकारी	चितवन	प्रमुख तालिम अधिकृत	२०७२/१२/२५	२०७३/०२/०८	
३१	श्री दिव्य देव भट्ट	वैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.वा.सं.ता.अ.)	२०७३/०२/०९	२०७३/०८/१०	
३२	श्री वीर बहादुर चन्द	वैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०७३/०८/११	२०७४/०३/३०	
कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र स्थापना पछिका कार्यालय प्रमुखहरु						
१	श्री वीर बहादुर चन्द	वैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (व.कृ.प्र.ता.अ.)	२०७५/०४/०१	२०७६/०३/१५	
२	श्री बलदेव जोशी	वैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (अधिकृत छैटौ)	२०७६/०३/१६	२०७६/०४/०२	
३	श्री जनक राज जोशी	वैतडी	निमित्त प्रमुख ता.अ. (अधिकृत सातौ)	२०७६/०४/०३	२०७७/०२/१४	
४	श्री टिकाराम थापा	बझाङ्ग	निमित्त कार्यालय प्रमुख(रा.प.द्वितिय श्रेणि)	२०७७/०२/१५	२०७९/०५/२०	
५	श्री गोकुल प्रसाद	कंचनपुर	निमित्त कार्यालय	२०७९/०५/२०	हाल सम्म	

क्र.सं	नाथ, थर	ठेगाना	पद	सेवा अवधि		कैफियत
				देखि	सम्म	
	बोहरा		प्रमुख(रा.प.द्वितीय श्रेणि)			

अध्याय : दुई
आ.व.२०७९/२०८० को वार्षिक लक्ष्य तथा प्रगति विवरण

अध्याय २:

आ.व.२०७९/२०८० को वार्षिक लक्ष्य तथा प्रगति विवरण

१. भारीत तथा वित्तिय प्रगती

क) भारीत प्रगती

प्रगति अवधि	लक्ष्य परिमाण	भौतिक प्रगति	लक्ष्य भार	प्रगति भार	भारीत प्रगती प्रतिशत
प्रथम चौमासिक	1921	1800	18.8	18.8	97
दोस्रो चौमासिक	1331	1271	1331	65	96
अष्टमासिक	2630	2492	2492	84.4	97.3
तेस्रो चौमासिक	1690	१६५८	16.42	14.25	95
बार्षिक प्रगति	100	71655	१००	91.04	91.04

ख) वित्तिय प्रगती

रु. हजारमा

प्रगति अवधि	कुल बजेट	कुल खर्च	वित्तिय प्रगति प्रतिशत
प्रथम चौमासिक	12759	6055.7	47.46
दोस्रो चौमासिक	44324	16387	37
अष्टमासिक	57083	22443	39.3
तेस्रो चौमासिक	13869	24506	176.6
बार्षिक प्रगति	72056	46608.9	74

२. कार्यक्रमहरुको वार्षिक प्रगती विवरण

क्र.सं	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	बार्षिक लक्ष्य परिमाण		प्रथम चौमासिक प्रगति		दधितिय चौमासिक प्रगति		तृतीय चौमासिक प्रगति	
		लक्ष्य परिमाण	प्रगति	लक्ष्य	प्रगति	लक्ष्य	प्रगति	लक्ष्य	प्रगति
अ) पूँजित खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरु									
१	ल्यापटप (लेटेस्ट प्रविधि) खरीद	१	१	१	१	१	०	०	०
२	तालिम केन्द्र को Social Distancing कायम गरि निर्माण गरिएको हलमा जडित एसीमा स्टोप्लाइजर जडान	३	३	१	०	३	०	०	३
३	कार्यलय भवन तथा क्वाटरका लागि एसी खरिद तथा जडान	२	२	१	१	२	०	०	०
४	जेनेरेटरको लागि अटो प्यानल खरिद तथा जडान	१	१	१	१	१	०	०	०
५	सामाजिक दुरी कायम गरि तालिम संचालन गरिने तालिम हलको लागि अडियो भिजुअल एड जडान	१	१	१	०	०	०	०	१
६	आवास तथा कार्यालय भवनको रंगरोगन	१	१	१	१	१	०	०	०
७	पूरानो कम्पाउण्ड वाल मर्मत गरि तार/जाली राख्ने	१	१		०	१	१	०	०
८	टिस्युकल्चर ल्याब निर्माण	१	१	१	१	१	१	०	०

९	फर्निचर तथा फिक्चर्स (रिभलविड्ग कुर्ची स्टील दराज टेबुल लगायत अन्य उपकरण)	१	१	१	१	१	१	०	०
१०	आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को वार्षिक विकास कार्यक्रममा रहेका र गत आ.व. मै कार्य सम्पन्न भएका तर भुक्तानी गर्न नसकिएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको भुक्तानी बाँकीको कच्चावारी प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय वा प्रदेश लेखा इकाई कार्यालयबाट प्रमाणित भएका आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रचलित कानून र स्वीकृत मापदण्ड बमोजिम भुक्तानी गर्ने	१	१	०	०		१	०	०
११	कुल जम्मा	१३	१३	८	६	११	१०	०	०
१२	धाराको महसुल	१०	१०	३	०	३	०	४	४
१३	अधिकृतस्तर एघारौं	०	०	१	०	०	०	०	०
१४	अधिकृतस्तर दशौं	०	०	२	२	१	१	०	०
१५	अधिकृतस्तर सातौं	०	०	२	२	१	१	०	०
१६	अधिकृतस्तर छैटौं	०	०	४	४	२	२	०	०
१७	सहायकस्तर पाँचौं	०	०	२	२	२	२	०	०
१८	ह.स.चा. पाँचौं स्तर	०	०	२	२	१	१	०	०
१९	का. स. पाँचौं स्तर	०	०	३	३	३	३	०	०
२०	बिद्युत महशुल	३	३	१	१	१	१	१	१

२१	जारको पिउने पानी	४०	४०	१२०	१२०	१२०	७०	१२०	१२०
२२	टेलिफोन महसुल	१२	१२	४	४	४	४	४	४
२३	ईमेल/ इन्टरनेट/वेवसाइट महसुल	१२	१२	४	४	४	४	४	४
२४	हलाक/कुरियर खर्च	१२	१२	४	४	४	०	४	४
२५	स्थायी कर्मचारीको महंगी भत्ता	१४	१४	१४	१४	१४	९	१६	१६
२६	पेट्रोल- दुई पाइये	८४०	८४०	१११	१११	१११	१११	१११	१११
२७	मोबिल	६०	६०	२०	०	२०	१०	२०	२०
२८	डीजेल चार पाइये	२६४०	२६४०	९६०	९६०	९६०	९६०	७२०	७२०
२९	मट्टीतेल,ग्यास, जेनेरेटरको लागी पेट्रोल अादी	३	३	१	१	१	१	१	१
३०	कार्यक्रम कार्यान्वयन/प्राविधिक समिति, मुल्यांकन समिति, छनौट समिति, आदि बैठक भत्ता	१५	१५	३	३	७	७	५	५
३१	प्रदेश निजामति कर्मचारि आन्तरीक भ्रमण	११	११	१	१	१	१	१६	१६
३२	पाले पहरा भत्ता	३	३	०	०	०	१४	१	१
३३	प्रदेश प्रोत्साहन भत्ता	१८	१८	०	०	०	०	०	०
३४	निजामती कर्मचारीहरुको पोशाक खर्च	१६	१६	१	१	१	२	११	११
३५	हलुका सवारी साधन मर्मत खर्च	२	२	१	१	१	२	१	१
३६	दुई पाइये सवारी साधन मर्मत खर्च	७	७	१	१	१	१	१	१

३७	कार्यालय मसलन्द समान खर्च (कार्यालय समान खर्च)	३	३	१	१	१	१	१	१
३८	पत्रपत्रिका छपाई तथा सुचना प्रकाशन (छपाई तथा सुचना प्रकाशन)	६	६	१	१	१	१	१	१
३९	कृषि सिकाई तथा प्रशिक्षण प्रणाली निर्माण तथा पाठ्यक्रम तयारी	१	१	०	०	१	०	१	१
४०	हलुका सवारी चालक करारमा लिने	१	१	१	१	१	१	०	०
४१	कार्यालय सहयोगी (प्रथम स्तर)	२	२	२	२	२	२	०	०
४२	दरवन्दीमा कार्यरत करार सेवाका कर्मचारीहरुलाई पोषाक भत्ता	५	५	०	०	०	०	५	५
४३	अधिकृत ७तौं व्यक्ति करार (मन्त्रालय बाट नियुक्त भइ आएका)	२	२	२	२	१	१	०	०
४४	हरित स्वयंम सेवक व्यक्ति करार	१	१	१	१	१	१	१	१
४५	कार्यालय सरसफाई	१	१	१	१	०	१	०	०
४६	फलफुल विरुवा प्रसारण प्रविधि सम्बन्धि तालिम (४/५/६ तह, ६ दिने)	१	१	१	१	०	०	०	०
४७	प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (४/५/६ तह, १२ दिने)	१	१	०	०	०	०	१	१
४८	बीउ विजन तथा विषादि विक्रेता अनुमतिपत्र तालिम	३	३	०	०	३	३	०	०
४९	IPM कृषक पाठशाला संचालन प्रक्रिया सम्बन्धि तालिम (प्राविधिक स्तर १२ दिने)	१	१	१	०	०	१	१	१

५०	बालि अवधिभर आई.पी.एम संचालन तालिम (४/५ तहका ,प्राविधिक कर्मचारीको लागि)	१	१	०	०	१	१	०	०
५१	सेवाकालीन तालिम ३० कार्य दिन (अन्य सरोकारवाला निकाय को समन्वयमा)सातौं /आठौं तहका प्राविधिक कर्मचारी	१	१	१	०	०	०	०	०
५२	व्यावसायिक मौरीपालन तालिम (४/५/६ तहका प्राविधिक कर्मचारी) १२ दिने	१	१	०	०	१	१	०	०
५३	अधिकृत स्तरिय GIS/GPS सम्बन्धि तालिम (६/७ तह) ६ दिने	१	१	०	०	०	०	०	०
५४	केरा खेति प्रविधि सम्बन्धि तालिम अगुवा कृषक तालिम (६ दिने ,प्रमाण पत्र दिने)	१	१	०	०	१	०	०	०
५५	वाली तथा पशुपंक्षी विमा अभिकर्ता तालिम ३ दिने	२	२	०	०	१	०	१	१
५६	प्लान्ट क्लिनिक (डाक्टर) मोडुल १ र २ तालिम (४/५/६/७ तह ,१० दिने	१	१	०	०	१	१	०	०
५७	जलवायु नमुना कृषि प्रविधि विषयक तालिम (४/५/६ तह ,प्राविधिक कर्मचारी)	१	१	०	०	१	१	०	०
५८	सरोकारवाला निकाय संगको समन्वयमा सहभागिता मुलक वाली प्रजजन तालिम १२ दिने	२	२	१	१	१	०	०	०
५९	उन्नत तरकारी खेति प्रविधि तालिम (अगुवा कृषक स्तर ,६ दिने)	१	१	१	१	०	०	०	०

६०	सुदुरपश्चिम प्रदेशका प्रमुख रोगकिरा नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम (अगुवा कृषक स्तरीय ,६ दिने)	१	१	०	०	०	१	१	१
६१	खरिद ऐन ,नियम .परामर्श सेवा सम्बन्धि तालिम (७/८ तह ,६ दिने)	१	१	१	०	०	०	०	०
६२	सुदुरपश्चिम प्रदेशका ९ वटै जिल्लामा नविनतम कृषि प्रविधि विषयक मोबाइल तालिम	९	९	२	२	४	४	३	३
६३	कृषक सहजकर्ता हरुको लागि आई.पीएम कृषक पाठशाला सम्बन्धि पुनर्ताजगी तालिम (१२ दिने ,कृषक स्तर)	१	१	१	१	०	०	०	०
६४	योगदानमा आधारित विमा कोष खर्च	१४	१४	१४	१४	१४	१४	१६	१६
६५	सुदुरपश्चिम प्रदेशका कृषि उधमी तथा सरोकारवाला संग अन्तरकृया गोष्ठी	१	१	०	०	०	०	१	१
६६	अन्तर प्रादेशिक तालिम पाठ्यक्रम योजना तर्जुमा गोष्ठी तथा सिकाई आदान प्रदान कार्यक्रम	१	१	०	०	१	०	०	०
६७	तालिम न्युज लेटर प्रकासन	३	३	१	१	१	०	१	१
६८	बार्षिक पुस्तिका प्रकासन	१	१	१	१	०	०	०	०
६९	तालिम म्यानुअल प्रकाशन र वितरण (मौरी , प्रदेशका प्रमुख रोग किरा तथा तिनको रोकथाम)	२	२	०	०	१	०	१	१
७०	सुदुरपश्चिम प्रदेशका कृषि उधमिहरुको प्रोफाइल तयारी	१	१	०	०	०	०	१	१
७१	कार्यगत तालिमका प्रशिक्षार्थी परिचालन(कृषि प्रसार आयोजना)	३	३	१	१	१	१	१	१

७२	कंचनपुर जिल्लामा रासायनिक मल उद्योग स्थापना	१	१	१	०	०	०	०	०
७३	पुनर्वासको जग्गामा हिउँदे तथा वर्षे मूल बीउ उत्पादनमा इन्धन खर्च	१८००	१८००	६००	६००	१	१	६००	६००
७४	पुनर्वासको जग्गामा हिउँदे तथा वर्षे मूल बीउ उत्पादन कार्यक्रम	१	१	०	०	०	०	१	१
७५	नमुना कृषि उधमीहरुलाई अन्तरप्रदेशीय फिल्ड अवलोकन तथा सिकाई आदान प्रदान भ्रमण	१	१	०	०	०	०	१	१
७६	कार्यलय परिसरमा तरकारी खेति ,कम्पोस्ट मल ,च्याउ खेति फुल बगैँचा ,गडौली मल प्रविधि प्रदर्शन व्यवस्थापन तथा निर्माण	३	३	१	१	१	१	१	१
७७	तालिम म्यानुअल प्रकाशन र वितरण (बिउ उत्पादन ,प्रशोधन तथा बजारीकरण सम्बन्धि))	१	१	०	०	१	०	१	१
७८	अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च (अनुगमन तथा मुल्याङ्कन खर्च)	१२	१२	४	४	४	४	४	४
७९	सरुवा दैनिक भ्रमण खर्च (आन्तरिक भ्रमण)	१२	१२	४	४	५	१	४	४
८०	चार पांग्रे सवारी साधन बिमा तथा नविकरण	४	४	२	२	२	४	०	०
८१	मोटरसाइकल बिमा तथा नवीकरण	८	८	४	४	४	४	०	१
८२	कार्यालयमा दैनिक चियापान खर्च (विविध खर्च)	३	३	१	१	१	१	१	१
	जम्मा	५६४२	५६४२	१९१६	१८८८	१३२१	१२६१	१६९०	१६९०

		૪૬૫૫	૪૬૫૫	૧૯૨૧	૧૮૯૩	૧૩૩૧	૧૨૭૧	1690	૧૬૯૦
	કુલ જમ્મા								

३. प्रगती नपुग तथा यसका कारणहरु

क्र. सं.	क्रियाकलाप	इकाई	लक्ष्य	प्रगति	नपुग	प्रगति नपुगका जायज कारणहरु
१	अन्तर प्रदेशिक तालिम पाठ्यक्रम योजना तर्जुमा गोष्ठी तथा सिकाई आदान प्रदान कार्यक्रम	पटक	१	०	१	यस्तै खालको गोष्ठी अरु केन्द्रले सम्पन्न गरिसकेकाले
२	सुदुरपश्चिम प्रदेशका कृषि उद्यमी तथा सरोकार वाला संग अन्तरकृया गोष्ठी	पटक	१	०	१	
३	सातौं तथा आठौं स्तर प्राविधिक कर्मचारीको सेवाकालीन तालिम	पटक	१	०	१	अधिकृतस्तर सातौं तथा आठौं तहका प्राविधिक कर्मचारीको संख्या कम भएर तालिम संचालन गर्न नसकेको
४	कन्चनपुर जिल्लामा रासायनिक मल उद्योग स्थापना	पटक	१	०	१	खरिद ऐन नियमावली अनुसार गर्न नसकिने देखिएको

४. विवरणात्मक प्रगती

४.१ पूर्वाधार विकास तथा कार्यालय ब्यवस्थापन

४.१.१ टिस्युकल्चर ल्याब निर्माण : दुई तले भवन निर्माण सम्पन्न भएको (हस्तान्तरण हुन बाँकि)

४.१.२ कार्यालयको परिसरमा पर्खाल निर्माण तथा तार जाली

४.१.३ अनलाईन सिकाई प्रणालिका लागि sound proof हल निर्माण तथा उपकरण खरिख

४.१.४ कार्यालय भवन रंगरोगान

४.१.५ बगैचामा माटो भरान

४.१.६ टि.टि बोर्ड निर्माण

४.१.७ water fountain निर्माण

४.२ तालिम कार्यक्रम

४.२.१ कृषि प्राविधिकहरुको क्षमता अभिवृद्धि तालिम

४.२.१.१ फलफूल विरुवा प्रसारण प्रविधि सम्बन्धि तालिम (४/५/६ तह, ६ दिने):

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुख्खा फलफूल विकास केन्द्र, सदबाँज बैतडी

तालिम संचालन मिति: 2079/05/20 देखी 2079/05/25

सहभागीहरु: यस प्रदेशका कृषि ज्ञान केन्द्र र स्थानीय तहको कृषि शाखामा कार्यरत सहायक स्तरका २३ जना कृषि प्राविधिकहरु मध्ये १२ जना महिला, १३ जना पूरण र ४ जना जनजाती को सहभागीता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य: सहभागीहरु फलफूल विरुवा प्रसारण सम्बन्धि सैद्धान्तिक तथा व्यवहारीक ज्ञान सीप आर्जन गरी कार्यक्षेत्रमा कृषकहरुलाई सेवा प्रदान गर्न सक्षम हुनेछन् ।

प्रशिक्षकहरु: सुख्खा फलफूल केन्द्रका प्रमुख श्री डम्बर सिंह भाट कृषि ज्ञान केन्द्रका श्री चन्द्र सिंह ठगुन्ना

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

- उत्प्रेरणात्मक कक्षा/सुदूरपश्चिम प्रदेशमा फलफूल नर्सरीको अबस्था र महत्व
- प्रसारण परिचय तथा प्रकार
- फलफूल नर्सरीको महत्व तथा स्थान, बगैचा र आवश्यक पूर्वाधार
- प्रसारणको महत्व एबम सिद्धान्तहरु
- फलफूल विरुवा प्रसारणमा आवश्यक पर्ने सामग्रीहरु
- कटिंग सैद्धान्तिक एबम ब्यबहारिक
- ग्राफ्टिंग सैद्धान्तिक एबम ब्यबहारिक
- लेयारिंग सैद्धान्तिक एबम ब्यबहारिक
- बडिंग सैद्धान्तिक एबम ब्यबहारिक
- माउ बोट तथा सायन छनौट
- उपोष्ण फलफूल प्रसारण

- टिस्स्यु कल्चर प्रविधि
- नासपतिमा top working
- बिरुवा बर्द्धक केहि रसायनहरु
- बोर्डो मिश्रण, बोर्डो पेस्ट बनाउने विधि र प्रयोग विधि
- पुष्प खेतीका लागि नर्सरी ब्यबस्थापन एबम नर्सरी दर्ता प्रक्रिया
- फलफुल नर्सरीमा लाग्ने रोग र किरा र तिनको ब्यबस्थापन
- फलफुल बिरुवाको तालिम र काँटछाँट
-

४.२.१.२ आई.पि.एम कृषक पाठशाला संचालन विधि तालिम १२ दिने): १ पटक

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

मिति २०७९/०८/१८ गते देखी २०७९/०८/२९ गते

सहभागीहरु: यस प्रदेशको कृषि ज्ञान केन्द्र र स्थानीय तहको कृषि शाखामा कार्यरत सहायक स्तरका ४/५/६ तहका कर्मचारीहरुको सहभागीता रहेको थियो । मिति २०७९ मंसीर १८ देखि २०७९ मंसीर २९ गते सम्म संचालित तालिममा ८ जना महिला १२ जना पुरुष गरि जम्मा २० जनाको सहभागीता थियो जसमध्ये २ जना दलित र १ जना जनजाती रहेका थिए ।

तालिमको उद्देश्य: सहभागीहरु आई.पि.एम. कृषक पाठशाला संचालन गर्ने विधिका बारेमा सैद्धान्तिक तथा व्यवहारीक ज्ञान तथा सीप हासिल गरी कार्यक्षेत्रमा आई.पि.एम.कृषक पाठशाला संचालन गर्न सक्षम हुनेछन् ।

प्रशिक्षकहरु: बीर बहादुर चन्द, सेवानिवृत्त बरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

- आई.पि.एम .कृषक पाठशालाको ऐतिहासिक पृष्ठ भूमी अवधारणा र सिद्धान्त
- कृषक पाठशालाको पूर्व तयारी बैठक श्रोत नक्सा तयारी लैंगिक विश्लेषण र सामाजिक समावेशिकरण

- मुख्य मुख्य बालीका वृद्धि अवस्था र सो अनुसार गरिने कृषि कर्महरु
- बाली पात्रो तयारी
- तुलनात्मक अध्ययन प्लटको चित्रांकन (डिजाइन)
- सहयोगि अध्ययन परिक्षण प्लटहरुको चित्रांकन
- कृषि पर्यावरणीय प्रणालीको परिचय नमुना विरुवा छनौट र तथ्यांक संकलन
- एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन विधि
- मुख्य मुख्य बालीका शत्रुजिवहरु र तिनीको पहिचानका चिन्हहरु र तिनीहरुको व्यवस्थापन
- मुख्य मुख्य बालीमा क्षति पुऱ्याउने प्रमुख रोगहरु र तिनीहरुको व्यवस्थापन
- विषाधिरुको वर्गिकरण र स्वरुप Formulation
- विषाधिको विकल्प एवं वानस्पतिक विषाधिरु
- सहजिकरणका सीपहरु
- अनौपचारिक शिक्षा एवं प्रौढ सिकाई
- बीउ गुणस्तरीय बीउ एवं बीउको वर्गिकरण
- माटोको परिचय, माटोको वनोट, वनावट एवं माटोका गुणहरु
- माटोको वनोट, जांच गर्ने अभ्यास र माटोमा पानी धारण गर्ने क्षमता विश्लेषण अध्ययन
- माटोको नमूना संकलन विधि र परिक्षणको लागि नमूनाको तयारी
- पिजडा र कप अध्ययन र सो को तयारी
- मत पेटिका परिक्षण (BBT) को लागि मत पेटिका र मतपत्र तयारी
- मत पेटिका परिक्षा (BBT) सञ्चालन
- बाली विरुवमा सिंचाई सिंचाईको आवश्यकता विधिहरु

४.२.१.३ प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम: (छैटौं र सातौं तह, १२ दिने): १ पटक

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०८०/०३/०४ देखि २०८०/०३/१५ गते सम्म

सहभागीहरू: यस प्रदेशको कृषि ज्ञान केन्द्र र स्थानीय तहको कृषि शाखामा कार्यरत अधिकृत स्तरका कर्मचारीहरूको सहभागीता रहेको थियो । अषाढ ०३ देखि १५ गते सम्म संचालित तालिममा ४ जना महिला १९ जना पुरुष गरि जम्मा २० जनाको सहभागीता थियो जसमध्ये १ जना दलित र १ जना जनजाती रहेका थिए ।

तालिमको उद्देश्य: सहभागीहरूको प्रशिक्षण गर्ने कला तथा क्षमता अभिवृद्धी भई कार्यक्षेत्रमा कुशल प्रशिक्षक भई कृषक स्तरीय तालिम संचालन गर्न सक्षम हुनेछन् ।

प्रशिक्षकहरू:

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरुः

- सिकाइका क्षेत्रहरु
- तालीम र सिकाइ
- तालीममा सिकाइको वातावरण सिर्जन
- कृषि प्रसार र सिकाइ
- सकारात्मक सोच र उत्प्रेरणा
- समुह गतिशिलता खेल
- तालीममा सिकाइको वातावरण सिर्जन
- तालिमको पाठ्यक्रम तयारी
- तालिमको पाठ्यक्रम तयारी र प्रस्तुती
- वयस्क शिकाइ
- शिक्षण प्रक्रिया
- प्रशिक्षकको भूमिका
- प्रस्तुतीकरण तयारी एवं प्रस्तुतीकरणका सीपहरु
- समस्या गणना र समस्या समाधान
- समस्या गणना र समस्या समाधान
- तालिमको पाठयोजना
- तालिमको पाठयोजना
- तालिम विधि: प्रवचन
- तालिम विधि: बज ग्रुप छलफल र ब्रेन स्टोर्मिंग
- संचार र संचारका सिपहरु
- तालिम विधि: भूमिका अभिनय
- दन्द व्यवस्थापन
- Negotiation skill
- सार्वजनिक सेवा प्रवाह
- तनाब व्यवस्थापन
- तालिम विधि प्रदर्शनी
- व्यवस्थापकीय नैतिकता
- मौखिक प्रश्न गर्ने विधि
-

४.२.१.४ नविनतम कृषि प्रविधि विषयक तालिम (६ दिने कृषक स्तर ९ वटा)

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुदूरपश्चिम प्रदेशका नौ वटै जिल्लामा संचालन भएको ।

सहभागीहरु तथा तालिम संचालन मिति:

क्र.स	जिल्ला	जम्मा सहभागी संख्या	महिला	पुरुष	दलित	जनजाती	तालिम संचालन मिति
१	कैलाली	२०	७	१३			
२	कंचनपुर	२०	७	१३	०	२०	२०७९/१०/०४-१०/०९
३	डोटी	२५	१०	१५	२	२	२०७९/११/२९-१२/०४
४	डडेल्धुरा	२७	९	१८	०	४	२०८०/०१/१०-०१/१५
५	बझांग	२३	७	१६	०	०	२०८०/०२/२४-०२/२९
६	दार्चुला	२७	८	१९	२	०	२०८०/०१/१२-०१/१७
७	बैतडी	१९	११	८	१		२०७९/०५/३१-०६/०५
८	बाजुरा	२५	३	२२	१	०	२०८०/०२/२३-२८
९	अछाम	२५	७	१८	१	१	२०७९/११/२८-१२/०३
जम्मा		२११	६९	१४२	७	२७	

यस प्रदेशमा रहेका अगुवा कृषकहरु जम्मा 2११ जना मध्ये 6९ जना महिला र 1४२ जना पुरुष सहभागी रहेका थिए । ति मध्ये ७ जना दलित २७ जना जनजातीको सहभागीकता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्यः

- कृषिमा आएका नया नया प्रविधिहरुको बारेमा कृषकहरुलाई जानकारी गराउनु,
- नविनतम कृषि प्रविधिहरुको बारेमा सैधान्तिक एबम ब्यबहारिक रुपमा सिकाई कृषकहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु,
- अगुवा कृषकहरुलाई मुख्य मुख्य नया प्रविधिहरुको बिषयमा दक्ष बनाई आफ्नो क्षेत्रमा यस सम्बन्धि कार्य गर्न सहज बनाउन र प्रविधि हस्तान्तरण गर्न ।
- प्लास्टिक टनेल निर्माण कार्य ब्यबहारिक रुपमा निर्माण गर्न सिकाउन ।

प्रशिक्षकहरुः कृषि ज्ञान केन्द्रहरु, विषय विज्ञ, कंचनपुर, बिउ विज्ञ प्रयोगशाला सुन्दरपुर, कंचनपुर, ,कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुर, कंचनपुर

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरुः

- नबिन कृषि प्रविधि परिचय ।
- tissue culture प्रविधि (आलु, तथा अन्य फलफुल खेतीमा) र यसको महत्व ।
- सरक्षित संरचना भित्र तरकारी खेती ।
- बिरुवाका मुख्य रोगकिरा तथा रोकथाम का उपाय ।
- एकिकृत खाद्य तत्व ब्यबस्थापन ।
- मलचिगको महत्व र अभ्यास ।
- प्लास्टिक टनेलको परिचय र यसमातरकारी खेती प्रविधि निर्माण ।
- प्लास्टिक टनेलको हाउस निर्माणमा चाहिने सर सामग्री ।
- थोपा सिचाई र यसको महत्व ।
- बाँस र प्लास्टिक टनेल निर्माण ।
- किवी/येभोकाडो/झागन फल खेती / strawberry तथा अन्य नबिन फलफुल खेती ।
- भिरालो जमिनमा गरिने खेती (contour farming/SALT/A-frame ।
- टमाटर तथा लहरे बालीमा थाक्रा ब्यबस्थापन ।
- श्रोत संरक्षण प्रविधि ।

- लाभ लागत बिश्लेषण ।
- बोर्डो मिश्रण र बोर्डो पेष्ट फलफुल खेती ।
- फलफुल बिरुवा प्रसारण बिधि ।
- पोष्ट हार्भेष्ट प्रविधि ।
- वाली र पशु विमालेख ।
- growth hormone र तिनको प्रयोग ।

४.२.१.५ बाली अवधिभर आई.पि.एम. कृषक पाठशाला सहजकर्ता तालिम (सहायक स्तर) :

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०७९/०९/१३ देखि २०७९/१२/२५ गते सम्म

सहभागीहरु: यस प्रदेशको कृषि ज्ञान केन्द्रहरु र स्थानीय तहहरुको कृषि शाखामा कार्यरत सहायक चौथो र पाचौ तहका १८ जना कृषि प्राविधिकहरु मध्ये ३ जना महिला, १ जना जनजाती को सहभागीता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य: सहभागीहरुले आई.पि.एम. कृषक पाठशाला संचालनका लागि सक्षम सहजकर्ताका रूपमा तयार भइ आगामी दिनहरुमा यस प्रकारका व्यवहारीक तालिमहरु संचालन गर्न सक्षम हुनेछन् ।

यस किसिमको तालिम देश संधियतामा जानु पुर्ब वाली संरक्षण निर्देशनालय ले गर्दै आएको मा संधियता पश्चात पहिलो पटक यस तालिम केन्द्रद्वारा वाली अवधिभर आई.पी.एम. कृषक पाठशाला तालिम संचालन गरिएको थियो, यस तालिम वाट ७५ जना कृषक ले संकृत्यता पुर्वक भाग लगेका थिए । कृषक स्तरमा ३ ठाउँ मा कृषक पाठशालाहरु संचालन गरिएका थिए ।

प्रशिक्षकहरु: बिर बहादुर चन्द र रामकृष्ण सुबेदी र कृषि व्यवसाय प्रबर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र सुन्दरपुर, कंचनपुर का प्रशिक्षकहरु

विषयवस्तुहरु:

- नाम दर्ता/उपस्थिति जनाउ
- आसन ग्रहण एवं उद्घाटन कार्यक्रम
- तालिम उद्देश्य र कार्यक्रम वारे जानकारी
- परिचय कार्यक्रम
- अपेक्षा संकलन
- तालिमका सहभागीहरुको समुह गठन, समुहको टोली नेता छनौट
- तालिम अवधिको आचार संहिता निर्माण ।
- तालिमका सहभागीहरुको उप समुह विभाजन, उप समुह टोलिनेता छनौट
- उप समुहहरुको जिम्मेवारी बाँडफाँड
- पूर्व परिक्षा सञ्चालन
- कृषक पाठशालाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि
- TOF (Training of facilitator) को फिल्ड अवलोकन
- TOF फिल्ड अवलोकनमा PRA वाट प्राप्त विवरणहरुको प्रस्तुती
- नर्सरी अवलोकन मामिला अध्ययन
- बीउ र नर्सरी अध्ययन परिक्षण डिजाइन/प्रारूप तयारी एवं स्थापना
- कृषक पाठशालाको अवधारण, पाठशालाको शिद्धान्त, पाठशालाको विशेषता, पाठशाला सञ्चालन पूर्व गर्नु पर्ने कार्यहरु
- पूर्वतयारी बैठक सञ्चालन प्रक्रिया
- पाठशाला सञ्चालन गरिने जगाको छनौट गर्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु
- TOF फिल्डको क्षेत्रफल यकिन र कम्प्युटरमलमा ट्राइकोडर्मा फोटिफिकेशन
- श्रोतनक्शा तयारी
- विभिन्न वालीको वाली पात्रो तयारी
- विभिन्न वाली उत्पादनमा लैगिक भूमिका विश्लेषण
- TOF फिल्ड र FFS (Farmers Field School) सञ्चालन मा लगाइने वालीहरु वारे जानकारी
- TOF फिल्ड र FFS सञ्चालन गरिने स्थान वारे जानकारी
- कृषक पाठशाला सञ्चालन गरिने स्थानहरुको जिम्मेवारी बाँडफाँड
- रेखांकन र फिल्ड तयारी
- मटो नमूना संकलन
- FFS अभिमुखिकरण
- FFS को तयारी
- FFS फिल्ड भिजिट
- FFS फिल्ड कार्यको प्रस्तुती
- TOF मुख्य अध्ययन प्लटको डिजायन
- TOF परिक्षण प्लटहरुको डिजायन
- TOF फिल्ड लेआउटको पूर्वतयारी
- TOF जग्गा तयारी
- वयस्क सिकाई
- किराहरुको समुह विभाजन (Grouping of Insects)
- साईनबोर्ड एवं फ्ल्याक्स निर्माणको लागि TOF र FFS हरूको मुख्य अध्ययन प्लट एवं सहयोगी परिक्षण प्लटहरुको लेआउट डिजाईनको विस्तृत विवरण तयारी
- फ्लि बटल (Flea Beetle)
- FFS को दैनिक प्रतिवेदनको ढाँचा निर्माण तथा प्रस्तुती
- FFS को तालिम कार्यक्रम ढाँचा निर्माण तथा प्रस्तुती
- FFS को तयारी
- FFS फिल्ड कार्यक्रम
- FFS को मूल्यांकन एवं प्रतिवेदन तयारी र प्रस्तुती
- बीउ आलुको गुणस्तर
- सहजीकरणका सीपहरु
- बीउ आलु टुसाउने परिक्षण
- जिवित माटो, बीउ आलु टुसा र बीउ उमार शक्ति परिक्षणको प्रस्तुती
- रोग, किरा, भारपातको नमूना संकलन (संकलन र संरक्षण)
- विरुवामा खाद्य तत्व तथा विषादिको प्रसारण वा सञ्चार प्रक्रिया (Root & Vessel Experiment)
- वृद्धि अवस्थाहरु (Physiology)
- टिम विड्लिंग अभ्यास
- विशेष कक्षा
- सेटलाईट FFS को घरदैलो भ्रमण
- परागसेचन र परागसेचकहरु
- सिँचाईको लागि वालीका सम्बेदनशील अवस्था र सिँचाईका विधिहरु
- शत्रुजिव र मित्रजिवहरु
- जैविक विविधता
- समुदाय र सामुदायिक विकास

- श्रृजनशीलता
- वाली प्रणालीप र वाली सघनता
- तालिम मूल्यांकन तथा पृष्ठपोषण
- किसानका अधिकार
- खाद्य पदार्थ दूषित हुने कारण र खाद्य स्वच्छता
- खाद्य पोषण तथा विविधता व्यवस्थापन
- गोठे मल व्यवस्थापन
- मानव जिवनका लागि पोषण व्यवस्थापन, पोषणका श्रोतहरु तथा तिनको प्रभावकारी उपयोग
- अन्तरव्यक्ति सम्बन्ध
- प्राकृतिक प्रकोप तथा जोखिम व्यवस्थापन
- Club root रोगको व्यवस्थापन
- DBM किराको व्यवस्थापन
- वर्षा याममा स्वस्थ नर्सरीमा वेर्ना उत्पादन गर्ने विधि
- मध्यावधि परिक्ष
- आलु वालीका प्रमुख शत्रु किराहरु र तिनको व्यवस्थापन
- Insect Box मा किरा पिनिङ्ग गर्ने विधि
- TOF को उद्देश्य र कृषकको पहिचान
- औपचारिक र अनौपचारिक शिक्षा
- प्रौढ सहभागिका विशेषताहरु
- Experimental Learning Cycle र स्वस्थ कृषक पाठशाला
- सहजिकरणको अभ्यास
- FFS फिल्डमा कस भ्रमण
- FFS कस भ्रमणको मूल्यांकन र प्रस्तुती
- PBS आलु उत्पादन प्रविधि, यसको मर्म र उद्देश्य
- ओईलाउने रोग र सो को व्यवस्थापन
- अजैविक कारक/तत्व
- वाली विरुवामा क्षतीको पहिचान (Crop Loss Identification)
- क्षतीको आकलन/अनुमान
- वानस्पतिक विषादिको लागि वानस्पतिक सामग्री संकलन
- नेतृत्व र नेतृत्वको सिपहरु (Leadership & Leadership Skill)
- वानस्पतिक विषादि तयार गर्ने अभ्यास
- लाही र सेतो भिंगा व्यवस्थापन
- Tea Compost बनाउने विधि, भोल मलको तयारी
- Cultural Sanitation Practices
- विरुवामा खाद्यतत्व कमिका लक्षणहरु

- विपाक्तताको स्वयं पहिचान (सेल्फ सर्भिलेन्स)
- कृषक पाठशालाको लागि विशेष कक्षा र विशेष कक्षा छनौट प्रकृया
- नेपालमा WTO, SPS मापन
- गहुं वाली, आलु वालीका वृद्धि अवस्थाहरु र AESA को लागि नमूना विरुवा छनौट एवं गहुं वालीको AESA तथ्यांक संकलन
- व्याक्टेरिया र भाईरस
- प्रमुख खाद्यान्न वालीहरुको बीउ उत्पादन प्रविधि
- कुपोषण, खाद्यसुरक्षा तथा कुपोषणका कारणहरु र असरहरु
- समुह/सहकारीहरुको वृद्धि (समुह गतिसिलत Group dynamics)
- वातावरणका सवाल र न्यूनीकरणका उपायहरु
- स्थानीय खानपानको अवस्था
- नमूना पोषण वगैँचा
- कृषि तथा पशुधन विमा
- प्रस्ताव लेखन
- वाली उत्पादनोपरान्तका क्रियाकलापहरु र यिनको महत्व
- शून्यशक्ति भण्डारण
- कृषक दिवसको लागि छलफल
- FFS को गुणस्तर निर्धारण
- तथ्यांक विश्लेषण र निष्कर्ष निकाल्ने
- प्रतिवेदन लेखनको सिप
- तालिम अवधिमा फिल्डमा देखिएका समस्यामा आधारित विषय वस्तुहरु
- योगा
- वाली कटानी इण्डेक्सको विश्लेषण
- FFS को अनुसरण
- TOF पछि के गर्ने ?
- श्रोत व्यवस्थापन
- IPM को एडभोकेसी (Advocacy)
- IPM सञ्जाल
- TOF फिल्ड लेआउट
- फुल गोभी खेती प्रविधि
- बन्दा गोभी खेती प्रविधि
- TOF फिल्ड तयारी र विरुवा रोपण
- फुलगोभी र बन्दा गोभीको लागि सिफारिस मलखाद र मलखादको आवश्यक परिमाण निर्धारण
- अध्ययन परिक्षणको लागि जग्गा निर्धारण र अध्ययन परिक्षणको स्थापनाको लागि अन्तिम जग्गा तयारी
- गमलामा विरुवा रोपण

- FFS का सहभागि छनौट र सञ्चालन गरिने अध्ययन परिक्षण सम्बन्धि छलफल
- FFS फिल्डको कार्यक्रम, फिल्ड तयारी
- FFS फिल्डमा फूलगोभी/बन्दागोभी बाली रोपाई
- FFS फिल्ड कार्यक्रमको मूल्यांकन/प्रस्तुती
- FFS फिल्डमा स्थापना गरिएका परिक्षणहरुको विस्तृत विवरण तयारी (तुलनात्मक अध्ययनको तयारी)
- FFS फिल्डमा स्थापना गरिएका परिक्षणहरुको विस्तृत विवरण तयारी (सहयोगी/सहायक परिक्षणहरुको तयारी)
- FFS फिल्डमा स्थापना गरिएका परिक्षणहरुको विस्तृत विवरणको प्रस्तुती (तुलनात्मक अध्ययनको प्रस्तुती)
- FFS फिल्डमा स्थापना गरिएका परिक्षणहरुको विस्तृत विवरणको प्रस्तुती (सहयोगी परिक्षणहरुको प्रस्तुती)
- TOF फिल्ड अवलोकन र ग्याप फिलिंग
- बीउ सम्बन्धि अभ्यास
- गहुं बाली र पोषण बगैँचाको प्लट स्थापना
- माटोमा पानी ग्रहण गर्ने क्षमताको अध्ययन
- जिवित र अजिवित (निर्जिव) माटोको अध्ययन परिक्षण स्थापना
- पर्यावरण/जैविक विविधताको परिचय
- खाद्य श्रृंखला
- खोजमूलक सिकाई
- FFS मा हाल सम्म सञ्चालन गरेको क्रियकलापहरुको प्रस्तुती
- माटो, माटोको बनोट र बनावट
- एकिकृत खाद्यतत्व व्यवस्थापन
- BBT (Ballot Box Test)
- FFS को लागि BBT (Ballot Box Test) तयारी
- कृषि पर्यावरण, कृषि पर्यावरणका अंगहरु
- कृषि पर्यावरणिय प्रणाली विश्लेषणको लागि पारामिटर/मापदण्डहरु निर्धारण
- परिक्षणहरुको विश्लेषणको लागि पारामिटर/मापदण्डहरु निर्धारण
- कृषि पर्यावरणिय प्रणालि विश्लेषणको प्रस्तुती फर्मेट निर्धारण
- विभिन्न प्रकारका किराहरु ड्रईङ गर्ने विधि
- FFS को लागि तयारी
- FFS को मूल्यांकन एवं प्रस्तुती
- ZOO study को तयारी

- Cup Study को तयारी
- Baby Caring (बच्चाको स्याहार) र बाली उत्पादन संग यसको सम्बन्ध
- TOF फिल्ड अवलोकन
- कृषि पर्यावरणिय प्रणाली विश्लेषण (Aesa) र परिक्षणहरुको नमूना विरुवाको लागि Peg हरुको तयारी
- पेगिंग
- TOF फिल्ड सहयोगी परिक्षणहरुको अनुगमन/तथ्यांक संकलन
- TOF फिल्ड परिक्षणहरुको अनुगमन/तथ्यांकहरुको विश्लेषण र प्रस्तुती
- विरुवा ओइलाउने रोग (Damping off विशेष कक्षा) वा अन्य तत्काल देखापरेको समस्यामा आधारित विशेष कक्षा
- यो के हो ? त्यो के हो ?
- सञ्चारको सीप
- कृषि पर्यावरणीय प्रणाली विश्लेषण
- कृषि पर्यावरणीय प्रणाली विश्लेषण को प्रस्तुती
- सकारात्मक सोचाई तथा तनाव
- बीउ उत्पादनका शिद्धान्तहरु तथा बीउ बाली खेत निरिक्षण
- श्रोत संरक्षण प्रविधि
- Team Work
- गड्यौला र गड्यौला मल
- हामि के खान्छौं ? (एउटा परिवारले के खान्छ ?)
- जलवायु परिवर्तन र यसको कृषि क्षेत्रमा अन्तरसम्बन्ध
- TOF फिल्ड टपड्रेस, गोडमेल
- पोषण बगैँचा स्थापना
- गोलभेंडा बालीमा स्टेकिंगको तयारी
- पोषण बगैँचामा लगाईएका बालीहरुको खेती प्रविधि
- प्रस्तुतितिकरणका सिपहरु
- नेपालमा कृषि विकासको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि
- उत्प्रेरण
- भारपात सम्बन्धि अभ्यास (भारपातहरुको समुहकृत)
- द्वन्द र जोखिम व्यवस्थापन
- अलुको पछौटे डडुवा रोग व्यवस्थापन
- चनाको गवारो (Helicoverpa PD)
- विषादिको फर्मुलेसन
- आलुबालीमा चपाएर क्षति पुऱ्याउने किराहरु, माटो भित्र बस्ने किराहरु र तिनको व्यवस्थापन

- विषादि विक्रि वितरण सम्बन्धि मामिला अध्ययन
- विषादि विक्रि वितरण सम्बन्धि मामिला अध्ययनको प्रतिवेदन तयारी र प्रस्तुती
- माकुरा सम्बन्धि
- वायर स्टिम
- किराको वर्गिकरणको आधारहरु
- समुदायको व्यवहार र समुदायको किसिम
- सुदूर परिश्रचमाञ्चल प्रदेशको पहाडिक्षेत्रमा गोठेमल तथा गोठको व्यवस्थापन र गोठेमल व्यवस्थापनको वर्तमान अवस्था
- तरकारी बालीमा लाग्ने किरा र तिनको व्यवस्थापन
- पशु मुत्र संकलन र त्यसको प्रयोग
- मित्रजिव किराहरुको जिवनचक्र र तिनहरुको पहिचान
- विषादि विक्रि वितरण अवस्थाको प्रस्तुति
- विषादिको विषालुपना
- कृषक पाठशाला र एग्रोभेटको सम्बन्ध एवं एग्रोभेटको भूमिका
- कृषक पाठशाला भित्ते पत्रिका प्रकाशन वारे छलफल
- जैविक विषादि र तिनका गुणहरु तथा फर्मूलेशन
- मनोवाद (Monolog)
- वानस्पतिक विषादि वारे जानकारी
- समस्या समाधान अभ्यास (PC/PS)
- पृष्ठपोषण (Individual appraisal)
- रंगिङ्ग र रंगिङ्गको महत्व
- शिकारी किरा, परजिवि र परजिवीकरण (Predators, Parasites and Parasitoides)
- स्प्रे अभ्यास
- धान बालीका प्रमुख किराहरु र तिनको व्यवस्थापन
- मकै बालीका प्रमुख किराहरु र तिनको व्यवस्थापन
- TPS आलु उत्पादन प्रविधि सम्बन्धि जानकारी
- धान बालीका प्रमुख रोगहरु र तिनको व्यवस्थापन
- मकै र गहुँ बालीका प्रमुख रोगहरु र तिनको व्यवस्थापन
- NPV मा आधारित अभ्यास
- बायोएजेन्टहरुको असर/प्रभाव (Effect)
- प्रांगारिक खेती
- मानव आनिबानी
- रोग विकास अभ्यास
- रोगहरु र तिनको वर्गिकरण
- पोषणको अवधारणा, यसको महत्व र मानिसको लागि पोषणको आवश्यकता

- वातावरण सम्बन्धि
- कृषक दिवसको तयारी
- Non formal education
- Vertebrate pest management
- गड्यौला व्यवस्थापन
- कालो सडन (Black Rot) रोगको व्यवस्थापन
- IPM उपजको व्यवस्थापन
- आर्थिक विश्लेषण
- IQ परिक्षा सञ्चालन
- IPM कार्यक्रमको अनुगमन मूल्यांकन
- सुर्तिको पातखाने लाभको व्यवस्थापन
- नमूनाहरुको व्यवस्थापन (Specimens Management)
- कृषक दिवसको तयारी
- कृषक दिवस
- अन्तिम परिक्षा
- अध्ययन परिक्षणहरुको प्रतिवेदन तयारी
- दिक्षान्त कार्यक्रमको तयारी
- प्रतिवेदन प्रस्तुती र पेश गर्ने
- दिक्षान्त समारोह एवं तालिम समापन कार्यक्रम

उक्त तालिममा संचालित विशेष क्रियाकलापहरु

१. Practical exercises (Learning by doing):

Preparation of Jeevatu, Panchagabya, Fortification of FYM by *Trichoderma viridae* and EM, urine based botanical pesticides (Jhol mol).

2. Small experiment/exercises:

soil exercises, root and vessel, pesticidal effect against IPs and NEs.

3. Discovery learning:

Insect zoo, Cup study, Field experiments and observation studies

4.Group dynamics and Team building activities:

Photo frame, Water brigade, Nail hanging, Rabbit, hunter and wall etc

5. Brainstorming activities

४.२.१.६ उन्नत तरकारी खेती प्रविधि तालिम (१ पटक)

तालिम संचालन गरीएको स्थान: गन्यापधुरा-०१, भत्काँडा, डडेल्धुरा

तालिम संचालन मिति: २०७९/०५/३० गते देखि २०७९/०६/०४

सहभागीहरू: यस प्रदेशको ९ वटै जिल्लाका व्यवसायिक तथा अगुवा कृषकहरूको लागि संचालित तालिममा ७ महिला १४ पुरुष गरी जम्मा २१ जनाको सहभागीता थियो | जसमध्ये ४ जना जनजाती रहेका थिए ।

तालिमको उद्देश्य: व्यवसायिक कृषिका लागि नविनतम प्रविधिहरूबारे सैद्धान्तिक तथा व्यवहारीक ज्ञान तथा सिप प्रदान गर्ने ।

प्रशिक्षकहरू:

- कृषि ज्ञान केन्द्रबाट
- कविराज अवस्थी, कृषि व्यवसायी तथा कृषि प्रशिक्षक

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरुः

- नविन कृषि प्रविधि परिचय
- बाली र पशु बिमा
- केरा खेती मा प्लास्टिक मल्टिप्लेक्स र थोपा सिचाई
- Tissue culture बाट केरा खेती
- ड्रागन फल खेती
- कौशी खेती प्रविधि
- टनेलमा तरकारी खेती
- फलफुल खेती प्रविधि र प्रसारण
- Green house मा तरकारी खेती प्रविधि
- आलु र उखुको मिश्रित खेती प्रणाली
- श्रोत संरक्षण प्रविधिमा सिचाई र शुन्य खनजोत
- भर्मीकम्पोस्ट/ EM/ Blower प्रयोग गरी कम्पोस्ट मल बनाउने तरीका
- बगर खेती प्रविधि
- च्याउ खेती/ गोब्रे तथा अन्य च्याउ उत्पादन गर्ने प्रविधि
- तरकारी खेतीमा वानस्पतिक प्रसारण प्रविधि
- सुक्खा फलफुल खेती प्रविधि
- Plant growth hormone र तिन्को प्रयोग

४.२.१.७ केरा खेती प्रविधि तालिम :

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०७९/११/१४ देखि २०७९/११/१९ सम्म

सहभागीहरु: यस प्रदेशको कृषि ज्ञान केन्द्र र स्थानीय तहको कृषि शाखामा कार्यरत सहायक स्तरका २२ जना कृषि प्राविधिकहरु मध्ये ३ जना महिला २ जना दलित १ र ३ जना जनजाती को सहभागीता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य: व्यवसायिकरूपमा केरा खेती गर्न चाहने कृषकहरुलाई प्राविधिक ज्ञान तथा सिप प्रदान गर्न सक्षम बनाउने ।

प्रशिक्षकहरु:

- गोबिन्द सिजापती, कृषि ब्यबसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुर
- टेक बहादुर सिंह, विषय बिज्ञ, हेलल्भेटास नेपाल
- अनमोल सिंह, विषय विज्ञ (सम्पूर्णनगर, उत्तर प्रदेश, भारत)

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

- केराको परिचय, महत्व तथा सम्भावना, उत्पादन र माग
- केराको बानस्पतिक परिचय तथा आवश्यक हावापानी र केराका जातहरु

- व्यवसायीक केरा खेतीको लागि आवश्यक माटो, जमिनको छनौट तथा माटोको नमूना संकलन र नमूना प्रयोगशालामा पठाउने विधि
- केरा लगाउने समयबारे जानकारी तथा सकर छनौट
- केरा नर्सरी
- माटोको उर्वराशक्ती व्यवस्थापन र भकारो सुधार
- ब्लोअर प्रयोग गरी कम्पोस्ट मल बनाउने तरीका
- केराखेतीको लागि जमीनको तयारी, रेखांकन तथा खाडल तयारी, केरा रोपण विधि
- केरामा मलखादको प्रयोग
- केरा व्यवसायीक मोडेल
- बगैचा व्यवस्थापन फिल्ड
- बगैचा व्यवस्थापन फिल्ड
- केरा खेतीमा रोग व्यवस्थापन
- केरा खेतीमा कीरा व्यवस्थापन
- बाडो मिश्रण तथा बेडो पेष्ट बनाउने र प्रयोग विधि
- केराको घरी काट्ने तथा उत्पादन हिसाव गर्ने तरीका
- उत्पादन उपरान्तका कार्य
- केराको बजार तथा बजारीकरण
- केरा पकाउने तरीका
- कृषि तथा पशु बीमा निर्देशन
- केरा बीमा लेख

४.२.१.८ प्रदेशमा रहेका बालीनालीका प्रमुख रोगकीरा तथा तिनको रोकथाम विषयक तालिमः

तालिम संचालन गरीएको स्थानः सुन्दरपुर, कञ्चनपुर

तालिम संचालन मितिः २०७९/११/१५ देखि ११/२० सम्म

सहभागीहरुः यस प्रदेशको नौ वटै जिल्लाका स्थानीय तहका अगुवा कृषकहरु जम्मा २४ जना कृषक मध्ये ४ जना महिला २० जना पुरुष १ जना दलित र ३ जना जनजाती को सहभागीता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्यः

- सुदूरपश्चिम प्रदेशमा लगाउने प्रमुख बालीनालीका रोग किरा सम्बन्धि जानकारी एबम ब्यबस्थापन/नियन्त्रण सम्बन्धि जानकारी सिप वृद्धि गर्न
- प्रमुख रोग किराहरुको सैधान्तिक एबम ब्यबहारिक रुपमा ब्यबस्थापन सम्बन्धि कृषकहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु
- अगुवा कृषकहरुलाई रोग किरा नियन्त्रण बिषयमा दक्ष बनाई आफ्नो क्षेत्रमा यस सम्बन्धि कार्य गर्न सहज बनाउन ।

प्रशिक्षकहरुः

- कृषि ब्यबसाय प्रबर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुर

- श्री राम कृष्ण सुबेदी, किट बिषय विशेषज्ञ
- श्री गंगादत्त अवस्थी, कृषि प्रसार अधिकृत
- श्री सन्तोष भट्ट, बाली संरक्षण अधिकृत

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरुः

- उत्पादनमा हाश ल्याउने कारक तत्वहरु
- कारक तत्वको वृद्धिका कारण
- बिरुवाले देखाउने रोगका लक्षण र चिन्ह
- किराले क्षति गर्दा देखिने लक्षणहरु
- खाद्य तत्वको कमि र बिरुवाका लक्षणहरु
- अन्नाबालिमा लाग्ने किराहरु र तिनको ब्यबस्थापन
- अन्नाबालिमा लाग्ने रोग र तिनको ब्यबस्थापन
- सुन्तलाबालीमा लाग्ने किरा र तिनको ब्यबस्थापन
- सुन्तलाबालीमा लाग्ने रोग र तिनको ब्यबस्थापन
- हिउदे फलफुलमा लाग्ने रोग र तिनको ब्यबस्थापन
- हिउदे फलफुलमा लाग्ने किरा र तिनको ब्यबस्थापन
- फल तरकारीमा लाग्ने रोग र किराकोको ब्यबस्थापन
- कोशे बालीमा लाग्ने रोग र किराको ब्यबस्थापन
- बर्षे फलफुलमा लाग्ने रोग र किराको ब्यबस्थापन
- फिल्डमा देखिएका रोग किरा पहिचान र नियन्त्रण (फिल्ड)
- Bio Pesticide परिचय, महत्व र तिनको प्रयोग
- लहरे तरकारीमा लाग्ने रोग किरा ब्यबस्थापन
- रोग किरा ब्यबस्थापनमा प्रयोग गरिने ट्रायाप/ल्यूट्र, झोल मल को प्रयोग
- बोर्डी मिश्रण/पेस्ट तथा पेन्ट

४.२.१.९ जलबायु मैत्री कृषि प्रविधि विषयक तालिम

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर, कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०७९ मंसिर २७ देखि पौष ३ गते सम्म

सहभागीहरू: यस प्रदेशको पशु सेवा अन्तरगतका तथा कृषि सेवा अन्तरगतका प्राविधिक कर्मचारी स्थानीय तहको कृषि शाखामा कार्यरत कर्मचारी गरी जम्मा १९ जना प्राविधिकहरु मध्ये ३ जना महिला १६ जना पुरुष मध्ये २ जना जनजाती को सहभागीता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य:

- विभिन्न जलबायु मैत्री कृषि प्रविधिहरु बारे जानकारी दिन ।
- जलबायु मैत्री कृषि प्रविधिहरुको प्रत्यक्ष अवलोकन गराउन ।

प्रशिक्षकहरु:

श्री आस्था भुषाल कन्सल्टेन्ट ट्रेनर

लिवर्ड परियोजनाबाट

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

Training Outline		
Day 1	Day 2	Day 3
Breakfast (8:00 am – 9:00 am)	Breakfast (8:00 am – 9:00 am)	Breakfast (8:00 am – 9:00 am)
Opening session (Introduction of participants and training objectives) - LI-BIRD introduction (9:00 am- 10:00 am)	Reflection of the previous session (9:00 -9:30 am)	Reflection of the previous session (9:00 -9:30 am)
Introduction to Climate change and its key terminologies (10:00 am-11:30 am)	Introduction to Climate-Smart Agriculture (CSA), its Importance, and Smartness Criteria (9:30 -11:00 am)	-Introduction to Climate-Smart Village (CSV) and its establishment process -Format for baseline data collection -Implementation and monitoring and evaluation status in Nepal (9:30 -11:00 am)

Climatic risk and its impact on agriculture and food security (11:30 am-1:00 pm)	CSA Technologies and practices in different agro-ecological zones of Nepal (11:00 am -12:30 pm)	Case study sharing of intervention through LI-BIRD on Climate-Smart Village (11:00 am -12:30 pm)
Lunch Break (1:00 pm-2:00 pm)	Lunch Break (12:30 -1:30 pm)	Lunch Break (12:30 -1:30 pm)
Climate Risk Adaptation and Mitigation Strategies (2:00 pm-3:30 pm)	-Assessing CSA technologies and practices -Discussion and sharing of learnings through AKCs and Respective Palikas (1:30-3:00 pm)	Programs and Policies regarding Climate Change and DRR (1:30-3:00 pm)
Assessing Climatic Risk, Its Impacts and Adaptation and Mitigation Strategies (Group Work) (3:30 pm- 5:00 pm)	Climate Risk Assessment and Risk-Based Planning and general indicators (3:00-5:00 pm)	Importance and process of mainstreaming GESlin agricultural programmes -Closing session (3:00-5:00 pm)

४.२.१.१० प्लान्ट क्लिनिक मोड्युल तालिमः

तालिम संचालन गरीएको स्थानः सुन्दरपुर, कञ्चनपुर

तालिम संचालन मितिः २०७९ मंसीर २० देखि २९ गते सम्म

सहभागीहरुः कृषि ज्ञान केन्द्रहरु र स्थानिय तहहरुका जम्मा २१ जना, सहभागीहरु मध्ये २ जना महिला २, जना दलित र ३ जना जनजातीको सहभागीता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्यः

- प्लान्ट क्लिनिक (बाली उपचार शिबिर) बारेमा कृषि प्राबिधिकहरुलाई सैधान्तिक ज्ञान प्रदान गर्नु,
- बाली उपचार कसरि गर्ने भन्ने बारेमा ब्यबहारिक रुपमा सिकाई प्राबिधिकहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु,
- रोग किरा पहिचान गर्ने तौर तरिका बारेमा दक्ष बनाउनु,
- बाली उपचार शिबिर संचालन गर्न सक्षम बनाउनु ।

प्रशिक्षकहरुः

- कृषि ब्यबसाय प्रबर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुर
- श्री राम कृष्ण सुबेदी, प्रशिक्षक, निबृत बरिष्ठ बाली संरक्षण अधिकृत
- श्री राजिबदाश राज भण्डारी, बरिष्ठ बाली संरक्षण अधिकृत, केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला, ललितपुर
- श्री दामोदर पाण्डे, निबृत बागवानी बिकास अधिकृत
- कृषक समुहहरु (बनारा, सुडा)

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

- Plantwise introduction
- Introduction to module I, Crop jigsaw of local and Latin names
- Describing symptoms, Symptoms of plants
- ABC: first diagnosis with photos
- Field diagnosis, ABC: first diagnosis with plants
- Introduction to Plantwise Knowledge bank
- Causes of plant health problems, Causes of ill-health
- Pest signs, Second diagnosis with plants (diagnosis to group)
- Being a detective, Common symptoms and their causes (part 1 and part 2)
- Table of common symptoms and pests, Table of Confusion,
- Mineral nutrition of plants, Mineral deficiency exercise
- Field diagnosis of mineral deficiencies
- Collecting and sending samples
- How to manage a clinic, Learning to listen, Learning from interviews
- Symptom identification glossary
- Correctly completed PW prescription, Filling in the PW prescription
- Introduction to Module, What is obvious?
- ABC 2, Big 5
- Grouping of plant pests
- First click Photography
- Grouping of management options Part1 and part 2
- Spatial aspects of control, Basic guide to control options
- visit to agrovrts, Beginning the dialogue with Ag chem dealers, Grouping of chemical inputs
- Pros and Cons of non chemical control

- Inappropriate advice
- Economies of control
- Technologies for specific problems
- Safe use of pesticides, Red green yellow listings of pesticides
- Use of personal protective equipment, Correct use of pesticides (malpractice)
- Difficulties of being a plant doctor
- Plant doctors' experiences guided discussion.

४.२.१.१० बीउ विजन तथा खुद्रा विषादि विक्रेता अनुमतिपत्र तालिम

तालिम संचालन स्थल: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

खुद्रा बिउ बिजन विक्रेता तालिम संचालन मिति: २०७९/१०/२१ देखि २०७९/१०/२३ सम्म

खुद्रा विषादी विक्रेता अनुमतिपत्र तालिम: २०७९/१०/२४ देखि २०७९/१०/२९ सम्म

सहभागीहरू: यस प्रदेशका ९ वटै जिल्लाका जम्मा ११६ जना सहभागीहरू मध्य ४५ महिला ७१ जना पुरुष ७ दलित १५ जना २३ जनजाती रहेका थिए ।

तालिमको उद्देश्य: बीउ विजन तथा विषादीको कारोवार गर्न चाहने व्यक्तिहरूलाई व्यवसाय संचालन गर्न अनुमती प्राप्त गर्न सक्षम बनाउनु

प्रशिक्षकः

खुद्रा विषादी विक्री अनुमती तालिमका लागि मुख्य प्रशिक्षकः प्लान्ट क्वारेन्टिन तथा विषादी व्यवस्थापन केन्द्र का बाली संरक्षण अधिकृत रा.प.तृतीय देव राज भुषाल र महेश तिमल्सिना
बीउ विजन प्रयोगशाला सुन्दरपुर कन्चनपुरका प्रमुख शिद्ध राज उपाध्याय
बिउ विजन अनुमती तालिमका लागि श्री भरत प्रसाद देवकोटा (बरिष्ठ बाली विकास अधिकृत) र मदन मरासिनी (बाली विकास अधिकृत), बीउ विजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर

उपलब्धिः

- बिउ विजन अनुमती तालिममा 115 जना उत्तिर्ण
- बिषादी खुद्रा बिक्रेता अनुमती पत्र तालिम
- परीक्षामा सहभागीः ११४ जना
- उत्तिर्णः ८५ जना

विषयवस्तु

क. खुद्रा विषादी विक्री का लागि संचालित तालिमका लागि विषयवस्तुहरु

- विषादी बारे जानकारी (परिभाषा,विश्व र नेपालमा यसको इतिहास)
- जीवनाशक विषादी ऐन, २०७६
- जीवनाशक विषादी नियमावली र विषादी सम्बन्धि निर्देशिका,२०७०
- जीवनाशक विषादी र तिनका प्रकार
- विषादीको विषालुपन र यसका आधारमा विषादीको वर्गिकरण
- नेपालमा पंजीकृत बिषादी विवरण र प्रतिवन्धित विषादी बारे जानकारी
- विषादी खुद्रा विक्रेता, व्यावसायिक प्रयोगकर्ता, संश्लेषणकर्तालाइ इजाजतपत्र दिने कार्यविधि
- विषादीको संश्लेषण, प्रयोग वारे जानकारी
- बिषादी सुचकपत्र ,प्राबिधिक नाम,व्यापारीक नाम,विषालुपना,सावधानी

- विषादी र वातावरण Bio accumulation, Bio magnification, Effect on tropical level
- विषादी खुद्रा विक्रेता पसलमा भ्रमण र अवस्थाको वारेमा प्रयोगात्मक अभ्यास
- बाली उपचार शिविर, आवश्यकता ,संचालन प्रकृया र विकास क्रम
- रोगको क्षति पहिचान र व्यवस्थापन
- हानिकारक किराको क्षति पहिचान र व्यवस्थापन
- एकिकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन
- विषादी खुद्रा बिक्रेताको लागि सुरक्षा,सुरक्षित विक्री वितरण, प्रयोग र भण्डारण
- जैविक बिषादी प्रयोग विधि, भण्डारण र शत्रुजीव व्यवस्थापन
- बिषादी दुरुपयोग र दुरुपयोग व्यवस्थापन,पर्खने समयको अवलम्बन एवम सराकार निकायको भूमिका
- विषादीजन्य दुर्घटना र तिनबाट बच्ने उपायहरु
- लाभदायक किरामा बिषादी असर शुक्ष्म जिवाणुको, परागसेचित कीरा आदि
- विष लागेको लक्षण र प्राथमिक उपचार
- Date Expiry Pesticide Disposal Technique
- परिक्षा संचालन र कार्यक्रम समापन

बिउ विजन कारोवार अनुमती पत्र तालिका लागि विषयवस्तुहरु

- बीउको परिचय तथा बीउ विजनको गुणस्तर
- बीउका प्रकार तथा वर्गिकरण
- बीउ उत्पादनका सिद्धान्तहरु
- बीउ विजन गुणस्तर नियन्त्रण पद्धति
- बीउ बालीको खेत स्तरका मापदण्ड
- जात दर्ता उन्मोचन तथा सूचिकरण प्रक्रिया तथा हालसम्म सुचिकृत बालीका जातहरु
- बीउ विजन सम्बन्धि नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था
- बीउ बिजनको आयात एवम् निर्यात प्रकृया

- बीउको नमूना संकलन र बिश्लेषणका लागि प्रयोगशालामा पठाउने तरिका
- बीउ प्रशोधन तथा बीउको लट निर्माण र बीउ भण्डारण व्यवस्थापा
- बीउ बिजन व्यवसायी दर्ता एवं नबीकरण र अन्य प्रावधान

४.२.१.११ व्यवसायिक मौरीपालन तालिम

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०७९/०९/१७ देखि २०७९/०९/२८ गते सम्म

सहभागीहरु: महिला ७ र पुरुष १६ जना गरी जम्मा २३ जना मध्ये २ जना दलित १ जना जनजातीको सहभागिता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य: यस प्रदेशका कृषि ज्ञान केन्द्रहरु र स्थानिय निकायहरुमा कार्यरत ४/५/६ तहका कृषि प्राविधकहरुलाई व्यवसायिक मौरीपालन सम्बन्धि सेवा प्रदान गर्न सक्ने बनाउनु ।

प्रशिक्षकहरु:

- कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुरमा कार्यरत कर्मचारीहरु
- गोरख बहादुर सिंह: अधिकृत छैठौँ, बाट निवृत्त कर्मचारी
- धुर्ब कुमार कार्की अधिकृत छैठौँ, बाट निवृत्त कर्मचारी
 - व्यवसायिक मौरीपालन गरिरहेका कृषकहरु

तालिममा समावेश गरीएका विषयवस्तुहरु:

- नेपालमा मौरीपालनको परिचय, अवस्था, महत्व, सम्भावना र चुनौतीहरू
- मौरीपालनको आर्थिक विश्लेषण
- मौरीपालन वार्षिक व्यवस्थापन
- नेपालमा पाइने मौरीका जातहरू र जातीय विशेषता एवं तिनको संरक्षण
- मौरीको जीवनचक्र, वर्ग विभाजन तथा पहिचान
- मौरी गोला निरीक्षण
- मौरीका रोगहरू र कुपोषण
- मौरीका परिजीवी सुलसुलेको व्यवस्थापन, विषादीले मौरीमा पार्ने असर र एकिकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन
- मह उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण, सह-उत्पादनहरू
- रानुकोष उत्पादन तथा व्यवस्थापन
 - गोलामा हुने लडाई र रोकथाम
 - वितपाते मौरी र तिनको व्यवस्थापन
 - मौरी चरण तथा वार्षिक चरण पात्रो
 - मौरी गृहत्याग र हुल निर्यास
 - मौरीको कृतिम आहारा, आधार चाका तथा चाका व्यवस्थापन
 - मौरीपालनमा प्रयोग हुने घर तथा सामग्रीहरू
 - मौरीगोला विभाजन तथा संयोजन
 - परम्परागत घरबाट आधुनिक घरमा स्थानान्तरण तथा मौरी गोला स्थानान्तरण

४.२.१.१२ डी.एस.एम(DSM) अपडेटको लागि माटो नमुना संकलन परिक्षण तथा जि.पि.एस. प्रयोग सम्बन्धी तालिम

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: 2079/10/15 देखी 2079/10/1७ गते सम्म

सहभागीहरू: महिला ४ र पुरुष १६ जना गरी जम्मा २० जना सहभागी मध्ये १ जना दलित तथा १ जना जनजातीको सहभागिता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य:

- Digital Soil Management (DSM) System बारे जानकारी दिनु र यसको अपडेट सम्बन्धि ज्ञान दिनु,
- GPS प्रयोग सम्बन्धि सामान्य जानकारी दिनु,
- GPS को प्रयोग गरी DSM अपडेट गर्न ब्यबहारिक रुपमा सिकाई प्राबिधिकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु,

प्रशिक्षक तथा श्रोत ब्यक्तिहरू

- कृषि ब्यबसाय प्रबर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुर
- श्री इन्द्र बहादुर वली, निवृत्त बरिष्ठ माटो बिज्ञ- मुख्य प्रशिक्षक

तालिममा समावेश गरिएका विषयवस्तुहरू

- **Introduction to Digital Soil Mapping**
- **Digital Soil Mapping** तयारि सम्बन्धी कार्यविधि
- माटो तथा मल परिक्षण प्रयोगशालाबाट तयार गरिएको **Soil map**
- माटोको परिचय तथा माटो बन्ने प्रकृया
- **Introduction to (GPS) Geographical Position System**
- **GPS को प्रयोग बाट माटोको नमुना संकलन गर्ने तरिका शै.**
- **GPS को प्रयोग बाट माटोको नमुना संकलन गर्ने तरिका ब्य.**
- **GPS को प्रयोग बाट माटोको नमुना संकलन गर्ने तरिका ब्य.**
- माटोको भौतिक, रसायनिक र जैविक गुणहरू
- विरुवालाई चाहिने आवश्यक खाद्यतत्व र त्यसको काम (**Identify soil burn Disease**)
- दिगो माटो व्यवस्थापनको लागि भकारी सुधार र गहुँतको प्रयोग विधि
- भूमि कम्पोष्ट मल उत्पादन प्रविधि

विर वहादुर चन्द कृषि विज्ञ

सहदेव के.सी. कार्यक्रम अधिकृत लिबर्ड

आकाश कोईराला बरिष्ठ कृषि अधिकृत लिबर्ड

निरन्जन पुडासैनी बरिष्ठ कार्यक्रम अधिकृत लिबर्ड

सरोज पन्त कार्यक्रम अधिकृत लिबर्ड

तालिममा समावेश गरिएका विषयवस्तुहरु

- जैविक विवधताको प्रकार र महत्व
- नेपालमा बनस्पती अबस्था उपयोग र विविधता
- अनुबंशिक श्रोतको परिचय र विविधिकरण र जैविक विवधता संरक्षणमा गरिने प्रयास
- बाली प्रजननको आधारभुत परिचय
- बाली प्रजननको शब्दावली परिचय
- बाली प्रजननको शब्दावली परिचय
- फुलको अंगहरु स्वयमसेचन र परसेचन
- नैदानिक चरण बारे जानकारी
- समय चक्र घटनाक्रम र विश्लेषण
- समय चक्र घटनाक्रम र विश्लेषण

- बालीको गुणस्तर र प्रजननका उद्देश्य
- बालीको गुणस्तर छनौट र श्रेणिकरण
- सहभागिता मुलक बाली सुधार
- नेपालमा बीउ प्रणाली परिचय र त्यसको अवस्था
- नेपालमा रहेको जात दर्ता सम्बन्धी प्रावधानहरु
- AESA फर्म्याटको जानकारी कार्ययोजना निर्माण
- अन्तिम सिजन मूल्यांकन तथा पाठशाला दिवस
- पाठयोजना तयारी
- आई.पी.एम पाठशाला संचालनको प्रभावकारिता अध्ययन प्रस्तुति तयारी
- आई.पी.एम पाठशाला संचालनका सिद्धान्त

४.२.१.१३ कृषि तथा पशुपन्क्षी बिमा अभिकर्ता सम्बन्धी तालिम

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०७९/१२/२७ देखी २०७९/१२/२९ गते सम्म

सहभागीहरु: महिला १८ र पुरुष ३८ जना गरी जम्मा ५६ जना सहभागी मध्ये ३ जना दलित तथा १४ जना जनजातीको सहभागिता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य:

- कृषि तथा पशुपन्छी बिमा सम्बन्धि जानकारी दिनु,
- कृषि तथा पशुपन्छी बिमा अभिकर्ता तयार पार्नु,
- कृषि तथा पशुपन्छी बिमा गर्ने व्यक्ति तयार पार्नु ।

प्रशिक्षक तथा श्रोत ब्यक्तिहरु

- श्री ओम बहादुर अधिकारी, प्रमुख, नेपाल बीमा प्राधिकरण, सुदूरपश्चिम प्रदेश
- श्री प्रेमहरि पोखरेल, सहायक प्रबन्धक, नेपाल बीमा प्राधिकरण, सुदूरपश्चिम प्रदेश
- श्री लोकराज सुबेदी, कृषि अर्थ बिज्ञ, कृषि बिभाग, हरिहरभवन, ललितपुर
- श्री गंगा दत्त अवस्थी, कृषि प्रसार अधिकृत, भुमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय

तालिममा समावेश गरिएका विषयवस्तुहरु

- जोखिम तथा जोखिम ब्यवस्थापन, बीमाको सैद्धान्तिक पक्ष
- कृषि तथा पशुपंक्षी बीमा निर्देशिका , २०७९
- कृषि बीमा बारे जानकारी
- बाली तथा पशुपक्षी बीमा गर्ने प्रक्रिया
- अदुवा बीमालेख (अभ्यास सहित)
- बीमा प्राधिकरण,बीमा सम्बन्धि कानूनी ब्यवस्था
- पन्छी बीमालेख (अभ्यास सहित)
- अमिलो जातका फलफूल बीमालेख (सुन्तला, जुनार,कागती) (अभ्यास सहित)
- पशुधन बीमालेख (अभ्यास सहित)
- उत्पादनमा आधारित अन्न बाली बीमालेख (अभ्यास सहित)
- बाली तथा पशुपक्षी बीमामा अभिकर्ताको ब्यवस्था
- किवी बीमालेख (अभ्यास सहित)

- उत्पादनमा आधारित तरकारी बाली बीमालेख (अभ्यास सहित)
- च्याउ खेती बीमालेख (अभ्यास सहित)
- मौरी बीमालेख (अभ्यास सहित)

४.२.१.१४ कृषि उद्यमीहरुलाई अबलोकन भ्रमण

तालिम संचालन गरीएको स्थान: चितवन, कास्की, पाल्पा, बाँके, बर्दिया

तालिम संचालन मिति: २०७९/१२/१८ देखि २०७९/१२/२४ गते सम्म

सहभागीहरु: महिला ४ र पुरुष १८ जना गरी जम्मा २२ जना सहभागी मध्ये २ जना जनजातीको जनजाती सहभागिता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य: नया नया कृषिका प्रविधि बारे जानकारी गराई व्यवसाय संचालनमा सहयोग पुर्याउने

बिषयबस्तु/गतिविधिहरु

- अबलोकन भ्रमण
- अन्तरक्रिया
- अबलोकन भ्रमणको समिक्षा

प्रशिक्षकहरु

- बिभिन्न फार्म केन्द्रका प्राबिधिक कर्मचारीहरु र कृषि उद्यमीहरु

४.२.१.१५. GIS/GPS प्रयोग सम्बन्धी प्राबिधिक तालिम

तालिम संचालन गरीएको स्थान: सुन्दरपुर कञ्चनपुर

तालिम संचालन मिति: २०७९ चैत्र १० देखि १५ गते सम्म

सहभागीहरु: महिला ०९ र पुरुष ११ जना गरी जम्मा २० जना सहभागी मध्ये २ जना दलितको सहभागिता रहेको थियो ।

तालिमको उद्देश्य:

- Geographical Information System सम्बन्धि ज्ञान दिनु,
- Global Positional System(GPS) प्रयोग सम्बन्धि जानकारी दिनु र GPS टुल को प्रयोग गर्नु सिकाउनु
- GPS तथा GIS संचालन गर्न software सम्बन्धि ज्ञान सिप बिकास गर्न,
- GIS/GPS को प्रयोग गरी कृषिमा आवश्यक कार्य गर्न ब्यबहारिक रुपमा सिकाई प्राबिधिकहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु,

प्रशिक्षक तथा श्रोत ब्यक्तिहरु

- कृषि ब्यबसाय प्रबर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, सुन्दरपुर
- श्री बिनोद प्रसाद ढकाल, GIS Specialist
- श्री इन्द्र बहादुर वली, निबृत्त बरिष्ठ माटो बिज्ञ- प्रशिक्षक
- नरेश बिष्ट, नापी अधिकृत

तालिममा समावेश गरिएका विषयवस्तुहरु

- Introduction to GPS and GIS
- GPS कृ प्रयोग बाट तयार गरिएको Digital Soil Map सम्बन्धी जानकारी
- GIS Software installment
- Overview of GIS Software Interface ArcGIS
- Exploring GIS Spatial data
- GIS data Environment
- Geo referencing
- Map Projection in ArcGIS
- Creating GIS Layers
- Geo database
- Map Digitization
- Map building
- Attribute Table
- Attribute Table Operations

- Database Query
- Database Selection by Attribute
- Neighborhood Analysis
- Digital Terrain Modeling (DEM)
- Data Visualization and Map Composition
- Spatial Analysis / Site Selection

५. कृषि अनुसन्धान, प्रसार तथा शिक्षा कार्यक्रम

राष्ट्रिय आवास कम्पनि लि.को पुनर्वास, कन्चनपुरमा अवस्थित ७४ विघा जमिनमा कृषि अनुसन्धान, प्रसार र शिक्षा कार्यक्रम संचालनमा रहेको छ । उक्त कार्यक्रममा आ.ब.२०७९/८० मा निम्न कार्यहरु भए ।

६.१ हालसम्म बीउ उत्पादन

क्र.स.	बिबरण	क्षेत्रफल (बिघा)	उत्पादन (क्विन्टल)	कैफियत
१	धान	१५	-	खडा बाली बिक्रि रु.५ लाखको

२	मकैचरी र धैंचा	१५	-	खडा बाली ६.९५ लाखको बिक्रि बिउ
३	तिल	२	९	
४	गहुं खायन	३	१०	
५	गहुं		२५	(८ क्वी. प्रजनन बिउ नार्कले लागेको)
६	चना	०.५	०.९	
७	मसुरो	०.५	०	अविरल बर्षाले सखाप पारेको
८	अरहर	०.०५	०.५३	केहि भागमा लगाएको
९	अरहर	०.०५	०.५	नार्कको बिउ ट्यायल

६.५ संचित गहुको बिवरण

२०७८ को हिउदमा लगाएको गहुं भण्डारण गरिएको र निम्न बमोजिको परिमाणमा गोदाममा रहेको छ।

क्र. स	बाली तथा जातको नाम	परिमाण	बिउको स्तर	कैफियत
क. गहुं				
१	wk-१२०४	५ बोरा	मूल	
२	खुमल शक्ति	१६ बोरा	मूल	
३	भेरिगंगा	९ बोरा	मूल	
४	हिमगंगा	२ बोरा	मूल	
५	खायन गहुं	६ बोरा	खायन	

ख. अरहर	७५ के.जी	खायाँन	
ग. मटर	९ के.जी		

नोट: गहुँ अन्दाजी ५०-५५ केजीका जुटका बोरामा बिउ भण्डारण गरिएको छ)

६.६ तेस्रो चौमासिमका खेती गरीएको विवरण

६.६.१ नमुना पर्दर्शन तथा जातीय परिक्षण- नार्कको प्राबिधिक सहयोगमा

क्र.स	विवरण	लगाइएको क्षेत्रफल
१	धान	१.४ बिघा (लमसम)
५	अरहर	१ कठामा

६.७ कृषि अनुसन्धान

कृषि अनुसन्धान निर्देशानायल, भागेतडा, डोटी द्वारा कृषि अनुसन्धानका बिभिन्न अध्ययनहरु, मिनिकीट ट्रायल, फिल्ड ट्रायल, बिभिन्न जातका प्रदर्शनीहरु, जातका परिक्षण गर्दै आएको छ ।

- धानका विभिन्न ट्रायलहरु
- अरहरको ट्रायल

अध्याय : तीन

आर्थिक विवरण

अध्याय ३: आर्थिक विवरण र विविध

१ वार्षिक विनियोजित बजेट, निकास, खर्च रकम

रकम रु. हजारमा

क्र. सं.	ब.उ. शि.न	कार्यक्रमको नाम	वार्षिक विनियोजित वजेट रु हजारमा	बार्षिक पूँजित			बार्षिक चालु		
				बजेट	निकास	खर्च	बजेट	निकास	खर्च
१	३१२०१०१२	कृषि व्वसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र	72056	9295	9167.3	9167.3	62761	37441.6	37441.6
		जम्मा	72056	9295	9167.3	9167.3	62761	37441.6	37441.6

२ राजश्व विवरण (आ.व.०७९/८०): रु ६२०९८४३।

३ धरोटी विवरण (आ.व.०७९/८०): रु ३४४०२५१।

. स्थापनाकाल देखि हाल सम्म संचालन गरिएका तालिम कार्यक्रम तथा सहभागी संख्या विवरण

आर्थिक वर्ष	अधिकृत स्तरीय तालिम		प्रा.स./ना.प्रा.स.		कृषि सहायक		अगुवा कृषक		अगुवा कृषक अनुशरण		घुम्ती तालिम		ग्रामीण कृषि कार्यकर्ता		जम्मा	
	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या
०३८/३९			२	४०	२	५०									४	९०
०३९/४०	१	७	०	०	४	१३९									५	१४६
०४०/४१	१	७	१	२३	४	९२									६	१२२
०४१/४२	१	१५	१	२२	३	६०									५	९७
०४२/४३	२	४३	३	६०	४	७९									९	१८२
०४३/४४	१	९	२	२९	३	५०									६	८८
०४४/४५	१	८	४	९२	५	१००									१०	२००
०४५/४६	१	७	४	६५	५	१२८	७	१२९							१७	३२९
०४६/४७	०	०	६	१४४	२	४५	७	१६२							१५	३५१

आर्थिक वर्ष	अधिकृत स्तरीय तालिम		प्रा.स./ना.प्रा.स.		कृषि सहायक		अगुवा कृषक		अगुवा कृषक अनुशरण		घुम्टी तालिम		ग्रामीण कृषि कार्यकर्ता		जम्मा	
	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या
०४७/४८	०	०	८	१३९	१	२६	८	१५४							१७	३१९
०४८/४९	०	०	११	१७३			११	२१७							२२	३९०
०४९/५०	०	०	१४	२५३			२२	३९७							३६	६५०
०५०/५१	१	१२	१२	२०६			१४	२७७							२७	४९५
०५१/५२			११	१६१			१७	२८२							२८	४४३
०५२/५३			५	७०			१२	२१६	२	३६					१९	३२२
०५३/५४			८	१३४			१६	३१८	३	५५					२७	५०७
०५४/५५			८	१४०			१५	३०३	१	२४	१	२७			२५	४९४
०५५/५६			८	११२			१८	३३५	१	२३	१	२५	२	४०	३०	५३५
०५६/५७			५	९१			१४	२८६	१	२५	१	२५	१	२६	२२	४५३
०५७/५८			४	७७			१६	२८७	१	२४	२	५१	१	२०	२४	४५९
०५८/५९			३	४४			१५	२८८	२	४०	२	५०			२२	४२२
			२	३१			१	१५							३	४६
०५९/६०			३	४६			१७	१९५	३	६०	३	७५	१	२०	२७	३९६
०६०/६१	१	११	६	८१			१९	४१८							२६	५१०
०६१/६२			१०	१४८			१६	३००					२	५२	२८	५००
			९	२४			११	२४							२०	४८
०६२/६३			६	८४			८	१५५					१	१७	१५	२५६
०६३/६४			५	७०			७	११४					२	३०	१४	२१४

आर्थिक वर्ष	अधिकृत स्तरीय तालिम		प्रा.स./ना.प्रा.स.		कृषि सहायक		अगुवा कृषक		अगुवा कृषक अनुशरण		घुम्टी तालिम		ग्रामीण कृषि कार्यकर्ता		जम्मा	
	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या
०६४/६५			५	८६			४	७१							९	१५७
०६५/६६			४	६२			३	५५					१	१८	८	१३५
०६६/६७			३	४७			६	९६					१	१८	१०	१६१
०६७/६८			३	५०			७	१११					१	२६	११	१८७
०६८/६९			५	७६			८	१२५					१	१६	१४	२१७
०६९/७०			१	१७			३	६२					२	४०	६	११९
०७०/७१			४	८३			२	३९					८	२००	१४	३२२
०७१/७२			२	३२			१	१९					८	२००	११	२५१
०७२/७३			१	१८			५	९७			१	२०	३	७३	१०	२०८
०७३/७४			३	७५			४	९९			१	२५			८	१९९
०७४/७५			२	४०			८	२००							१०	२४०
०७५/७६			२	४५			६	१२०							८	१६५
०७६/७७	०		४	९७			१५	३५३							१९	४५०
०७७/७८	०		७	१६०											७	१६०
२०७८/७९	१	१४	१२	३३४			१	२४							१४	३७२
२०७८/७९	१	२०	१२	३३४			२	१९			९	२०२			२४	६५०
२०७९/८०	१	१८	३	६१			१	२२			९	२१५			१४	३१६
जम्मा	१३	१५१	२३४	४१७६	३३	७६९	३४७	६३८४	१४	२८७	३०	७१५	३५	७९६	६९२	१३०५७

२. कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र स्थापना भएपछि संचालित तालिम कार्यक्रमहरु तथा लाभान्वित

आर्थिक वर्ष	प्रा.स. /ना.प्रा.स.		अगुवा कृषक		कृषि उस्मायन पद्धती मार्फत कृषि उच्चमशिलता विकासका लागि				जम्मा	
					अभिमुखीकरण तालिम		उस्मायन स्थलमा क्षमता विकास तालिम			
	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या	पटक	सहभागी संख्या
०७५ /७६	२	४५	६	१२०					८	१६५
०७६ /७७	४	९७	१५	३५३					१९	४५०
०७७/७८	७	१६०			५	१४०	३	१९	१५	३१९
०७८ /७९	१२	३३४	१	२४	६	१८३		७०	१९	६११
२०७९/८०	३	६१	९	२१५	०	०	०	०	१८	२७६
जम्मा	२८	६९७	३१	६८८	११	३२३	३	८९	७९	१८२१

३. आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा संचालित कार्यक्रमहरुबाट लाभान्वितहरु

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	लाभान्वित कृषक संख्या									
		लैंगिक			सामाजिक				आर्थिक		
		महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	विपन्न	अन्य	जम्मा
क)	प्रदेश सरकार तर्फ	०		०	०			०	०		०
१	फलफूल विरुवा प्रशारण प्रविधि सम्बन्धि तालिम	१०	१३	२३	०	४	१९	२३	०	२३	२३

२	सरोकारवाला निकाय संगको समन्वयमा सहभागि मुलक बाली प्रजनन तालिम	५	१६	२१	०	५	१६	२१	०	२१	२१	२१
३	उन्नत तरकारी खेती प्रविधि तालिम	६	१५	२१		५	१६	२१	३	१८	२१	२१
५	कृषक सहजकर्ताको लागि आई.पि.एम. कृषक पाठशाला सम्बन्धि पुनर्ताजगी तालिम	१३	११	२४	१	३	२०	२४	२	२२	२४	२४
६	वाली अवाधिभार आई.पी.एम कृषक पाठशाला तालिम	३	१५	१८	०	०	१८	१८		१८	१८	१८
७	प्लान्ट क्लिनिक मोड्युल तालिम	३	१८	२१	२	१	१८	२१		२१	२१	२१
८	जलवायु मैत्री कृषि प्रविधि तालिम	३	१६	१९	२	२	१५	१९		१९	१९	१९
९	व्यवसायिक मौरी पालन तालिम	११	१२	२३	१	०	२२	२३		२३	२३	२३
१०	नवीनतम कृषि प्रविधि तालिम	६५	१३७	२०२	१५	२४	१६३	२०२	३०	१७२	२०२	८५
११	बिउ बिजन तथा बिषादी खुद्रा विक्रेता तालिम	४५	७१	११६	१५	२३	७८	११६		११६	११६	१००
१२	केरा खेति प्रविधि तालिम	४	१६	२०	१	०	१९	२०		२०	२०	२०
१३	रोग किरा नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम	२	२०	२२	०	३	१९	२२		२२	२२	२२
१४	बाली तथा पशुपंक्षी बिमा अभिकर्ता तालिम	२	२२	२४	१	०	२३	२४	०	२४	२४	२४
१५	खरिद एन नियम परामर्श सेवा सम्बन्धी ताली	२	१७	१९	०	४	१५	१९		१९	१९	१९

१६	प्रहिक्षक प्रशीक्षण तालिम	५	१५	२०			२०	२०		२०	२०	२०
१७	GIS/GPS प्रयोग सम्बन्धि तालिम	९	११	२०	२	०	१८	२०	०	०	०	२०
१८	कृषि उद्यमीहरु लाई अवलोकन भ्रमण	४	१८	२२	०	१	२१	२२	०	०	०	२२
	जम्मा	२०५	४६८	६७३	४२	७८	५५६	६७३	४१	५१०	६३१	५३८
ख)	संघिय सशर्त तर्फ			०				०			०	
१	DSM Update को लागि माटो नमुना संकलन परीक्षण तथा GPS प्रयोग सम्बन्धि तालिम	२०		२०	२०	२०	२०	२०			२०	२०
	संघिय सशर्त तर्फ जम्मा	२०	०	२०	२०	२०	२०	२०	०	२०	२०	२०
	कुल जम्मा	२२५	४६८	६९३	६२	९८	५७६	६९३	४१	६१०	६५१	५५८

[illegible]

ल्यापटप (लेटेस्ट प्रविधि) खरीद	संख्या	१	०.१३	९०	१	०	०	१	०	९०	०	०	०
तालिम केन्द्र को Social Distancing कायम गरि निर्माण गरिएको हलमा जडित एसीमा स्टोप्लाइजर जडान	संख्या	३	०.११	७५	०	०	०	३	०	७५	०	०	०
कार्यलय भवन तथा क्वाटरका लागि एसी खरिद तथा जडान	संख्या	२	०.२७	१८०	०	०	०	२	०	१८०	०	०	०
जेनेरेटरको लागि अटो प्यानल खरिद तथा जडान	संख्या	१	०.५२	३५०	०	०	०	१	०	३५०	०	०	०
सामाजिक दुरी कायम गरि तालिम संचालन गरिने तालिम हलको लागि अडियो भिजुअल एड जडान	पटक	१	०.७४	५००	१	०.७४	५००	०	०	०	०	०	०
आवास तथा कार्यालय भवनको रंगरोगन	संख्या	१	०.७४	५००	१	०	०	१	०	५००	०	०	०
पूरानो कम्पाउण्ड वाल मर्मत गरि तार/जाली राख्ने	पटक	१	१.४७	९४६.८	०	०	०	०	०	९४६.७ ८१	०	०	०
टिस्युकल्चर ल्याब निर्माण	संख्या	१	७.३७	६४००	१	०	०	१	०	५०००	०	०	०
फर्निचर तथा फिक्चर्स (रिभलविङ्ग कुर्ची स्टील दराज टेबुल लगायत अन्य उपकरण)	पटक	१	०.२९	२००	१	०.२९	२००	१	०	५३	०	०	०

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को वार्षिक विकास कार्यक्रममा रहेका र गत आ.व.मै कार्य सम्पन्न भएका तर भुक्तानी गर्न नसकिएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको भुक्तानी बाँकीको कच्चावारी प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालय वा प्रदेश लेखा इकाई कार्यालयबाट प्रमाणित भएका आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रचलित कानुन र स्वीकृत मापदण्ड बमोजिम भुक्तानी गर्न	पटक	१	१.७५	५३.२२					०	०	०	०	०	०
			१३.३९	९२९५	५	१.०३	७००	१०	०	७९९४.८	०	०	०	
धाराको महसुल		१०	०.०३	१८	३	०.०१	६	३	०.०१	६	४	०	६	
अधिकृतस्तर एघारौँ	पटक	०	१.४३	९७०	१	०.५७	३८८	०	०.४३	२९१	०	०.४	२९१	
अधिकृतस्तर दशौँ	जना	०	२.७३	१८५४	२	१.०९	७४२	१	०.८२	५५६	०	०.८	५५६	
अधिकृतस्तर सातौँ	जना	०	२.६९	१८२२	२	१.०७	७२९	१	०.८१	५४७	०	०.८	५४६	
अधिकृतस्तर छैटौँ	जना	०	३.२	२१६८	४	१.२८	८६७	२	०.९६	६५०	०	१	६५१	
सहायकस्तर पाँचौँ	जना	०	१.६५	११२१	२	०.६६	४४८	२	०.५	३३६	०	०.५	३३७	

ह.स.चा. पाँचौं स्तर	जना	०	१.८९	१२८२	२	०.७६	५१३	१	०.५७	३८५	०	०.६	३८४
का. स. पाँचौं स्तर	जना	०	२.३४	१५८७	३	०.९४	६३५	३	०.७	४७६	०	०.७	४७६
बिद्युत महशुल	जना	३	०.५३	३६०	१	०.१८	१२०	१	०.१८	१२०	१	०.२	१२०
जारको पिउने पानी	पटक	४०	०.०४	२४	१२०	०	०	१२०	०	२४	१२०	०	०
टेलिफोन महसुल	जार	१२	०.१३	८७	४	०	०	४	०	८७	४	०	०
ईमेल/ इन्टरनेट/वेबसाइट महसुल	पटक	१२	०.१२	८४	४	०.०४	२८	४	०.०४	२८	४	०	२८
हुलाक/कुरियर खर्च	पटक	१२	०.०३	२०	४	०.०१	६	४	०.०१	६	४	०	८
स्थायी कर्मचारीको महंगी भत्ता	पटक	१४	०.५	३३६	१४	०.१७	११२	१४	०.१७	११२	१६	०.२	११२
पेट्रोल- दुई पाङ्ग्रे	जना	८४०	०.२	१३५	१११	०	०	१११	०	१३५	१११	०	०
मोबिल	लीटर	६०	०.०६	४२	२०	०.०२	१४	२०	०.०२	१४	२०	०	१४
डीजेल चार पाङ्ग्रे	लीटर	२६४०	०.५८	३९६	९६०	०	०	९६०	०	१३२	७२०	०	०
मट्टीतेल,ग्यास, जेनेरेटरको लागी पेट्रोल अादी	लीटर	३	०.०७	४८	१	०.०२	१६	१	०.०२	१६	१	०	१६
कार्यक्रम कार्यान्वयन/प्राविधिक समिति, मुल्यांकन समिति, छनौट समिति, आदि बैठक भत्ता	पटक	१५	०.२७	१८०	३	०.०४	३०	७	०.०७	१०५	५	०.१	४५
प्रदेश निजामति कर्मचारि आन्तरीक भ्रमण	पटक	११	०.६७	९३३.७	१	०.०१	७	१	०.६७	७	१६	०.७	९३३.६८

पाले पहरा भत्ता	पटक/संख्या	३	०.०३	२१	०	०	०	०	०.०१	४३२	१	०	७
प्रदेश प्रोत्साहन भत्ता	जना	१८	०.६४	४३२	०	०	०	०	०	०	०	०	०
निजामती कर्मचारीहरुको पोशाक खर्च	संख्या	१६	०.१६	११०	१	०	०	१	०.१६	३००	११	०.२	११०
हलुका सवारी साधन मर्मत खर्च	जना	२	०.४४	३००	१	०	०	१	०	७०	१	०	०
दुई पाङ्ग्रे सवारी साधन मर्मत खर्च	वटा	७	०.१	७०	१	०.२२	१५०	१	०	१५०	१	०	०
कार्यालय मसलन्द समान खर्च (कार्यालय समान खर्च)	वटा	३	०.६६	४५०	१	०.०३	२०	१	०.२२	२०	१	०.२	१५०
पत्रपत्रिका छपाई तथा सुचना प्रकाशन (छपाई तथा सुचना प्रकाशन)	पटक	६	०.०९	६०	०	०	०	१	०.०३	९००	१	०	२०
कृषि सिकाई तथा प्रशिक्षण प्रणाली निर्माण तथा पाठ्यक्रम तयारी	पटक	१	२.६५	१८००	१	०.२	१३८	१	१.३३	११०	१	१.३	९००
हलुका सवारी चालक करारमा लिने	पटक	१	०.५३	३५९	२	०.३६	२४७	२	०.१६	१९८	०	०.२	११०
कार्यालय सहयोगी (प्रथम स्तर)	जना	२	०.९५	६४३	०	०	०	०	०.२९	०	०	०.३	१९८
दरबन्दीमा कार्यरत करार सेवाका कर्मचारीहरुलाई पोषाक भत्ता	जना	५	०.०७	५०	२	०.६८	४५९	१	०.०७	३६७	५	०.१	५०

अधिकृत ७तौ व्यक्ति करार (मन्त्रालय बाट नियुक्त भइ आएका)	जना	२	१.७६	११९३	१	०.१५	१००	१	०.५४	१००	०	०.५	३६७
हरित स्वयंम सेवक व्यक्ति करार	जना	१	०.४४	३००	१	०	०	०	०.१५	१८०	१	०.२	१००
कार्यालय सरसफाई	जना	१	०.२७	१८०	१	०.६६	४५०	०	०	०	०	०	०
फलफुल विरुवा प्रसारण प्रविधि सम्बन्धि तालिम (४/५/६ तह, ६ दिने)	जना	१	०.६६	४५०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (४/५/६ तह, १२ दिने)	पटक	१	१.३३	९००	०	०	०	३	१.३३	७५६	१	१.३	९००
बीउ विजन तथा विषादि विक्रेता अनुमतिपत्र तालिम	पटक/सं ख्या	३	१.११	७५६	१	०	०	०	०	९६०	०	०	०
IPM कृषक पाठशाला संचालन प्रक्रिया सम्बन्धि तालिम (प्राविधिक स्तर १२ दिने)	पटक/सं ख्या	१	१.४२	९६०	०	०	०	१	०	४५००	१	०	०
बालि अवधिभर आई.पी.एम संचालन तालिम (४/५ तहका प्राविधिक कर्मचारीको लागि)	पटक/सं ख्या	१	६.६४	४५००	१	२.५८	१७५०	०	०	०	०	०	०
सेवाकालीन तालिम ३० कार्य दिन (अन्य सरोकारवाला निकाय को समन्वयमा)	वटा	१	२.५८	१७५०	०	०	०	१	०	९६०	०	०	०

सातों /आठों तहका प्राविधिक कर्मचारी													
व्यावसायिक मौरीपालन तालिम (४/५/६ तहका प्राविधिक कर्मचारी) १२ दिने	वटा	१	१.४२	९६०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अधिकृत स्तरिय GIS/GPS सम्बन्धि तालिम (६/७ तह) ६ दिने	संख्या	१	०.८	५४०	०	०	०	१	०.८	३९९	०	०.८	५४०
केरा खेति प्रविधि सम्बन्धि तालिम अगुवा कृषक तालिम (६ दिने ,प्रमाण पत्र दिने)	वटा	१	०.५९	३९९	०	०	०	१	०	१५०	०	०	०
वाली तथा पशुपंक्षी विमा अभिकर्ता तालिम ३ दिने	वटा	२	०.४४	३००	०	०	०	१	०.२२	८००	१	०.२	१५०
प्लान्ट क्लिनीक (डाक्टर) मोडुल १ र २ तालिम (४/५/६/७ तह ,१० दिने	वटा	१	१.१८	८००	०	०	०	१	०	४८०	०	०	०
जलवायु नमुना कृषि प्रविधि विषयक तालिम (४/५/६ तह ,प्राविधिक कर्मचारी)	वटा	१	०.७१	४८०	१	१.४२	९६०	१	०	९६०	०	०	०
सरोकारवाला निकाय संगको समन्वयमा सहभागिता मुलक वाली प्रजजन तालिम १२ दिने	पटक	२	२.८३	१९२०	१	०.६२	४२०	०	०	०	०	०	०

उन्नत तरकारी खेति प्रविधि तालिम (अगुवा कृषक स्तर ,६ दिने)	संख्या	१	०.६२	४२०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सुदुरपश्चिम प्रदेशका प्रमुख रोगकिरा नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम (अगुवा कृषक स्तरीय ,६ दिने)	संख्या	१	०.६२	४२०	१	०.८	५४०	०	०.६२	०	१	०.६	५२०
खरिद एन ,नियम .परामर्श सेवा सम्बन्धि तालिम (७/८ तह ,६ दिने)	संख्या	१	०.८	५४०	२	१.४२	९६०	४	०	१९२०	०	०	०
सुदुरपश्चिम प्रदेशका ९ वटै जिल्लामा नविनतम कृषि प्रविधि विषयक मोबाइल तालिम	संख्या	९	६.३७	४३२०	१	१.०६	७२०	०	२.१२	०	३	२.१	१४४०
कृषक सहजकर्ता हरूको लागि आई.पीएम कृषक पाठशाला सम्बन्धि पुनर्ताजगी तालिम (१२ दिने ,कृषक स्तर)	संख्या	१	१.०६	७२०	१४	०.०३	२२	१४	०	२२	०	०	०
योगदानमा आधारित विमा कोष खर्च	पटक	१४	०.१	६७	०	०	०	०	०.०३	०	१६	०	२३
सुदुरपश्चिम प्रदेशका कृषि उधमी तथा सरोकारवाला संग अन्तरकृया गोष्ठी	जना	१	०.४४	३००	०	०	०	१	०.४४	४००	१	०.४	३००

अन्तर प्रादेशिक तालिम पाठ्यक्रम योजना तर्जुमा गोष्ठी तथा सिकाई आदान प्रदान कार्यक्रम	पटक	१	०.५९	४००	१	०.०४	३०	१	०	३०	०	०	०
तालिम न्युज लेटर प्रकासन	पटक	३	०.१३	९०	१	०.१५	१००	०	०.०४	०	१	०	३०
बार्षिक पुस्तिका प्रकासन	पटक	१	०.१५	१००	०	०	०	१	०	४००	०	०	०
तालिम म्यानुअल प्रकाशन र वितरण (मौरी , प्रदेशका प्रमुख रोग किरा तथा तिनको रोकथाम)	पटक	२	१.१८	८००	०	०	०	०	०.५९	५००	१	०.६	४००
सुदुरपश्चिम प्रदेशका कृषि उधमिहरुको प्रोफाइल तयारी	वटा	१	०.७४	५००	१	०.०३	१८	१	०	१८	१	०	०
कार्यगत तालिमका प्रशिक्षार्थी परिचालन(कृषि प्रसार आयोजना)	पटक	३	०.०८	५४	१	०	०	०	०.०३	१५०००	१	०	१८
कंचनपुर जिल्लामा रासायनिक मल उद्योग स्थापना	पटक	१	२२.१ २	१५०० ०	६००	०.१२	८४	१	०		०	०	०
पुनर्वासको जग्गामा हिउँदे तथा वर्षे मूल वीउ उत्पादनमा इन्धन खर्च	पटक	१८० ०	०.३७	५५.६७	०	०	०	०	०.१३	०	६००	०.१	८५
पुनरवासको जग्गामा हिउँदे तथा वर्षे मूल वीउ उत्पादन कार्यक्रम	पटक	१	०.३७	१६९७					०.३७		१	०.४	१६९७. ३

नमुना कृषि उधमीहरूलाई अन्तरप्रदेशीय फिल्ड अवलोकन तथा सिकाई आदान प्रदान भ्रमण	पटक	१	०.८८	६००				०	८८	०	१	८८	६००
कार्यलय परिसरमा तरकारी खेति ,कम्पोस्ट मल ,च्याउ खेति फुल बगैंचा ,गडौली मल प्रविधि प्रदर्शन व्यवस्थापन तथा निर्माण	पटक	३	०.८८	६००	१	०.२९	२००	१	०.२९	२००	१	०.३	२००
तालिम म्यानुअल प्रकाशन र वितरण (बिउ उत्पादन ,प्रशोधन तथा बजारीकरण सम्बन्धि))	पटक	१	०.५९	४००	०	०	०	१	०.५९	०	१	०.६	४००
अनुगमन मुल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च (अनुगमन तथा मुल्याङ्कन खर्च)	पटक	१२	०.७८	५३१	४	०	०	४	०	५३१	४	०	०
सरुवा दैनिक भ्रमण खर्च (आन्तरिक भ्रमण)	पटक	१२	०.२४	१६५	४	०	०	५	०	१६५	४	०	०
चार पांग्रे सवारी साधन बिमा तथा नवीकरण	पटक	४	०.३२	२२०	२	०	०	२	१	२२०	०	१	०
मोटरसाइकल बिमा तथा नवीकरण	पटक	८	०.१८	१२०	४	०	०	४	०	१२०	०	०	०
कार्यालयमा दैनिक चियापान खर्च (विविध खर्च)	वटा	३	०.१३	९०	१	०.०४	३०	१	०.०४	३०	१	०	३०

जम्मा	वटा		८९.४	६२३६१	१९१६	१७.८	१२०५९	१३२१		३६४३७ .००	१६९०		१३८६ ९
कुल जम्मा	पटक			१९२१			१३३१			१६९०			१३८६ ९

६. यस तालिम केन्द्रमा सञ्चालन हुने केही तालिम कार्यक्रमका पाठ्यक्रम

(क्षेत्रीय स्तरीय पाठ्यक्रम परिमार्जन तथा विकास गोष्ठीबाट तयार गरिएको एवम् क्षेत्रीय कृ.ता.स.स. बैठकबाट अनुमोदित पाठ्यक्रम)

१. तालिमको विषय : ग्रामीण कृषि कार्यकर्ता तालिम (५१ दिने)

तालिमको स्तर : अगुवा कृषक

तालिमको अवधि : ७ हप्ते (४५ कार्यदिन)

तालिमको उद्देश्य :

यो तालिमका उद्देश्यहरु निम्नानुसार रहेका छन् :

स्थानीय स्तरमा प्राविधिक जनशक्तिको कमीलाई पूरा गर्न ।

कृषक कै माध्यमबाट ग्रामीण र दुर्गम क्षेत्रहरुमा प्रभावकारी कृषि प्रसार सेवा उपलब्ध गराउन ।

स्थानीय स्तरमा अगुवा कृषकका रुपमा स्थापित भई कृषि सेवा प्रवाहलाई निरन्तरता दिन ।

स्वरोजगारको अवसर खोज्ने गरिब र विपन्न ग्रामीण युवालाई कृषि व्यवसायी हुन अभिप्रेरित गर्ने ।

स्थानीय गा.वि.स.को कृषि कार्यक्रम संचालन गर्न मद्दत गर्न ।

कृषि प्रसार सेवा प्रवाहलाई स्थानीय स्तरमा छिटो-छरितो, सरल र सहज तरिकाले कृषकको घरदैलोमा कृषकको माग र इच्छा अनुसार पुर्याउन ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु : समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, अवलोकन भ्रमण, चित्र प्रस्तुति, भुमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

आवश्यक सामग्रीहरु :

ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फिलपचार्ट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमेडिया प्रोजेक्टर

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं.	विषयवस्तु	
मोड्युल १ : कृषि विकासका सैद्धान्तिक पक्षहरु		
उप- मोड्युल १.१ कृषि, मानवीय, समुदाय र संस्थागत विकास		
१.	कृषि क्षेत्रमा सकारात्मक धारणा तथा परिवर्तन	
२.	कृषक क्षेत्रमा उत्प्रेरणा	
३.	स्थानीय स्तरमा सरोकारवालाबीच अन्तरव्यक्ति सम्बन्धको विकास	
४.	समूहमा नेतृत्व विकासको महत्व र असल नेतृत्वका विशेषताहरु	

५.	कृषि क्षेत्रका लागि सामूहिक तथा सामाजिक परिचालन	
६.	कृषि क्षेत्रका लागि समुदाय र सामुदायिक विकासको महत्व	
७.	ग्रामिण कृषि कार्यकर्ता/स्थानिय कृषि स्रोत व्यक्तिको परिचय, महत्व तथा भूमिका	
८.	कृषि विकासमा स्थानिय कृषि स्रोत व्यक्तिले ध्यान दिनुपर्ने प्राविधिक पक्षहरु	
९.	कृषिका विभिन्न क्षेत्र तथा उपक्षेत्रहरु	
१०.	कृषि विकासमा विभिन्न सरोकारवाला र सरोकारवालाहरुको भुमिका	
११.	नेपालमा कृषि विकासको वर्तमान अवस्था, चुनौती र संभावनाहरु	
१२.	नेपालमा कृषि विकासको ऐतिहासिक विकासक्रम	
१३.	कृषक समूह : अवधारणा, परिचय र प्रकार	
१४.	समूहका पदाधिकारी तथा तिनको काम, कर्तव्य र अधिकार	
१५.	समूह बैठक संचालन तथा समूहको निर्णय प्रक्रिया	
१६.	समूहको विधान तथा विधान तयारी (सै.+व्यव.)	
१७.	कृषक समूह परिचालन, सूदृढिकरण/सशक्तिकरण र दर्ता प्रकृया	
१८.	समूह गतिशिलता तथा उत्प्रेरणा	
१९.	समूह विकास र स्फुर्तिकरण	
२०.	समूहमा हितकोष संकलन तथा परिचालन	
२१.	समूहमा द्वन्द तथा विवादको परिचय र त्यसको व्यवस्थापन	
२२.	कृषिमा विपद, प्राकृतिक प्रकोप तथा जोखिमको व्यवस्थापन	
२३.	सहकारीको अवधारणा, किसिम, मूल्य, मान्यता तथा सिद्धान्तहरु	
२४.	प्रारम्भिक कृषि सहकारी संस्था लि. दर्ता सम्बन्धि सामान्य जानकारी	
२५.	कृषि विकासमा लैङ्गिक तथा समावेशीकरणको महत्व तथा अवस्था	
२६.	दिगो कृषि विकासको अवधारणा, महत्व र क्रियाकलापहरु	
२७.	जिल्ला कृषि विकास /पशुसेवा कार्यालयहरुबाट उपलब्ध हुने सेवा सुविधा तथा प्रक्रिया	
२८.	सु.प.क्षेत्रमा कृषि विकासको अवस्था, संभावना तथा चुनौतिहरु	
२९.	कृषि विकास मन्त्रालय अन्तर्गत संचालित आयोजनाहरुको परिचय, कामको प्रकृति, लक्षित क्षेत्र र सेवा सुविधा	
३०.	कृषि क्षेत्र सम्बन्धित सान्दर्भिक निति नियमहरु (वीउ, मल, विषादी, भूमि उपयोग, बजार, क्वारेन्टाइन आदि)	
३१.	भू-उपयोग सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था	
३२.	कृषि कार्यक्रमको अनुगमन तथा मुल्यांकन	
३३.	करार खेती प्रणाली	

उप-मोड्युल १.२. कृषि सेवा प्रवाहका लागि शैक्षिक माध्यमहरु		
३४.	कृषि प्रसारको परिचय, महत्व र कृषि विकासका लागि यसको भूमिका	
३५.	कृषि प्रसारका विभिन्न तरिका र पद्धतिहरु	
३६.	ग्रामीण स्तरमा कृषक कृषक कृषि प्रसारको अवधारणा, महत्व र भूमिका	
३७.	कृषि सुचना तथा संचारको परिचय, महत्व र कृषि विकासमा यसको उपयोगिता	
३८.	वयस्क सिकाइ तथा वयस्क सिकाइका ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु	
३९.	कृषि क्षेत्रमा तालिम आवश्यकता पहिचान	
४०.	प्रशिक्षण विधिहरु (प्रवचन, प्रदर्शन, वज्रगुप, समूह छलफल, ब्रेन स्टोर्मिङ, मामिला अध्ययन, अवलोकन भ्रमण) (सै.+व्यव.)	
४१.	प्रस्तुतीकरण तयारी, प्रस्तुतिकरण सिप तथा असल प्रशिक्षणमा हुनुपर्ने गुणहरु तथा प्रस्तुती	
४२.	प्रशिक्षण सत्र र पाठ योजना तयारी	
४३.	तालिममा श्रव्य दृष्य सामग्रीको प्रयोग विधि	
उप-मोड्युल १.३ कृषि क्षेत्रका समसमायिक विषयवस्तु/सवालहरु		
४४.	कृषि जैविक विविधता : परिचय, महत्व, संरक्षण तथा सम्बर्द्धन	
४५.	प्राङ्गारिक कृषि खेती प्रविधि : परिचय र अवधारणा	
४६.	जलवायु परिवर्तन र कृषि क्षेत्रमा यसको प्रभाव	
४७.	खाद्य सुरक्षाको अवधारणा, वर्तमान अवस्था र संभावनाहरु	
४८.	खाद्य पोषण तथा खाद्य विविधता	
४९.	कृषि पर्यटन र कृषि क्षेत्रमा यसको उपयोगिता	
५०.	कृषि विकासमा स्थानीय स्वायत्त शासन तथा निक्षेपण सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था	
५१.	कृषि र वातावरणको अन्तरसम्बन्ध	
५२.	स्थानिय सीप, ज्ञान, प्रविधि, बाली तथा जातहरुको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन	
मोड्युल २ : कृषि उत्पादन सामग्री		
उप-मोड्युल २.१ माटो तथा मल व्यवस्थापन		
५३.	माटोको परिचय, बनोट वुनौट तथा भौतिक विधिबाट माटोको पहिचान विधि(सै.+व्यव.)	
५४.	बोट विरुवालाई आवश्यक पर्ने खाद्यतत्वहरु, तिनका काम, कमिका लक्षणहरु तथा व्यवस्थापन	
५५.	माटो नमूना संकलन तथा प्रयोगशालामा नमूना पठाउने विधि (सै.+व्यव.)	
५६.	माटोको अम्लीयपना, क्षारीयपना तथा यिनको व्यवस्थापन	
५७.	रसायनिक मलको आवश्यक मात्रा निकाल्ने तरिका(सै.+व्यव.)	
५८.	एकीकृत खाद्यतत्व तथा उर्वराशक्ति व्यवस्थापन	

५९.	मल परिचय, प्रकार तथा मल प्रयोग गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु	
६०.	कम्पोष्ट तथा गोठेमल परिचय, महत्व र बनाउने विधि (सै.+व्यव.)	
६१.	हरियो मल, बोकासी मल, जीवाणु मल, भोल मल र ई.एम र परिचय, महत्व र प्रयोग विधि	
६२.	गड्यौला मल : परिचय, महत्व र प्रयोग विधि (Vermi-composting)	
६३.	रसायनिक मलमा मिसावट जाँच गर्ने तरिका (व्यव.)	
६४.	गोठेमल सुधार, पशुमुत्र र मानवमुत्र संकलन तथा प्रयोग विधि (सै.+व्यव.)	
६५.	भूक्षय नियन्त्रण, भिरालो जमिनमा खेती प्रविधि (SALT) (सै.+व्यव.) र A-Frame को परिचय र प्रयोग (सै.+व्यव.)	
६६.	औद्योगिक जैविक मल (Biofertilizers)	
उप-मोड्युल २.२ : वीउ उत्पादन प्रविधि		
६७.	वीउ र वीउका प्रकार तथा असल वीउमा हुनुपर्ने गुणहरु	
६८.	वीउ बाली खेत निरीक्षण तथा वीउ उत्पादनका :सामान्य सिद्धान्तहरु	
६९.	वीउको नमूना संकलन, एवं उमारशक्ति परीक्षण (सै.+व्यव.)	
७०.	धानको पोटिलो वीउ छान्ने तरिका (व्यव.)	
७१.	वीउ प्रमाणिकरणको परिचय, महत्व, उद्देश्य र वीउ प्रमाणिकरणको स्तर	
७२.	खाद्यान्न वाली वीउ उत्पादन प्रविधि	
७३.	दलहन/तेलहन वीउ उत्पादन प्रविधि	
७४.	तरकारी वीउ उत्पादन प्रविधि	
७५.	फलफूल तथा तरकारी वीउ उत्पादनमा परागसेचनको महत्व तथा प्रभाव	
७६.	काउली तथा सागतपात समूह तरकारीको वीउ उत्पादन प्रविधि	
७७.	काँक्रो फर्सी समूहको तरकारी वीउ उत्पादन तरिका	
७८.	वीउ उपचारको परिचय, विधिहरु तथा प्रयोग	
७९.	वीउ प्रशोधन एवं भण्डारण विधि	
८०.	स्थानिय स्तरमा वीउ आत्मनिर्भर कार्यक्रम	
८१.	टिपिएस र पि.वि.एस.बाट वीउ आलु उत्पादन प्रविधि	
८२.	नेपालमा विभिन्न बालीका सुचीकृत जातहरु तथा तिनका जातीय विशेषताहरु	
उप-मोड्युल २.३ : सिंचाई र सिंचाई व्यवस्थापन		
८३.	माटो र पानीको अन्तरसम्बन्ध र बाली नालीमा सिंचाइका अत्यावश्यक अवस्थाहरु	
८४.	सिंचाईका विभिन्न तरिकाहरु	
८५.	नवीनतम सिंचाई प्रविधिहरु	
उप-मोड्युल २.४ : कृषि क्षेत्रमा लगानी तथा कर्जा व्यवस्थापन		
८६.	कृषि विकासमा कर्जाको महत्व, बैंक कृषि ऋण प्रवाह	

८७.	कृषि क्षेत्रमा विमा सेवाको अवधारणा, महत्व र अवस्था	
उप-मोड्युल २.५ : श्रम व्यवस्थापन		
८८.	कृषि जनशक्ति र श्रमको महत्व, वर्तमान अवस्था, समस्या तथा चुनौतीहरू	
मोड्युल ३. कृषि जन्य क्रियाकलापहरू		
उप-मोड्युल ३.१. उत्पादन योजना		
८९.	व्यवसायिक कृषि फार्म तथा व्यवस्थापनको परिचय, प्रकार तथा महत्व	
९०.	उद्यमशिलता विकास तथा बजारमुखी उत्पादन योजना	
९१.	उद्यम वा व्यवसायको अवधारणा, महत्व, प्रकार तथा वर्गीकरण (सै.+व्यव.)	
९२.	सृजनशिलता तथा व्यवसायिक अवसरहरूको पहिचान (सै.+व्यव.)	
९३.	असल तथा सफल उद्यमीमा हुनुपर्ने गुण एवं विशेषताहरू	
९४.	कृषि व्यवसायहरूको पहिचान, छनौट तथा छनौटका आधारहरू (सै.+व्यव.)	
९५.	कृषि व्यवसायिक योजना परिचय, फर्मेट तथा तयारी (सै.+व्यव.)	
९६.	व्यवसायको हिसाव किताब व्यवस्थापन(सै.+व्यव.)	
९७.	सामूहिक योजना तर्जुमा	
९८.	कृषि उपजको उत्पादन तथा बजार लाभ लागत विश्लेषण(सै.+व्यव.)	
९९.	समस्या पहिचान तथा समस्या समाधान (पि.सि./पि.एस.) (सै.+व्यव.)	
१००.	कृषकटिङ्ग र उत्पादन अनुमान	
१०१.	सहभागितात्मक ग्रामिण लेखाजोखा	
१०२.	आयोजना प्रस्ताव लेखन (सै.+व्यव.)	
१०३.	कृषि क्षेत्रमा मुल्य अभिवृद्धि	
१०४.	कृषि क्षेत्रमा मूल्य शृंखला सम्बन्धी जानकारी	
उप-मोड्युल ३.२ पोष्टहार्भेष्ट (उत्पादानोपरान्त क्रियाकलापहरू)		
१०५.	उत्पादनोपरान्तका क्रियाकलापहरू	
१०६.	उत्पादनोपरान्त फलफुल तथा तरकारी बालीमा हुने नोक्सानीहरू तथा तिनको व्यवस्थापन	
१०७.	विभिन्न खाद्य प्रशोधित परिकार (आलु चिप्स, जाम, जेली, क्यान्डी, सस, आदि) बनाउने विधि	
१०८.	अदुवाको सुठो बनाउने तरिका	
१०९.	स्थानीय स्तरमा भण्डारण गर्ने तरिकाहरू : शुन्य भण्डारण, रष्टिक तथा सेलार स्टोरेज	
उप-मोड्युल ३.३ व्यवसायिकरण, बजार तथा बजारिकरण		
११०.	व्यवसायिक कृषिको महत्व, अवस्था, समस्या र अवसरहरू	
१११.	बजार, कृषि बजार परिचय,अवस्था, समस्या तथा चुनौतिहरू	
११२.	कृषि बजार किसिम, माध्यम तथा तहहरू	

११३.	कृषि बजार सुचना प्रणाली	
११४.	कृषि बजार प्रसार सेवा	
११५.	सुदुरपश्चिममा ग्रामिण बजार प्रणालीको अवस्था, समस्या, चुनौती र संभावना	
११६.	विश्व व्यापार संगठनको परिचय, कृषि संभौता तथा कृषिसंग सम्बन्धि अन्यसम्भौता	
११७.	सुदुरपश्चिममा कृषिजन्य वस्तुहरुको आयातको अवस्था, निर्यात तथा निर्यात प्रवर्द्धनको संभावना र उपायहरु	
११८.	कृषि क्षेत्रमा यान्त्रिकिकरणको परिचय, महत्व र संभावना	

मोड्युल ४ : कृषिका क्षेत्रहरु/उत्पादन क्षेत्र तथा प्रविधि

उप-मोड्युल ४.१ बाली विकास

११९.	खेती तथा बाली प्रणाली, पद्धति तथा चक्र	
१२०.	उन्नत धान खेती प्रविधि (वर्षे , चैते)	
१२१.	उन्नत गहुँ खेती प्रविधि	
१२२.	उन्नत मकै खेती प्रविधि (वर्षे, वसन्ते)	
१२३.	गुणस्तरीय स्थानिय खाद्यान्न बाली उत्पादन प्रविधि (जौ, फापर, कोदो, चिनो, कागुनो)	
१२४.	एस.आर.आई खेती प्रविधि	
१२५.	उन्नत दलहन खेती प्रविधि पहाडी क्षेत्र : भटमास, मुसुरो, मास, गहत खेती प्रविधि उष्ण क्षेत्र : अरहर, मुसुरो, चना, मूंग, राजमा खेती प्रविधि	
१२६.	उन्नत तेलहन (तोरी, सरस्यू, रायो, सुर्यमुखी, तिल र बदाम) खेती प्रविधि	

उप-मोड्युल ४.२ बागवानी

१२७.	तरकारीको परिचय, महत्व, एवं वर्गिकरण	
१२८.	उन्नत तरकारी खेती प्रविधिमा ध्यान दिनुपर्ने प्राविधिक पक्षहरु	
१२९.	वार्षिक तरकारी बाली पात्रो तयारी (सै.+व्यव.)	
१३०.	करेसावारी : परिचय, महत्व, रेखाकन	
१३१.	तरकारी नर्सरी तयारी तथा व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	
१३२.	गानो र जरे समूहको तरकारी खेती प्रविधि	
१३३.	मौसमी तथा बेमौसमी काउली बन्दा खेती प्रविधि	
१३४.	सागपात समूहको तरकारी खेती प्रविधि (मौसमी तथा बेमौसमी)	
१३५.	फल समूहको तरकारी खेती प्रविधि (मौसमी तथा बेमौसमी)	
१३६.	लहरे समूहको तरकारी खेती प्रविधि (मौसमी तथा बेमौसमी)	
१३७.	कुरिलो खेती प्रविधि	
१३८.	बेमौसमी तरकारी खेती: परिचय, महत्व तथा प्रविधि	

१३९.	प्लाष्टिक गुमोज तथा प्लाष्टिक घर निर्माण तरिका(सै.+व्यव.)	
१४०.	तरकारीका Hybrid जातहरु तथा तिनका विशेषाहरु	
१४१.	मौसमी तथा बेमौसमी गोलभेंडा खेती प्रविधि	
१४२.	मौसमी तथा बेमौसमी प्याज उत्पादन प्रविधि (सेट र वीडियो)	
१४३.	लसुनको जिरा टिलेज खेती प्रविधि	
१४४.	बगरमा तरकारी खेती प्रविधि	
१४५.	नेपालमा फलफूल खेतीको परिचय, महत्व, हावापानी र सम्भाव्यता	
१४६.	फलफूल बगैँचा स्थापना : परिचय, रेखांकन र विरुवा रोप्ने प्रविधि (सै.+व्यव.)	
१४७.	विरुवा प्रसारण विधिहरु (सै.+व्यव.)	
१४८.	फलफूल बगैँचा व्यवस्थापनका प्राविधिक पक्षहरु	
१४९.	फलफूल विरुवामा फल नलाग्ने, कम लाग्ने नफल्ने समस्या तथा समाधानका उपायहरु	
१५०.	सुन्तलाजात फलफूलमा फल झर्ने समस्या, हस तथा त्यसको व्यवस्थापन	
१५१.	विरुवावर्द्धक रसायन तथा हर्मोनको परिचय, महत्व र प्रयोग विधि (सै.+व्यव.)	
१५२.	फलफूल खेती प्रविधि उच्च पहाड : स्याउ, नास्पति, आरु, आरुखडा, ओखर, हलुवावेद, आदि मध्य पहाड : सुन्तला, अनार,नास्पति, आरु, आरुखडा, केरा, मेवा, किवि, आदि तराई क्षेत्र : आँप, लिचि, केरा, मेवा, अम्बा, अनार, किम्बू, अंगुर,आदि	
१५३.	फलफूल विरुवामा तालिम तथा काँटछाँट (व्यव.)	
१५४.	फलफूलमा बढी घनत्वयुक्त बगैँचा प्रविधि	
१५५.	पुष्प खेती तथा व्यवसायको परिचय, महत्व तथा पुष्प बाली उत्पादन प्रविधि र सम्भाव्यता	
१५६.	मसला बाली खेती प्रविधि : अदुवा, बेसार	
१५७.	उन्नत आलु खेती प्रविधि	
१५८.	घरबारी बगैँचा : परिचय, सिद्धान्त, बाली छनौट तथा व्यवस्थापनका पक्षहरु	
१५९.	कौसीमा तरकारी खेती प्रविधि	

उप-मोड्युल ४.३ बाली संरक्षण

१६०.	विरुवामा लाग्ने रोगको परिचय, किसिम, पहिचान विधि र रोग लाग्नुका प्रमुख कारणहरु	
१६१.	विरुवामा लाग्ने किराको परिचय, किसिम, पहिचान विधि र किरा लाग्नुका प्रमुख कारणहरु	
१६२.	बालीमा लाग्ने रोग र किरा नमूना संकलन विधि तथा प्रयोगशालामा पठाउने विधि	
१६३.	आई.पि.एम. : परिचय, महत्व र विधिहरु	
१६४.	कृषक पाठशाला : परिचय तथा संचालन विधि	
१६५.	बोडो मिश्रण तथा पेष्ट बनाउने तरिका र प्रयोग विधि(सै.+व्यव.)	

१६६.	स्थानिय प्रविधिबाट भण्डारणमा लाग्ने रोग/किराहरुको व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	
१६७.	घरेलु तथा जैविक तरिकाले बाली संरक्षण प्रविधि	
१६८.	विषादी : परिचय, प्रकार, वर्गीकरण, सुचक तथा संकेत	
१६९.	बिषादी आवश्यक मात्रा निकाल्ने तरिका	
१७०.	विषादी दुरुपयोगका असरहरु तथा प्रयोग गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानीहरु	
१७१.	विषादी प्रयोग गर्ने औजार (स्प्रेयर) र पहिरनबारे जानकारी	
१७२.	विषादी प्रयोग पश्चात पर्खनुपर्ने समयवधि	
१७३.	तरकारी बालीमा लाग्ने प्रमुख रोग /किराहरु र तिनको व्यवस्थापन	
१७४.	खाद्यान्न बालीमा लाग्ने प्रमुख रोग /किराहरु र तिनको व्यवस्थापन	
१७५.	आलुबालीमा लाग्ने प्रमुख रोग तथा किराहरु तथा तिनको व्यवस्थापन	
१७६.	फलफूल बालीमा लाग्ने रोग तथा किराहरु तथा तिनको व्यवस्थापन	
१७७.	खुद्रा विषादी विक्रेता इजाजत पत्र प्राप्त गर्ने तरिका	
१७८.	प्लान्ट क्वारेन्टाइन परिचय, महत्व तथा प्रक्रिया	
१७९.	आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धनका लागि संभाव्य बालीहरु र अवस्था	
१८०.	प्लान्ट क्लिनिक परिचय र अवधारणा	
उप मोड्युल ४.४ व्यावसायिक, किट तथा औद्योगिक बाली		
१८१.	च्याउको परिचय, महत्व, किसिम र विषालु च्याउको पहिचान(सै.+व्यव.)	
१८२.	कन्ये च्याउ उत्पादन प्रविधि(सै.+व्यव.)	
१८३.	मौरी पालन तथा मौरी गोला व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	
१८४.	उन्नत मत्स्य पालन प्रविधि तथा सघन मत्स्य पालन (सै.+व्यव.)	
१८५.	रेशम खेती प्रविधि	
१८६.	उन्नत उखु खेती प्रविधि	
	मोड्युल ५. अवलोकन भ्रमण, प्रतिवेदन लेखन तथा व्यक्तिगत प्रस्तुतीकरण (नर्मसमा स्वीकृत भएको अवस्थामा)	

(तालिमलाई प्रभावकारी बनाउन सहभागीहरुको अपेक्षा संकलन अनुसार तालिम पाठ्यक्रम र सेसन थपघट गर्न सकिने ।)

२. तालिमको विषय : उच्चम विकास, मूल्य श्रृङ्खला तथा व्यवसायिक योजना विकास

तालिमको स्तर : अगुवा कृषक

तालिमको अवधि : १ देखि २ हप्ते (६ देखि १२ कार्यदिन)

तालिमको उद्देश्य :

यो तालिम पश्चात तालिमका प्रशिक्षार्थीहरु निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- आफ्नो व्यवसाय सफलतापूर्वक संचालन गर्न ।
- स्थानीय साधनश्रोत र परिवार तथा स्थानीय जनशक्तिलाई सदुपयोग गर्न ।
- व्यवसायिक योजना विकास गरी व्यवसाय विकास विकल्पहरूको उपायहरू गर्न
- व्यवसायमा लागत कम गर्न र मुनाफा हासिल गर्न ।
- आफ्नो गा.वि.स. का स्थानीय कृषकहरूलाई व्यावसायिक उत्पादनतर्फ उत्प्रेरित गर्न र सहयोग गर्न ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरू :

समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, अवलोकन भ्रमण, चित्र प्रस्तुति, भूमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

आवश्यक सामग्रीहरू :

ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फिलपचार्ट, A4 paper, रिड, चकलेट, विस्कुट, साबुन, ह्वाइटपेपर, मल्टिमिडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं.	विषयवस्तु	
मोड्युल १ :उद्यमशिलता तथा व्यवसायिक योजना विकास		
१.	सकारात्मक धारणा	
२.	उद्यम वा व्यवसायको अवधारणा, महत्व, प्रकार तथा वर्गीकरण (सै.+व्यव.)	
३.	सृजनशिलता तथा व्यवसायिक अवसरहरूको पहिचान (सै.+व्यव.)	
४.	असल तथा सफल उद्यमीमा हुनुपर्ने गुण एवं विशेषताहरू	
५.	व्यवसाय दर्ता, निविरकरण तथा कर सम्बन्धी व्यवस्था	
६.	आधारभुत व्यवसाय चक्र (सै.+व्यव.)	
७.	परिवार र व्यवसाय विच सम्बन्ध	
८.	व्यवसाय /फार्म सम्पत्ति तथा दायित्वहरू	
९.	कृषि व्यवसायहरूको पहिचान, छनौट तथा छनौटका आधारहरू (सै.+व्यव.)	
१०.	व्यवसायमा वस्तुको माग तथा आपूर्ति अवधारणा र सम्बन्ध (सै. +व्यव.)	
११.	व्यवसायमा सकारात्मक प्रतिस्पर्धा XY खेल	
१२.	विक्रय कलाको विकास कसरी गर्ने	
१३.	कृषि उद्यम विकासमा जोखीमहरू तथा जोखीम व्यवस्थापन	
१४.	व्यवसायको लेखा व्यावस्थापन तथा रेकर्ड व्यवस्थापन	

१५.	वजारमुखी उत्पादन योजना र सरोकारवालाको भूमिका	
१६.	व्यवसायिक योजना : परिचय, आधारभुत पक्षहरू तथा केही फर्मेटहरू (सै.)	
१७.	व्यवसायिक योजना : उत्पादन तथा वजार योजना (व्यव.)	
१८.	व्यवसायिक योजना : खर्च तथा वित्तिय योजना (व्यव.)	
१९.	उत्पादनको लाभ लागत विश्लेषण (सै. +व्यव.)	
२०.	व्यवसायमा मूल्य निर्धारण तरिका र आवश्यक पक्षहरू (सै. +व्यव.)	
२१.	Quality Control, Health and Safety Concern in enterprise	
२२.	नमुना व्यवसायिक योजना तयारी तथा प्रस्तुतिकरण (सामूहिक अभ्यास)	
२३.	ग्राहकको पहिचान	
२४.	कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धनमा विद्यमान नितिगत व्यवस्था र समसामयिक सवालहरू	
२५.	कृषि व्यवसायमा विमाको प्रावधान र प्रक्रिया	
२६.	विश्व व्यापार संगठन र अन्य द्विपक्षीय सम्झौता :परिचय र कृषि क्षेत्रसंग सम्बन्ध	
२७.	सफल उद्यम व्यवसाय अवलोकन तथा उद्यमीसंग अन्तरक्रिया (अवलोकन भ्रमण)	
मोड्युल २ : मूल्य श्रृंखला		
२८.	मूल्य श्रृंखलाको अवधारणा, आयोजना चक्र र उपयोगिता	
२९.	मूल्य श्रृंखलाका कार्यहरू र तत्वहरू	
३०.	बालीनालीको मूल्य अभिवृद्धि तरिका : प्रशोधन, Branding, Labelling (Value Addition)	
३१.	सहक्षेत्र (बाली वा वस्तु) विकास तथा छनौट प्रक्रिया (सै. +व्यव.)	
३२.	मूल्य श्रृंखलामा सरोकारवालाहरूका भूमिका, समस्या तथा अवसरको विश्लेषण	

३. तालिमको विषय : व्यवसायिक तरकारी उत्पादन, नर्सरी व्यवस्थापन तथा व्यवसायिक योजना तयारी

तालिमको स्तर : अगुवा कृषक

तालिमको अवधि : १२ दिने

तालिमको उद्देश्य :

- तरकारी खेतीमा संलग्न सहभागी कृषकहरूमा व्यवसायिक तरकारी उत्पादन तर्फ उन्मुख गराउने ।

- व्यवसायिक तरकारी उत्पादनको लागि आवश्यक न्यूनतम प्रविधिहरु सम्बन्धि ज्ञान, शीप अभिवृद्धि गर्ने ।
- सहभागी कृषकहरुको व्यवसमयिक योजना तयारीमा क्षमता विकास गर्ने ।

यो तालिम पश्चात तालिमका प्रशिक्षार्थीहरु निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- यस सु.प.क्षेत्रको ९ वटै जिल्लाको प्रत्येक जिल्लामा कम्तिमा ५ जना व्यवसायिक तरकारी उत्पादक कृषक तयार हुने छन् ।
- यस विकास क्षेत्र अन्तरगत पर्ने ९ वटा जिल्लाको प्रत्येक जिल्लामा कम्तिमा ५ जना व्यवसायिक तरकारी खेती सम्बन्धि प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने श्रोत व्यक्ति तयार हुनेछन् ।
- प्रविधि विस्तारबाट जिल्ला जिल्लामा कृषकहरुले तरकारी खेतीलाई व्यवसायको रुपमा अवलम्बन गर्ने छन् । जसबाट तरकारीको आन्तरिक मागलाई पूरा गरी निर्यात प्रवर्द्धनमा सहयोग पुग्ने छ ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

प्रदर्शन , प्रयोगात्मक कक्षा, समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, फिल्ड अवलोकन, चित्र प्रस्तुति, भुमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

प्रशिक्षण सेसन : जम्मा सेसन संख्या: ४६ (६०% सैद्धान्तिक तथा ४०% व्यव.)

आवश्यक सामग्रीहरु : औजारहरु-कोदालो, बांस, प्लाष्टिक सीट, नाप्ने फित्ता, स्केल, ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फ्लिपचार्ट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमिडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं	विषयवस्तु	
व्यवसायिक तरकारी उत्पादन, नर्सरी व्यवस्थापन तथा व्यवसायिक योजना तयारी		
१	तरकारीको परिचय, महत्व, एव वर्गिकरण	
२	बाली विरुवाका आवश्यक खाद्य तत्व, तिनिहरुको श्रोत र तिनको व्यवस्थापन	
३	तरकारी नर्सरीका किसिम, तयारी तथा व्यवस्थापन(सै.+व्यव.)	
४	बेमौसमी तरकारी खेती: परिचय, महत्व तथा प्रविधि	
५	प्लाष्टिक गुमोज तथा प्लाष्टिक घर निर्माण तरिका(सै.+व्यव.)	
६	काउली समूहको तरकारी खेती प्रविधि	
७	सागपात समूहको तरकारी खेती प्रविधि	
८	फल समूहको तरकारी खेती प्रविधि	
९	लहरे समूहको तरकारी खेती प्रविधि	
१०	गानो र जरे समूहको तरकारी खेती प्रविधि	
११	बेमौसमी गोलभेंडा खेती प्रविधि	
१२	बेमौसमी काउली, बन्दा खेती प्रविधि	

१३	स-साना सेटबाट बेमौसमी प्याज उत्पादन प्रविधि	
१४	आलु खेती प्रविधि	
१५	टि.पि.एस. आलु खेती प्रविधि	
१६	अदुवा खेती प्रविधि	
१७	अदुवा प्रशोधन प्रविधि	
१८	कुरिलो खेती प्रविधि	
१९	तरकारी वालीमा रोग तथा किराहरु र तिनको व्यवस्थापन	
२०	आलु वालीका मुख्य रोग तथा कीराहरु र तिनको व्यवस्थापन	
२१	विषादिको परिचय, वर्गिकरण एवं रुपहरु (फर्मूलेशन)	
२२	विषादिको दुरुपयोग वातावरण र मानव स्वास्थ्यमा यसको असर	
२३	कृषि व्यवसायहरुको पहिचान, छनौट तथा छनौटका आधारहरु (सै.+व्यव.)	
२४	कृषि उद्यम विकासमा जोखिमहरु तथा जोखिम व्यवस्थापन	
२५	कृषि व्यवसाय प्रवर्धनमा विद्यमान नीतिगत व्यवस्था र समसामयिक सवालहरु	
२६	असल तथा सफल उद्यमीमा हुनुपर्ने गुण एवं विशेषताहरु	
२७	व्यवसायिक योजना : परिचय, आधारभूत पक्षहरु तथा केही फर्मेटहरु	
२८	व्यवसायिक योजना : उत्पादन तथा बजार योजना (व्यव.)	
२९	व्यवसायिक योजना : खर्च तथा वित्तिय योजना (व्यव.)	
३०	नमूना व्यवसायिक योजना तयारी तथा प्रस्तुतिकरण (सामुहिक अभ्यास)	
३१	नमूना व्यवसायिक योजना तयारी तथा प्रस्तुतिकरण (सामुहिक अभ्यास)	
३२	शत्रुजिव व्यवस्थापनको लागि जैविक तथा वानस्पतिक विषादीहरुको प्रयोग	
३३	फार्म सम्पत्ति र दायित्व	
३४	विक्रय कलाको विकास	
३५	बजारमुखी उत्पादन योजना र सरोकारवालाको भूमिका	
३६	उत्पादनको लाभ लागत विश्लेषण	
३७	कृषि विमा	
३८	जलवायु परिवर्तन र कृषि क्षेत्रमा यसको असर	
३९	मुख्य शृङ्खला पद्धतीको अवधारणा र सहक्षेत्र छनौट	

४. तालिमको विषय : बगर खेती तालिम

तालिमको स्तर : अगुवा कृषक

तालिमको अवधि : ६ दिने

तालिमको उद्देश्य :

- यस क्षेत्रका मुक्त हलिया तथा मुक्त कर्मैयाहरुमा बगर तरकारी खेती सम्बन्धि प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने ।
- मुक्त हलिया कर्मैया समुदायका २५ जनाहरुमा तालिममार्फत ज्ञान, सीप र धारणामा सकारात्मक परिवर्तन ल्याई त्यस क्षेत्रका निम्ति स्थानीय स्तरमा खोला नदि किनारमा व्यवसायिक रुपमा तरकारी खेती गर्न सक्ने क्षमता विकास गर्ने ।
- तालिम मार्फत यस तालिम केन्द्रले यस विकास क्षेत्रका मुक्त हलिया तथा मुक्त कर्मैया समुदायमा सहज रुपमा प्रविधिको प्रचार प्रसार हुन गई विपन्न एवं खेती योग्य जग्गा नभएका कृषकहरुले पनि प्रयोगमा नआएका खोला/नदि किनाराहरुमा बगरखेती गरी यसलाई एउटा व्यवसायको रुपमा अंगाल्न सक्ने क्षमता विकास गर्ने ।

यो तालिम पश्चात तालिमका प्रशिक्षार्थीहरु निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- यस सु.प.क्षेत्रको ९ वटै जिल्लाको प्रत्येक जिल्लामा कम्तिमा १ जना व्यवसायिक बगरखेती गर्ने कृषक तयार हुने छन् ।
- यस विकास क्षेत्र अन्तरगत पर्ने ९ वटा जिल्लामा रहेका मुक्त हलिया कर्मैया समुदायका २५ जना बगर खेति सम्बन्धि प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने श्रोत व्यक्ति तयार हुनेछन् ।
- प्रविधि विस्तारबाट जिल्लामा कृषकहरुले व्यापकरुपमा बगर खेती सञ्चालन गरी यसलाई व्यवसायको रुपमा अवलम्बन गर्ने छन् ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

प्रदर्शन , प्रयोगात्मक कक्षा, समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, फिल्ड अवलोकन, चित्र प्रस्तुति, भूमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

प्रशिक्षण सेसन : जम्मा सेसन संख्या : २२ (६०% सैद्धान्तिक तथा ४० % व्यव.)

आवश्यक सामग्रीहरु :

कुटो, कोदालो, बांस, प्लाष्टिक सीट, नाप्ने फिता, पोलि व्याग, बीउ, मलखाद, ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फ्लिपचार्ट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमिडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं	विषयवस्तु	
बगर खेती तालिम		
१	बगर खेतीको परिचय तथा महत्व ।	
२	बगर खेतीमा गर्न सकिने मुख्य तरकारी बालीहरु ।	

३	गुणस्तरीय बीउ परिचय र बीउको उपचार ।	
४	उन्नत र वर्णशंकर तरकारी बीउ बारे जानकारी ।	
५	बगर खेतीमा जग्गाको छनौट, ट्रेञ्च निर्माण र मलखादको प्रयोग गर्ने तरिका ।	
६	बगर तरकारी बालीमा गोडमेल, छापो, उकेरा, थांक्रो दिने तरिका र टपड्रेस ।	
७	बगरमा लगाईने तरकारीको बीउ उमाने तरिका ।	
८	बेमौसमि तरकारी खेती परिचय, महत्व र प्रविधि ।	
९	तरकारी नर्सरी व्यवस्थापन (सै.व्य.) ।	
१०	भोलमलको परिचय, महत्व र बनाउने विधि (सै.व्य.) ।	
११	कम्पोष्ट मलको परिचय, महत्व र बनाउने विधि (सै.व्य.) ।	
१२	भोलमलको परिचय, महत्व र बनाउने विधि (सै.व्य.) ।	
१३	विरुवालाई आवश्यक पर्ने खाद्यतत्व तथा कमिका लक्षणहरु ।	
१४	बगर तरकारीमा लाग्ने रोगको परिचय र रोग व्यवस्थापनका उपायहरु ।	
१५	बगर खेतीको फिल्ड अवलोकन र फिल्ड कार्य ।	
१६	बगर तरकारीमा लाग्ने किराको परिचय र किरा व्यवस्थापनका उपायहरु ।	
१७	विषादिको सुरक्षित प्रयोग र अपनाउनुपर्ने सावधानी ।	
१८	ग्रोथ हार्मोनको परिचय र प्रयोग विधि ।	

५. तालिमको विषय : च्याउ खेती तालिम

तालिमको स्तर : अगुवा कृषक

तालिमको अवधि : ६ दिने

तालिमको उद्देश्य :

- यस क्षेत्रका मुक्त हलिया तथा मुक्त कमैयाहरुमा आया आर्जनको राम्रो श्रोतको रुपमा च्याउको खेती सम्वन्धि प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने ।
- मुक्त हलिया कमैया समुदायका २० जनाहरुमा तालिममार्फत ज्ञान, सीप र धारणामा सकारात्मक परिवर्तन ल्याई त्यस क्षेत्रका निम्ति स्थानीय स्तरमा कम लगानीमा ब्यवसायिक रुपमा च्याउको खेती गर्न सक्ने क्षमता विकास गर्ने ।
- तालिममार्फत यस तालिम केन्द्रले यस विकास क्षेत्रका मुक्त हलिया तथा मुक्त कमैया समुदायमा सहज रुपमा प्रविधिको प्रचार प्रसार हुन गई विपन्न एवं खेती योग्य जग्गा नभएका कृषकहरुले पनि ब्यवसायिक रुपमा च्याउको खेती गरी यसैलाई एउटा ब्यवसायको रुपमा अंगाल्न सक्ने क्षमता विकास गर्ने ।

यस तालिमको अन्त्यमा प्रशिक्षार्थीहरु निम्ना कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

मुक्त हलिया तथा कमैया समुदायमा च्याउ उत्पादन गर्न सक्ने दक्ष व्यक्ति उपलब्ध हुनेछ ।

✚ कृषक कै माध्यमबाट मुक्त हलिया तथा कमैया समुदायमा च्याउ उत्पादन प्रविधि सम्बन्धि प्रभावकारी कृषि प्रसार सेवा उपलब्ध हुन जाने छ ।

✚ मुक्त हलिया तथा मुक्त कमैया समुदायको २० परिवारमा आय आर्जनको लागि राम्रो वैकल्पिक रोजगारी स्थापना हुने ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

प्रदर्शन , प्रयोगात्मक कक्षा, समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, फिल्ड अवलोकन, चित्र प्रस्तुति, कन्ये च्याउ उत्पादनको लागि प्याकेट तयार गर्ने सम्मको सम्पूर्ण व्यवहारिक प्याकेज, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

प्रशिक्षण सेसन : जम्मा सेसन संख्या : २२ (६०% सैद्धान्तिक तथा ४०% व्यव.)

आवश्यक सामग्रीहरु :

पराल, काट्ने हतियार, प्लाष्टिक सीट, दाउरा, पराल वफाउने ड्रम, प्लाष्टिक थैला, सुतली, च्याउको बीउ (स्पोन) ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फ्लिपचार्ट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमेडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं	विषयवस्तु	
च्याउ खेती तालिम		
१	च्याउको परिचय, विविधता एवं ऐतिहासिक पृष्ठभूमी ।	
२	च्याउको किसिम, च्याउको स्वरूप, जीवनचक्र र नेपालमा च्याउ खेती ।	
३	च्याउको महत्व र च्याउ खेतीका फाईदाहरु ।	
४	विषालु च्याउ एवं च्याउमा विषालुपन, खाने च्याउ र विषालु च्याउ पहिचान गर्ने तरिका ।	
५	नेपालमा जंगली च्याउको संकलन र उपभोग ।	
६	नेपालमा श्वेत कृषि अथवा अहरित क्रान्तीको सम्भावना ।	
७	च्याउ खेतीका चरणहरु ।	
८	च्याउको बीउ (स्पन) उत्पादन प्रविधि ।	
९	असल स्पन (बीउ) को गुणहरु र यसको व्यवस्थापन ।	
१०	कन्ये च्याउ खेती प्रविधि परिचय, खेतीका विशेषताहरु ।	
११	कन्ये च्याउ उत्पादन प्रविधि ।	

१२	गोब्रे च्याउको परिचय र गोब्रे च्याउ खेतीको लागि कम्पोष्ट तयारी ।	
१३	गोब्रे च्याउको बाली व्यवस्थापन ।	
१४	सिताके च्याउ (मृगे च्याउ) को परिचय र खेती प्रविधि ।	
१५	डाडु च्याउ खेती प्रविधि ।	
१६	दूधे च्याउ खेती प्रविधि ।	
१७	कुखुरा खुट्टे च्याउ खेती प्रविधि ।	
१८	च्याउमा लाग्ने विभिन्न रोग तथा किराहरु ।	
१९	च्याउ खेतीका केहि समस्या र तिनको समाधान ।	
२०	च्याउ उत्पादन उपरान्तका प्रविधि ।	
२१	च्याउका विभिन्न परिकार ।	

६. तालिमको विषय : फलफूल नर्सरी तथा बगैँचा व्यवस्थापन (स्थलगत तालिम)

तालिमको स्तर : अगुवा कृषक

तालिमको अवधि : १ हप्ते (६ कार्यदिन)

स्थान : सु.फ.वि.के., सतबाँझ र जि.कृ.वि.का., डडेल्धुरा ।

तालिमको उद्देश्य :

यो तालिम पश्चात तालिमका प्रशिक्षार्थीहरु निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- फलफूलको नर्सरी स्थापना गरी व्यवसाय शुरु गर्न ।
- फलफूल नर्सरी व्यवस्थापनका पक्षमा ज्ञान हासिल गर्न ।
- बगैँचा व्यवस्थापनमा देखिएका समस्या समाधान गर्न ।
- स्थानीय साधन श्रोत र परिवार तथा स्थानीय जनशक्तिलाई उपयोग गरी न्युनतम लागतमा उत्पादन गर्न ।
- आफ्नो गा.वि.स. का स्थानीय कृषकहरुलाई व्यावसायिक उत्पादनतर्फ उत्प्रेरित गर्न र सहयोग गर्न ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

प्रदर्शन , प्रयोगात्मक कक्षा, समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, अवलोकन भ्रमण, चित्र प्रस्तुति, भुमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

प्रशिक्षण सेसन : जम्मा सेसन संख्या : २२ (६०% सैद्धान्तिक तथा ४०% व्यव.)

आवश्यक सामग्रीहरु :

औजारहरु—बडिङ्ग नाइफ, सिकेचर, प्रुनिङ सः,कोदालो, ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फ्लिपचार्ट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमिडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं.	विषयवस्तु	सेसन संख्या
मोड्युल १ :फलफूल नर्सरी व्यवस्थापन		
१	नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापनका सिद्धान्तहरु : ➤ नर्सरी: परिचय तथा महत्व (उद्यम वा व्यवसायको स्वरूपको आधारमा) ➤ नर्सरी स्थापना लागि ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरु, जग्गा छनौट तथा ले आउट ➤ नर्सरीका लागि श्रोत,साधन तथा विधि, तरिकाहरु ➤ नर्सरीका लागि आवश्यक संरचना ➤ नर्सरीका लागि माउबोट छनौट(सै.+व्यव.) ➤ नर्सरी दर्ता प्रक्रिया तथा आवश्यक कागजातहरु	४
२	नर्सरीमा सिंचाईको महत्व, सिंचाइ, माटो तथा खाद्यतत्व व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	१
३	माउबोट छनौटका आधार तथा रुटस्टक व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	१
४	माउबोट तथा नर्सरीमा बेर्नाको स्वस्थता तथा रोग/कीरा व्यवस्थापन	१
५	विरुवा प्रसारणका विधिहरु (सै.+व्यव.)	४
६	बेर्नाहरुको गुणस्तर तथा बजार(उत्पादन, ढुवानी, हाडिनिङ,संचार तथा मूल्य निर्धारण)	१
मोड्युल २ :फलफूल बगैँचा व्यवस्थापन		
७	फलफूल बगैँचा स्थापना गर्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरु, विरुवा रोपण विधि र रेखाकन (सै.+व्यव.)	२
८	फलफूल बगैँचामा विरुवा रोप्नलाई खाडल खन्ने,पुर्ने,विरुवा रोप्ने तथा हेरचाह	१
९	फलफूल बगैँचामा सिंचाई, गोडमेल, अन्तरबाली तथा खाद्यतत्व व्यवस्थापन	१
१०	फलफूल बगैँचामा तालिम तथा काँटछाँट(सै.+व्यव.)	२
११	फलफूल बगैँचामा रोग/किरा व्यवस्थापन	१
१२	फलफूल उत्पादनमा विरुवावर्दक रसायनको परिचय, महत्व तथा प्रयोग विधि	१
१३	फलफूल उत्पादनको सुरक्षित पोष्ट हार्भेष्ट व्यवस्थापन प्रविधि	१
१४	फलफूल उत्पादनको मूल्य निर्धारण,लाभ लागत विश्लेषण	१
जम्मा		२२

७. तालिमको विषय : कृषि विकास कार्यक्रम संचालन तथा व्यवस्थापन (आधारभुत सेवाकालीन तालिम)

तालिमको स्तर : प्रा.स.स्तर

तालिमको अवधि : ५ हप्ते (३० कार्यदिन)

तालिमको उद्देश्य :

यो तालिमका प्रमुख उद्देश्यहरु निम्नानुसार रहेका छन् :

- प्रशिक्षार्थीहरुमा कृषि कार्यक्रम संचालन, योजना तर्जुमा तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि ज्ञान र शीपमा अभिवृद्धि गर्ने
- प्रशिक्षार्थीहरुको सक्षमता र कार्यक्षमता बढाउने र काम प्रतिको मनोभावनामा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउने ।
- नेपालको कृषि विकासमा सम्बन्धि योजना, नीति तथा रणनीतिहरुबारे ज्ञान अभिवृद्धि गर्ने ।
- विभिन्न वालीहरु (खाद्यान्न, तरकारी, फलफूल आदि)को आधुनिकतम खेति प्रविधि सम्बन्धि उनीहरुको ज्ञान र शीपलाई अभिवृद्धि गर्ने र
- प्रशिक्षार्थीहरुको सक्षमता बढाई पेशागत विकासमा सहयोग पुर्याउने ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, अवलोकन भ्रमण, चित्र प्रस्तुति, भुमिका निर्वाह, सामूहिक तथा व्यक्तिगत तयारी तथा प्रस्तुति आदि ।

आवश्यक सामग्रीहरु :

ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फिलपचार्ट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमेडिया प्रोजेक्टर

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं.	विषयवस्तु	
मोड्युल १ : कृषि विकास तथा प्रसार योजना, नीति तथा रणनीति		
१.	नेपालमा कृषि विकासका ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा विकासक्रम	
२.	कृषि प्रसारमा प्रदर्शन सम्बन्धि अवधारणा महत्व र किसिम	
३.	कृषि विकासमा उत्प्रेरणा	
४.	कृषि विकास रणनीतिबारे जानकारी	
५.	कृषि सम्बन्धि ऐन, नीति तथा नियमावलीहरुबारे जानकारी	

६.	बाली विमा सम्बन्धि जानकारी	
७.	कृषक, प्रसार र अनुसन्धान विच समन्वय र अन्तरसम्बन्ध	
मोड्युल २ : कृषि उत्पादन सामाग्री व्यवस्थापन (माटो, मल, वीउ तथा सिँचाई)		
८.	सूक्ष्म बाली खाद्यतत्वहरुको काम, कमी र बढी भएका लक्षणहरु तथा बजारमा उपलब्धता	
९.	बायोफर्टिलाईजरबारे परिचय, महत्व र नेपालमा उपयोगिता	
१०.	कीट बक्सको प्रयोगबाट माटो नमूना संकलन तथा परिक्षण	
११.	भकारो सुधार एवं गोठेमल व्यवस्थापन	
१२.	एकिकृत बाली तथा खाद्यतत्व व्यवस्थापन	
१३.	स्थानिय स्तरमा रासायनिक मलको गुणस्तर पत्ता लगाउने तरिका (व्य.)	
१४.	बाली उत्पादनमा सिँचाई, मात्रा र संवेदनशील अवस्थाहरु	
१५.	नविनतम सिँचाईका प्रविधिहरु तथा तीनको प्रयोग र कार्यक्षमता	
१६.	मलखादको मात्रा निकाल्ने तरिका (व्य.)	
१७.	भुक्षय, SALT प्रविधि तथा भिरालो जमिनमा ए फेमको प्रयोग (व्य.)	
१८.	वीउको परिचय, महत्व र नेपालमा वीउको वर्तमान अवस्था तथा वीउ प्रतिस्थापन दर	
१९.	वीउको प्रकार र स्तरहरु तथा वीउ उत्पादनका सामान्य सिद्धान्तहरु	
२०.	वीउ बाली निरिक्षण र वीउ प्रमाणिकरण प्रकृया	
२१.	वीउ प्रशोधन तथा भण्डारण	
२२.	वीउको उमारशक्ति तथा ओजस निकाल्ने एवं वीउको नमूना लिने तरिका (व्य.)	
२३.	स्थानीय स्तरमा वीउ आत्मनिर्भर कार्यक्रम अवधारणा तथा विभिन्न विउ उत्पादन कार्यक्रमहरु	
२४.	च्याउ वीउ उत्पादन प्रविधि	
मोड्युल ३ : बालीगत उत्पादन तथा व्यवस्थापन		
२५.	खेती प्रणाली, बाली प्रणाली, बाली चक्र र बाली सघनताबारे जानकारी	
२६.	खाद्यान्न बालीमा उत्पादन कम हुनुका कारक तत्वहरु तथा उपायहरु	
२७.	खाद्यान्न बालीमा श्रोत संरक्षण प्रविधिहरु (धान, मकै र गहुँ)	
२८.	बेमौसमी तरकारी उत्पादन प्रविधि तथा सिद्धान्तहरु	
२९.	फलफूल बगैँचा व्यवस्थापन (तालीम तथा काटछाँट) (व्य.)	
३०.	फलफूलको प्रसारण विधि (शै तथा व्य.)	
३१.	सुन्तलाजात फलफुलको ह्रास व्यवस्थापन	
३२.	घरबारी बगैँचा व्यवस्थापन	
३३.	पुष्प खेती सम्बन्धी सामान्य जानकारी, महत्व र सम्भाव्यता	

३४	मौरीपालनको महत्व तथा सरकारी प्राथमिकताबारे जानकारी	
३५	मौरीपालनमा देखिएका मुख्य मुख्य समस्याहरु तथा व्यवस्थापन	
३६	च्याउ खेतीको परिचय, महत्व, सम्भावना तथा चुनौतीहरु र विषालु च्याउ पहिचान विधि	
३७	सघन मत्स्य पालन	
३८	माछा पोखरी व्यवस्थापन	
३९	विषादिको विषालुपना, पर्खिनु पर्ने समय तथा नकारात्मक असरहरु र प्रतिबन्धित विषादिहरु	
४०	एकिकृत शत्रुजीव व्यवस्थापनको अवधारणा तथा अभ्यासहरु	
४१	बिषादी तथा बाली विरुवा बर्द्धक रसायनहरुको मात्रा निकाल्ने तरिका(व्यव.)	
४२	बोर्डो मिक्स्चर, बोर्डो पेष्टको तयारी र प्रयोग (व्य.)	
४३	जैविक विषादीहरु, प्रयोग विधि तथा बजारमा उपलब्धता	
४४	नवीनतम बालीहरुको खेती प्रविधि	
४५	बगरमा तरकारी खेती प्रविधि	

मोड्युल ४ : पोष्ट हार्भेष्ट, बजार विकास तथा व्यवस्थापन

४६	उत्पादनोपरान्तका क्रियाकलापहरु र उत्पादनोपरान्त फलफुल तथा तरकारी बालीमा हुने नोक्सानीहरु र कम गर्ने उपायहरु	
४७	स्थानिय श्रोत साधनबाट कृषि उपजहरुको प्रशोधन तथा संरक्षण प्रविधि	
४८	सेलार स्टोर र रष्टिक स्टोरको महत्व र उपयुक्त स्थानको छनौट (व्य.)	
४९	सृजनशीलता तथा व्यवसायिक अवसरहरुको पहिचान	
५०	व्यवसायको वृहत छनौट तथा शुक्ष्म छनौट	
५१	बजारमुखी उत्पादन योजना र सरोकारवालाहरुको भूमिका	
५२	व्यावसायिक योजनाको परिचय र महत्व	
५३	व्यवसाय योजना तयारी र प्रस्तुतिकरण (सै. तथा व्यव.)	
५४	उत्पादन लागत तथा बजार लागत विश्लेषण (सै. तथा व्य.)	
५५	कृषि बजार प्रणाली परिचय, परिभाषा र महत्व, कृषि बजार तह प्रकार र कृषि बजारका समस्या, अवसर र समाधानका उपायहरु	
५६	कृषि बजार विकास समिति, बजार विकासका खुडकिलाहरु, बजार समिति गठन प्रकृया र बजार स्थल संचालन निर्देशिका	
५७	कृषि बजार सूचना प्रणाली अवधारणा, बजार सूचनाको महत्व र आवश्यकता, सूचना संकलन र विश्लेषण र सूचना प्रवाह	

मोड्युल ५: मानवीय, सामुदायिक, संस्थागत विकास तथा व्यवस्थापन

५८	तालिम आवश्यकता पहिचान तथा पाठ योजना तयारी	
५९	सकारात्मक सोचाई	

६०	अशल प्रशिक्षकमा हुनु पर्ने गुणहरु र तालिम प्रशिक्षण विधिहरु	
६१	व्यवहार परिवर्तनका लागि सूचना तथा संचार	
६२	अन्तर व्यक्ति सम्बन्ध	
६३	टिम वर्क, परिचय र महत्व र प्रभावकारीता (व्य.)	
६४	श्रोत तथा समय व्यवस्थापन	
६५	प्राकृतिक प्रकोप तथा जोखिम व्यवस्थापन	
६६	द्वन्द्व व्यवस्थापन	
६७	समूह परिचालनको लागि नेतृत्व विकास	
६८	समूह गतिशिलता तथा उत्प्रेरणा	
६९	सहकारी सम्बन्धी सामान्य जानकारी	
७०	कम्प्युटर संचालन सम्बन्धी आधारभुत जानकारी (Word, Excel, Powerpoint, आदि)	

मोड्युल ६: समसामयिक विषयवस्तुहरु

७१	कृषि विकासमा यान्त्रिकीकरणको प्रयोगको अवस्था, संभावना र उपयोगिता	
७२	स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, नियमावली, कार्यविधि र प्रयोग	
७३	विश्व व्यापार संगठन तथा अन्य व्यापारिक सम्झौताको जानकारी तथा कृषि क्षेत्रमा यसको महत्व	
७४	कृषिमा अणुवंश परिवर्तित वस्तुको प्रयोग : वातावरण, जनसंख्या तथा किसानका अधिकारहरुमा पर्ने प्रभावहरु	
७५	जलवायु परिवर्तन र कृषि क्षेत्रमा यसको असर र नेपालले अपनाउनु पर्ने सावधानी	
७६	मुल्य श्रृंखला सम्बन्धि जानकारी	
७७	सुशासनका अवधारणा तथा अभ्यासहरु (निजामती सेवामा)	
७८	समावेशी प्रशासन तथा सुशासन (Inclusive Governance)	
७९	कृषि जैविक विविधता महत्व, व्यवस्थापन तथा अनुभवहरु	
८०	नेपालमा प्राङ्गारीक कृषिको अवस्था, परिचय, सिद्धान्त र महत्व	
८१	प्राङ्गारीक प्रमाणिकरण प्रकृया तथा निर्देशिकाबारे जानकारी	
८२	निजामति सेवा ऐन तथा नियमावली सम्बन्धी जानकारी	
८३	आर्थिक नियमावली २०६४ तथा सार्वजनिक खरिद ऐन २०६४	
८४	सूचनाको हक	
८५	कृषि विकासमा लैंगिक समावेशीकरण, महत्व तथा कार्यक्रमहरुबारे जानकारी	

मोड्युल ७: योजना तर्जुमा तथा आयोजना प्रस्ताव लेखन

८६	योजना तर्जुमाका चरणहरु (निक्षेपित तथा केन्द्रिय) (राष्ट्रिय योजना आयोगको फर्मेट अनुसार)	
----	---	--

८७	प्रगती प्रतिवेदन (राष्ट्रिय योजना आयोगको फर्मेट)(प्रगती प्रतिवेदनका प्रकार, प्रगती प्रतिवेदन गर्ने तरिका) (व्यव.)	
८८	तथ्याङ्कको अवधारणा, महत्व, उपयोगिता तथा संकलन विधिहरू	
८९	ऋप कटिङ्ग तथा उत्पादन अनुमान विधी (व्यव.)	
९०	नेपालमा खाद्यान्न बालीको उत्पादन स्थिति, खाद्य सुरक्षा तथा खाद्यान्न बासलात निकाल्ने तरिका (व्यव.)	
९१	प्रोफायल तयारी एवं अद्यावधिक गर्ने तरिका (सै. तथा व्य.)	
९२	आयोजना अवधारणा र चक्र	
९३	आयोजना प्रस्तावना लेखन तथा तयारी (सै. तथा व्य.)	
९४	लजिकल फ्रेमवर्क	
९५	लजिकल फ्रेमवर्क (व्यवहारिक)	
९६	अनुगमन तथा मुल्यांकन	
९७	सहभागितात्मक ग्रामिण लेखाजोखा	
९८	समस्या पहिचान तथा समाधान (सै.+व्यव.)	
मोड्युल ८ : आयोजनागत तथा विविध कार्य		
९९	व्यक्तिगत प्रतिवेदन लेखन.....गृहकार्य	
१०	अवलोकन भ्रमण (नर्मसमा स्वीकृत भएको अवस्थामा)	
१०	सामुहिक प्रतिवेदन लेखन तथा प्रस्तुति	

८.तालिमको विषय : उद्यम विकास, मूल्य श्रृङ्खला तथा व्यवसायिक योजना विकास

तालिमको स्तर : प्रा.स./ना.प्रा.स. स्तर

तालिमको अवधि : २ हप्ते (१२ कार्यदिन)

तालिमको उद्देश्य :

यो तालिम पश्चात तालिमका प्रशिक्षार्थीहरू निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- उद्यमशिलता तथा व्यवसायका आधारभुत पक्षबारे ज्ञान तथा जानकारी हासिल ।
- व्यवसायिक योजना विकास गरी व्यवसाय विकासका उपायहरू खोजी गर्न ।
- व्यवसायमा लागत कम गर्न र मुनाफा हासिल गर्न उपायहरूको खोजी गर्न ।
- कृषिका विभिन्न सहक्षेत्रको छनौट तथा विश्लेषण गर्न ।
- आफ्नो गा.वि.स. का स्थानीय कृषकहरूलाई व्यावसायिक उत्पादनतर्फ उत्प्रेरित गर्न र सहयोग गरेका हुनेछन् ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, अवलोकन भ्रमण, चित्र प्रस्तुति, भुमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

आवश्यक सामग्रीहरु :

ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फिलपचार्ट, A4 paper, रिड, चक्लेट, विस्कूट, साबुन, ह्वाइटपेपर, मल्टिमेडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि.नं.	विषयवस्तु	
मोड्युल १ :उद्यमशिलता तथा व्यवसायिक योजना विकास		
१.	सकारात्मक धारणा	
२.	उद्यम वा व्यवसायको अवधारणा, महत्व, प्रकार तथा वर्गीकरण (सै.+व्यव.)	
३.	सृजनशिलता तथा व्यवसायिक अवसरहरुको पहिचान (सै.+व्यव.)	
४.	असल तथा सफल उद्यमीमा हुनुपर्ने गुण एवं विशेषताहरु	
५.	व्यवसाय दर्ता, नविकरण तथा कर सम्बन्धी व्यवस्था	
६.	आधारभुत व्यवसाय चक्र (सै.+व्यव.)	
७.	परिवार र व्यवसाय विच सम्बन्ध	
८.	व्यवसाय /फार्म सम्पत्ति तथा दायित्वहरु	
९.	कृषि व्यवसायहरुको पहिचान, छनौट तथा छनौटका आधारहरु (सै.+व्यव.)	
१०.	व्यवसायमा वस्तुको माग तथा आपूर्ति अवधारणा र सम्बन्ध (सै. +व्यव.)	
११.	व्यवसायमा सकारात्मक प्रतिस्पर्धा XY खेल	
१२.	विक्रय कलाको विकास कसरी गर्ने	
१३.	कृषि उद्यम विकासमा जोखीमहरु तथा जोखीम व्यवस्थापन	
१४.	व्यवसायको लेखा व्यावस्थापन तथा रेकर्ड व्यवस्थापन	
१५.	बजारमुखी उत्पादन योजना र सरोकारवालाको भूमिका	
१६.	व्यवसायिक योजना : परिचय, आधारभुत पक्षहरु तथा केही फर्मेटहरु (सै)	
१७.	व्यवसायिक योजना : उत्पादन तथा बजार योजना (व्यव.)	
१८.	व्यवसायिक योजना : खर्च तथा वित्तिय योजना (व्यव.)	
१९.	उत्पादनको लाभ लागत विश्लेषण (सै. +व्यव.)	
२०.	व्यवसायमा मुल्य निर्धारण तरिका र आवश्यक पक्षहरु (सै. +व्यव.)	

२१	Financial analysis (Balance sheet, Cash Flow Statement, BC ratio, IRR)	
२२	नमुना व्यवसायिक योजना तयारी तथा प्रस्तुतिकरण (सामूहिक अभ्यास)	
२३	ग्राहकको पहिचान	
२४	कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धनमा विद्यमान नितिगत व्यवस्था र समसामयिक सवालहरु	
२५	कृषि व्यवसायमा विमाको प्रावधान र प्रक्रिया	
२६	विश्व व्यापार संगठन र अन्य द्विपक्षीय सम्झौता :परिचय र कृषि क्षेत्रसंग सम्बन्ध	
२७	Quality Control, Health and Safety measures in enterprise	
२८	सफल उद्यम व्यवसाय अवलोकन तथा उद्यमीसंग अन्तरक्रिया (अवलोकन भ्रमण)	

मोड्युल २ : मूल्य शृंखला

२९	मूल्य शृङ्खलाको अवधारणा, आयोजना चक्र र उपयोगिता	
३०	मूल्य शृङ्खलाका कार्यहरु र तत्वहरु	
३१	बालीनालीको मूल्य अभिवृद्धि तरिका : प्रशोधन, Branding, Labelling (Value Addition)	
३२	सहक्षेत्र (बाली वा वस्तु) विकास तथा छनौट प्रक्रिया (सै. +व्यव.)	
३३	मूल्य शृंखलामा सरोकारवालाहरुका भूमिका, समस्या तथा अवसरको विश्लेषण	

९. तालिमको विषय: फलफूल नर्सरी तथा बगैंचा व्यवस्थापन (स्थलगत तालिम)

तालिमको स्तर : प्रा.स./ ना.प्रा.स.

तालिमको अवधि : १ हप्ते (६ कार्यदिन)

तालिमको उद्देश्य :

यो तालिम पश्चात तालिमका प्रशिक्षार्थीहरु निम्न कुरामा सक्षम हुनेछन् ।

- फलफूलको नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापनका पक्षमा सैदान्तिक तथा व्यवहारिक ज्ञान हासिल गर्न ।
- नर्सरी स्थापना गर्न कृषकहरुलाई सहयोग गर्न ।
- बगैंचा व्यवस्थापनमा देखिएका समस्या समाधान गर्न ।
- स्थानीय साधन श्रोत र परिवार तथा स्थानीय जनशक्तिलाई उपयोग गरी न्युनतम लागतमा उत्पादन गर्न ।
- आफ्नो गा.वि.स. का स्थानीय कृषकहरुलाई व्यावसायिक उत्पादनतर्फ उत्प्रेरित गर्न र सहयोग गर्न ।

तालिम प्रशिक्षण विधिहरु :

प्रदर्शन , प्रयोगात्मक कक्षा, समूह छलफल, अभ्यास, फिल्ड अभ्यास, दिमाग मन्थन, प्रस्तुतिकरण, अवलोकन भ्रमण, चित्र प्रस्तुति, भुमिका निर्वाह, कृषक एवं कृषक समूहसंग अन्तरकृया आदि ।

प्रशिक्षण सेसन : जम्मा सेसन संख्या : २२ (६०% सैद्धान्तिक तथा ४०% व्यव.)

आवश्यक सामग्रीहरु : औजारहरु—बडिङ्ग नाइफ, सिकेचर, पुनिड स;कोदालो, ब्राउन पेपर, मार्कर, साइनपेन, सिसाकलम, फिलपचार्ट, A4 paper, ह्वाइटपेपर, मल्टिमिडिया प्रोजेक्टर ।

तालिम पाठ्यक्रम

सि. नं.	विषयवस्तु	सेसन संख्या
मोड्युल १ :फलफूल नर्सरी व्यवस्थापन		
१	नर्सरी स्थापना तथा व्यवस्थापनका सिद्धान्तहरु : <ul style="list-style-type: none">➤ नर्सरी: परिचय तथा महत्व (उद्यम वा व्यवसायको स्वरूपको आधारमा)➤ नर्सरी स्थापना लागि ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरु, जग्गा छनौट तथा ले आउट➤ नर्सरीका लागि श्रोत,साधन तथा विधि, तरिकाहरु➤ नर्सरीका लागि आवश्यक संरचना	४

	➤ नर्सरीका लागि माउबोट छनौट(सै.+व्यव.) ➤ नर्सरी दर्ता प्रक्रिया तथा आवश्यक कागजातहरु	
२	नर्सरीमा सिंचाईको महत्व, सिंचाई, माटो तथा खाद्यतत्व व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	१
३	माउबोट छनौटका आधार तथा रुटस्टक व्यवस्थापन (सै.+व्यव.)	१
४	माउबोट तथा नर्सरीमा बेर्नाको स्वस्थता तथा रोग/कीरा व्यवस्थापन	१
५	विरुवा प्रसारणका विधिहरु (सै.+व्यव.)	४
६	बेर्नाहरुको गुणस्तर तथा बजार(उत्पादन, ढुवानी, हाडिनिड,संचार तथा मूल्य निर्धारण)	१
मोड्युल २ :फलफूल बगैँचा व्यवस्थापन		
७	फलफूल बगैँचा स्थापना गर्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरु, विरुवा रोपण विधि र रेखाकन (सै.+व्यव.)	२
८	फलफूल बगैँचामा विरुवा रोप्नलाई खाडल खन्ने,पुर्ने,विरुवा रोप्ने तथा हेरचाह	१
९	फलफूल बगैँचामा सिंचाई, गोडमेल, अन्तरबाली तथा खाद्यतत्व व्यवस्थापन	१
१०	फलफूल बगैँचामा तालिम तथा काँटछाँट(सै.+व्यव.)	२
११	फलफूल बगैँचामा रोग/किरा व्यवस्थापन	१
१२	फलफूल उत्पादनमा विरुवावर्दक रसायनको परिचय, महत्व तथा प्रयोग विधि	१
१३	फलफूल उत्पादनको सुरक्षित पोष्ट हार्भेष्ट व्यवस्थापन प्रविधि	१
१४	फलफूल उत्पादनको मूल्य निर्धारण,लाभ लागत विश्लेषण	१
जम्मा		२२

५. तालिम ब्रोशर तयार गर्दा समावेश हुनुपर्ने विवरणहरु

तालिम सम्बन्धी Brouchure मा उल्लेख हुनुपर्ने विषयहरु :

- परिचय (Introduction)
- प्रशिक्षार्थी (Participants)
- तालिमको उद्देश्य (Objective of the course)
- तालिम अवधि (Training Duration)
- पाठ्यक्रम सूची (Course content)
- तालिम विधि (Training Methodology)
- प्रशिक्षण सहायक सामग्री (Training Aids)
- मूल्यांकन (Evaluation)
- प्रमाणीकरण (Certification)
- स्थान (Venue)
- तालिम प्रमुख (Training Chief)
- तालिम संयोजक (Training Coordinator)
- सम्पर्क ठेगाना (Contact Address)

६. प्रा.स./ना.प्रा.स.हरुको आधारभूत सेवाकालीन तालिममा प्रशिक्षार्थीहरुको मूल्याङ्कन गर्ने आधारहरु प्रा.स./ना.प्रा.स.हरुको आधारभूत सेवाकालीन तालिममा प्रशिक्षार्थीहरुको मूल्याङ्कन निम्न बमोजिम हुनेछ ।

<u>मूल्याकनका आधारहरु</u>	<u>प्रतिशत (अंक भार)</u>
क) Individual Assignment	२०
ख) Group Project Work	३०
ग) Pre Test and Post Test	३०
घ) Participation	१०
ड) Attendance	१०
Total	१००

श्रेणी खुलाउनु पर्दा मूल्याकनको आधार निम्नानुसार गर्ने :

प्रथम श्रेणी : $\geq ८०\%$

द्वितीय श्रेणी : $\geq ७०\% - > ८०\%$

तृतीय श्रेणी : $\geq ६०\% - > ७०\%$

अनुत्तीर्ण : $> ६०\%$

नोट: तालिममा सबैभन्दा बढी अङ्क प्राप्त गर्ने ३ जना प्रशिक्षार्थीलाई प्रथम, द्वितीय र तृतीय स्थान खुलाई Certificate of Merit दिइनेछ ।

वार्षिक प्रगति तथा
तालिम कार्यक्रम पुस्तिका
२०७९/२०८०

सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार
भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय
कृषि विकास निर्देशनालय

कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र सुन्दरपुर, कञ्चनपुर

परम्परागत कृषिको आधुनिकिकरण तथा व्यवसायिकरणका लागि प्रविधि प्रसार अति नै महत्वपूर्ण विषय हो । कृषि अनुसन्धान बाट विभिन्न हावापानी तथा भूगोलका लागिउत्तम ठहरिएका प्रविधि माथि कृषकको पहुँच अभिवृद्धि गरि ती प्रविधिको अनुसरण मार्फत प्रदेश र देशको उत्पादन र उत्पादकत्वमा उल्लेख्यवृद्धि गर्न सकिन्छ भन्ने कुरा सर्व विदितै छ । सुदुरपश्चिम प्रदेशको अधिकांश जनसंख्या कृषिमा निर्भर रहेको भएपनि कृषि प्रसार सेवाको कृषक समक्ष पहुँच अत्यन्तन्यून छ । मुलुकलेसंघिय व्यवस्था अँगालिसके पछिको परिप्रेक्षमा प्रादेशिक कृषि कार्यालयहरू र स्थानीय तह अन्तर्गतका कृषि प्राविधिकहरूको जनशक्ति विकास तथा प्राविधिक दक्षता अभिवृद्धि गर्ने कार्य समेत प्रभावित भएको छ । यस अवस्थामा कृषकहरूलाईव्यवसायिक कृषि तर्फ अभि प्रेरित गर्दै प्रदेश र स्थानीय तह अन्तर्गत कार्यरत प्राविधिक कर्मचारीहरूको क्षमता समेत समयानुकूल अभिवृद्धि गर्नु राज्यको दायित्व हुन आउँछ ।

सुदुरपश्चिम प्रदेशमा कृषि क्षेत्रमा कार्यरत जनशक्ति र कृषकहरूको समेत क्षमता विकास गर्ने र कृषि व्यवसाय प्रवर्धन गर्ने उद्देश्यले सुन्दर पुर कंचनपुरमा साबिक क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्रको रूपान्तरण गरि कृषि व्यवसाय प्रवर्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्रको स्थापना भएको हो । यस कार्यालयले प्रमुख रूपमा कृषि प्राविधिक र कृषकहरूलाई क्षमता अभिवृद्धिका लागि तालिम तथा वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम बमोजिम विभिन्न कृषि व्यवसायका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ ।

यसै सन्दर्भमा यस केन्द्र द्वारा आर्थिक बर्ष २०७९/८० मा सञ्चालन गरिएका प्रमुख क्रियाकलापहरूको प्रगति विवरण समावेश गरेर यो “**वार्षिक प्रगति पुस्तिका**” प्रकाशन गरिएको छ । कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा पुस्तिका प्रकाशनका क्रममा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण महानुभावहरू तथा निकायहरूलाई हृदय देखि नै धन्यवाद दिँदै पुस्तिकाको सुधारका लागि आगामी दिनहरूमा रचनात्मक सुझावहरूको समेत अपेक्षा गरेका छौं ।

धन्यवाद!!

गोकुल प्रसाद बोहरा
बरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत

विषय सूची

[illegible]

[illegible]

